

Aina Margrethe Heen Pettersen

Mellom De britiske øyer og Midt-Norge:

En arkeologisk analyse av insulær kontakt og gjenstandsfunn fra
vikingtidsgraver i Trøndelag

Masteroppgave i arkeologi

Det humanistiske fakultet. Institutt for arkeologi og religionsvitenskap

Norges teknisk – naturvitenskapelige universitet

Veileder: Professor Lars F. Stenvik

Trondheim, våren 2013

Forside illustrasjon: Utvalg av insulære beslag fra Trøndelag. Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

Forord

Etter flere år som arkeolog i England var det med stor entusiasme at valget av masteroppgave falt på et tema som omhandlet insulær kontakt og gjenstandsfunn fra vikingtidsgraver i Trøndelag. Det har aldri vært en kjedelig dag i arbeidet med dette rikholdige arkeologiske materialet.

I arbeidet med oppgaven har jeg fått god hjelp fra en rekke personer. Først og fremst vil jeg takke min veileder Lars Stenvik for mange nyttige råd og inspirerende samtaler. Dine innspill og gode oppmuntring har vært til uvurderlig hjelp underveis i arbeidet. Jeg er også veldig takknemlig til flere av mine tidligere kollegaer i Northern Archaeological Associates, spesielt Phil, for hjelp med alt fra materialidentifisering til litteraturtips.

Jeg vil også takke mine kjære medstudenter for en svært hyggelig studietid og for at dere har gjort hverdagen på ”Det ensomme fengslet” underholdende og lystbetont. Dere vil bli sterkt savnet!

Aina Margrethe Heen Pettersen
Trondheim, april 2013

Abstract

This dissertation is a study of insular contact and artefacts found in Viking age (800 to 1050 AD) burials in Trøndelag in central Norway. Despite of the quantity of material previously recognised, very little research has been done on the subject for this area. An updated review as part of this study, has shown that there are a great many more insular finds in Trøndelag than previously thought. This gives a new basis to review contacts with Britain and Ireland, and to see how these developed over the period.

The archaeological evidence indicates that contact between Trøndelag and the British Isles was well established at an early stage during the Viking age. The insular artefacts found in several of the earliest burials dated to around 800 or before, seem to reflect a different form of contact than random, plundered loot. During the 9th century, the amount of insular finds in Trøndelag increases significantly and the majority of the material can be dated to this century. On the basis of the archaeological material, there seem to have been a close relationship between societies in the Trondheimfjord and Norse colonies in the British Isles. The discovery of a Viking woman in northern England, who on the basis of isotopic analysis has been traced to the area around Trondheim, seems to confirm the wider Trøndelag evidence. This extensive contact may also be reflected in the few known cases of burials in stone cists of this date in Trøndelag. During the 10th century there appear to be several significant changes in the network of contact with Britain and Ireland. Around AD 900 there is a considerable decrease of insular finds in several areas which seemed to have a strong link to the British Isles in the previous century. The insular contacts which still exist with the Trondheimfjord area in the 10th century appear to be centralised to the inner part of the fjord.

The majority of insular artefacts have been found in women graves. Traditionally such items are often interpreted as exotic and attractive gifts or souvenirs from men returning from overseas expeditions. By analysing the functions of these items and the meaning these objects could have been given in their new setting, this dissertation has emphasised how many objects may be considered as active expressions of the buried women's social and cultural background and of their role in networks with overseas contacts. This might especially have been the case for those women buried with insular equipment for serving food and drink. These items may have been significant symbols for the buried women's important role in alliance-building activities within communities and networks with relations to the British Isles.

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	I
Abstract	III
Figurliste	VIII
Kap. 1: Introduksjon	1
1.1 Innledning	1
1.2 Problemstillinger	2
1.3 Avgrensinger	3
Kap. 2: Insulære funn i arkeologien – et forskningshistorisk tilbakeblikk	4
2.1 Eldre forskning på insulært materiale i Norge	4
2.2 Fra unike enkeltfunn til større fokus på gjenstandsgrupper	5
2.3 Senere tids forskning: Regionale studier og større mangfold av perspektiver	7
2.4 Insulære funn fra Trøndelag – et lite påaktet materiale?	9
Kap. 3: Teori og metode	11
3.1 Teoretiske betraktninger	11
<i>Symbolske og kommunikative aspekter ved det insulære gjenstandsmaterialet</i>	11
<i>Refleksjoner omkring gravlegginger som kommunikasjonssystemer</i>	14
3.2 Metodisk tilnærming	15
<i>Materialanalysen</i>	15
<i>Utvelgelse av materialet</i>	15
<i>Kjønnsdefinering av graver</i>	16
Kap. 4: Presentasjon av gjenstandsmaterialet og funnkontekster	17
4.1 Insulære funn fra graver i Nord-Trøndelag.....	19
4.2 Insulære funn fra graver i Sør-Trøndelag.....	31
4.3 Oppsummering	37
<i>Gjenstandsmaterialet</i>	37
<i>Funnomstendigheter</i>	38
<i>Gravtyper</i>	39
Kap. 5: Analyse av gjenstandenes funnspredning, bruk og funksjoner	41
5.1 Kjønnsfordeling av gravfunnene.....	41
<i>En overvekt av kvinner?</i>	41
<i>Kjønnsfordelingen i forhold til øvrige graver fra yngre jernalder</i>	42

5.2 Funnspredningen innenfor undersøkelsesområdet	43
<i>Kyststrøket utenfor Trondheim</i>	43
<i>Skaun/Melhus</i>	43
<i>Stjørdal</i>	44
<i>Levanger/Verdal</i>	45
<i>Steinkjer</i>	45
<i>Indre Trøndelag nord for Trondheimsfjorden</i>	46
<i>Vikna/Nærøy</i>	46
<i>Betraktninger og tolkninger omkring landskap, ressurser og handel</i>	46
5.3 Sammenfatning av kronologi	49
<i>De tidligste gravfunnene</i>	49
<i>800-tallet</i>	50
<i>900-tallet</i>	51
5.4 Gjenstandenes bruk og funksjon	51
<i>Insulære beslag</i>	51
<i>Ringspenner og ringnåler</i>	54
<i>Vektutstyr</i>	56
<i>Drikkehorn</i>	58
<i>Bronsekar, øser og bøtter</i>	59
<i>Sverd, type L</i>	61
<i>Annen insulær import</i>	63
5.5 Generelle betraktninger omkring det øvrige (ikke insulære) gravgodset	64
<i>Samlet inntrykk av gravgodset i kvinnegraver</i>	64
<i>Samlet inntrykk av gravgodset i mannsgraver</i>	65
Kap. 6: Sammenfattende diskusjon	67
6.1 Kontakten vestover	67
<i>Den tidligste kontakten</i>	67
<i>800-tallet: Nære relasjoner mellom Trøndelag og insulært område?</i>	69
<i>900-tallet: Markante endringer i den vestlige kontaktforbindelsen</i>	73
6.2 Draktsmykkenes betydning som markører og statussymboler	75
6.3 Betydningen av insulært drikke/serveringsutstyr	77
6.4 Sammenheng mellom steinkistegraver og insulær kontakt?	80

Kap. 7: Oppsummering og avsluttende kommentarer	84
Litteratur.....	86
Appendiks A: Oversiktstabell over lokaliteter med insulære funn	95
Appendiks B: Illustrert katalog over insulære funn i Trøndelag.....	98

Figurliste

- Figur 1. Kart over den moderne fylkesinndelingen samt eldre administrative enheter
- Figur 2. Oversiktskart over funnlokaliteter
- Figur 3. Drikkehornbeslag C4032 med funn fra samme grav
- Figur 4. Relikvieskrinet T8144 fra Melhus, Overhalla
- Figur 5. Ryggknappspenne (T6574) fra Melhus, Overhalla
- Figur 6. Steinkistegrav fra Finsås, Steinkjer
- Figur 7. Gravhaug på Lø, Steinkjer delvis utgravd
- Figur 8. Bronsebeslag T16136 fra Værnes, Stjørdal
- Figur 9. Kistegrav fra Grande, Ørlandet
- Figur 10. Beslag (T17739) fra kistegraven på Grande, Ørlandet
- Figur 11. Angelsaksisk sverd (T6028) fra Steinvik, Stjørdal
- Figur 12. Draktsmykker fra Vinjum, Aurland
- Figur 13. Tegning av steinkistegraven på Finsås, Steinkjer
- Figur 14. Dyreformat drikkehornbeslag (T6373) fra Varøy, Nærøy
- Figur 15. Steinkistegrav fra Skei, Steinkjer
- Figur 16. Gravgodset T22798 fra Lø, Steinkjer
- Figur 17. Trebøtte (T20913_3) fra Skei, Steinkjer
- Figur 18. Lokaliseringskart, funnstedet til vikingkvinnen fra Adwick-le-Street
- Figur 19. Vikingkvinnen fra Adwick-le-Street med ovale skålspenner *in-situ*
- Figur 20. Oversiktskart over daterbare insulære funn i Trøndelag
- Figur 21. Utvalg av bronsebeslag funnet i Trøndelag
- Figur 22. Ringspenner (C758) fra Snåsa
- Figur 23. Hvalbeinsplate (T17739e) fra Grande, Ørlandet
- Figur 24. Norrøn kvinnegrav fra Gurness, Orkney

1 Introduksjon

1.1 Innledning

Vikingtiden (800-1050 AD) blir ofte karakterisert som en ekspansiv periode i Skandinavia, både i eget landområde og utover i Europa. Nyvinninger innenfor skipsbygging samt en betydelig befolkningsvekst blir ofte trukket frem som sentrale elementer for denne utviklingen (Bødal 1998:102). Som forskningsperiode blir vikingtiden tradisjonelt sterkt forbundet med den omfattende utfarten fra dagens Norge mot De nordatlantiske og britiske øyer. Denne utstrakte kontakten er nedfelt i skriftlige kilder, men reflekteres også gjennom det arkeologiske materialet. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom spredningen og utformingen av ulike gjenstander, samt utbredelsen og sammenblanding av ulike kunsthistoriske uttrykk. Det blir ofte fremholdt at den vestlige kontakten må ha hatt stor økonomisk og ideologisk betydning for norske samfunn med forbindelser mot De britiske øyer (Glørstad 2010:1).

Artefakter fra De britiske øyer blir ofte referert til som insulære gjenstander. Begrepet insulær vil i denne oppgaven henvise til hele den britiske øygruppen. Det vil si de områdene som i dag omfatter Storbritannia (inkludert Wales, Isle of Man og Nord-Irland), Skottland og Irland. I Norge har det blitt funnet over 500 gjenstander fra dette området, og hovedtyngden stammer fra graver (Jåtten 2006:7). Det insulære materialet omfatter en rekke gjenstandskategorier, blant annet dekorerte bronsebeslag, ringspenner, skålvekter, drikkehorn, sverd, bronsekar, øser og relikvieskrin. Den største funnandelen skriver seg fra Vestlandet, men Trøndelag peker også seg ut som et av områdene i Norge med mange insulære gravfunn.

Denne oppgaven vil ta for seg insulære gjenstandsfunn fra vikingtidsgraver i Trøndelag. Materialet fra dette området er relativt omfattende, men har i motsetning til de vestnorske funnene blitt viet svært liten forskningsmessig oppmerksomhet. Utgangspunktet for dette arbeidet vil derfor være å presentere en sammenstilling og analyse av materialet fra Trøndelagsfylkene med henblikk på å belyse en rekke nye sider ved den vestlige kontaktforbindelsen og de insulære gjenstandenes bruk og meningsinnhold i denne tidsperioden.

1.2 Problemstillinger

De insulære gjenstandenes bruk og meningsinnhold vil være en sentral del av oppgaven for å belyse brukerne som ble gravlagt med slike gjenstander og betydningen som dette materialet kan ha blitt tillagt. I tillegg vil de insulære funnene danne utgangspunktet for en diskusjon omkring kontaktforbindelsen mellom Trøndelag og De britiske øyer under vikingtiden. For å belyse disse temaene vil oppgaven bli knyttet til følgende problemstillinger:

1) Hva slags former for kontakt med De britiske øyer kan spores gjennom det insulære materialet og funnspredningen av disse gjenstandene?

De insulære funnene fra Trøndelag har hovedsakelig blitt behandlet i forbindelse med kvantitative analyser for å spore sentralsteder/handelssteder. Hvilke former for kontakt med De britiske øyer som kan antydes gjennom det insulære materialet og funnspredningen av disse gjenstandene, er imidlertid et tema som har blitt svært lite diskutert. En nærmere gjennomgang og analyse av gjenstandsmaterialet og funndistribusjonen innenfor undersøkelsesområdet, har derfor potensialet til å gi ny informasjon om hvordan denne kontakten kan ha utartet seg og eventuelle endringer over tid.

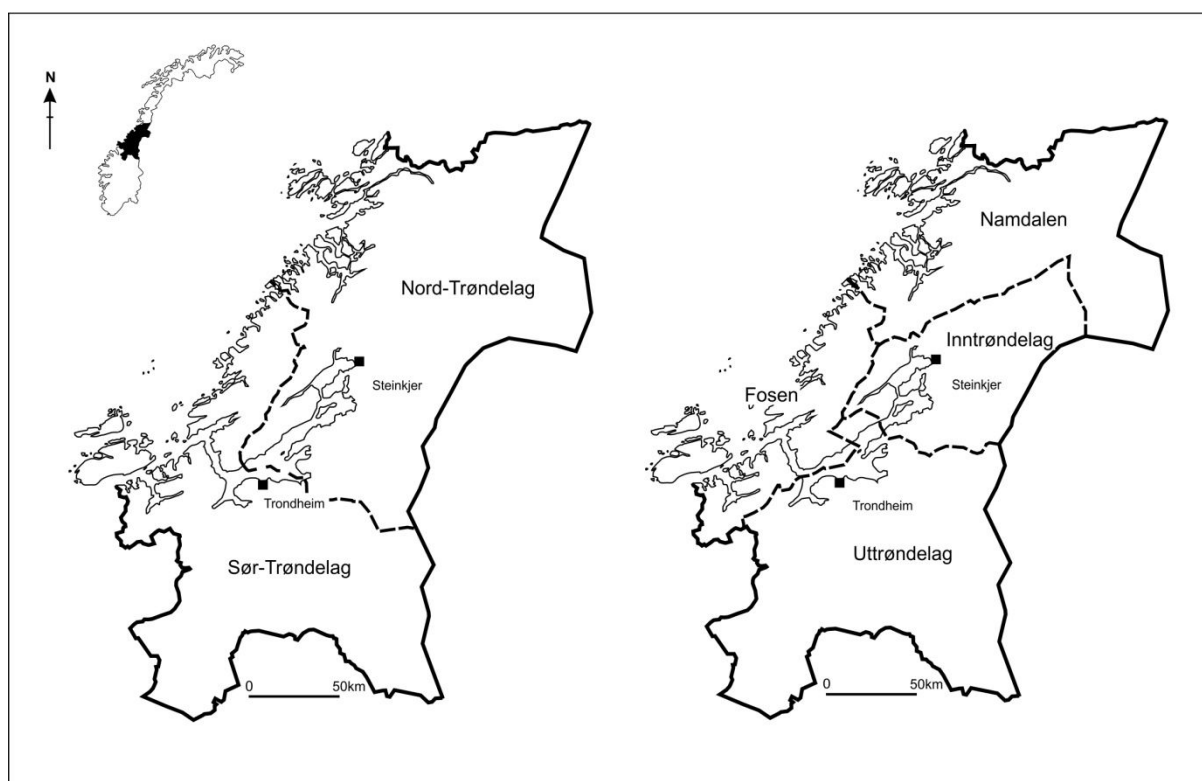
2) Hvem ble gravlagt med insulære gjenstander, og hva slags bruk og meningsinnhold kan dette gravgodset ha blitt forbundet med?

Materialgjennomgangen samt en tolkning av gjenstandenes kjønnsfordeling, funnspredning, bruk og funksjon vil stå sentralt i forbindelse med denne problemstillingen. Dette vil danne utgangspunktet for en drøftning omkring brukerne av disse gjenstandene og meningsinnholdet dette materialet kan ha blitt forbundet med. De begrensninger som ligger i denne masteroppgaven gjør at ikke alle gjenstandstyper og funnlokalteter kan bli drøftet i detalj. Det vil derfor være enkelte funngrupper og lokaliteter som blir trukket mer frem enn andre. De insulære skålvektene fra undersøkelsesområdet har helt nylig blitt behandlet av Herstad (2012). Denne gjenstandsgruppen vil derfor ikke bli vektlagt i den sammenfattende diskusjonen senere i oppgaven. I stedet vil det bli rettet større oppmerksomhet mot deler av det insulære gjenstandsmaterialet fra Trøndelag som i mindre grad er blitt behandlet i tidligere arbeider. Dette gjelder hovedsakelig ulike former for draktprydelser samt drikke/serveringsutstyr som utgjør en forholdsvis stor andel av det insulære funnmaterialet.

1.3 Avgrensning

Som nevnt innledningsvis vil denne oppgaven omfatte funn fra Trøndelagsfylkene. Majoriteten av de insulære gjenstandene innenfor undersøkelsesområdet er hovedsakelig funnet i Trondheimsfjorden. Dette området vil derfor bli noe vektlagt i oppgaven, selv om andre deler av Trøndelag også vil bli trukket inn i diskusjonene. Unntaket er funnkonsentrasjonen i Oppdal som kun er inkludert i den generelle oversikten. Funnene herfra utgjør deler av en sammenhengende konsentrasjon av insulære gjenstander som går fra kysten av Møre og Romsdal innover til indre deler av Oppdal. Det vil ikke være mulighet til å gå nærmere inn på dette området innenfor rammene av denne masteroppgaven.

Den moderne fylkesinndelingen samsvarer ikke med eldre administrative enheter (fig.1). I tidlig middelalder var Trøndelag (Inn og Uttrøndelag) atskillig mindre enn det trønderfylkene er i dag. Det gamle Naumdølafylket (Namdalen) hører til dagens Nord-Trøndelag. I tillegg er Fosen som tidligere utgjorde den nordlige delen av det gamle Nordmøre, i dag innlemmet i Sør-Trøndelag (Sogness 1988:9). I den sammenfattende diskusjonen vil den gamle inndelingen bli brukt i en del tilfeller.

Figur 1: Kart som viser den moderne fylkesinndelingen samt de eldre administrative enhetene. Den eldre grenseinndelingen er basert på Sogness 1988, fig 2. Illustrasjon: Aina Heen Pettersen

2 Insulære funn i arkeologien – et forskningshistorisk tilbakeblikk

I vikingtiden utgjør importfunnene et markert og karakteristisk innslag i det arkeologiske materialet, og disse funnene omfatter en rekke gjenstandskategorier (Solberg 2003:225). Dette gjenstandsmaterialet har blitt behandlet av både norske og utenlandske forskere. Enkelte arbeider har behandlet funnmaterialet i større oversiktsverk. Det har imidlertid vært langt flere publikasjoner og avhandlinger som har tatt utgangspunkt i utvalgte insulære gjenstandstyper, spesielle enkeltfunn eller utgravningslokaliteter hvor insulære gjenstander har utgjort deler av funnmaterialet.

2.1 Eldre forskning på insulært materiale i Norge

Allerede i verket ”*Norske Oldsaker*” (1885) påpeker Rygh at insulære importgjenstander utgjør et fremtredende element av funnmaterialet fra norsk vikingtid. Rygh mente at disse funnene vitner om vikingers krigstokter og kolonier som ”øvede en inngripende indflytelse paa flere europeiske landes skjæbne” (ibid:14). Importfunnene blir viet relativ stor plass i plansjeverket. Det er likevel tydelig at det hovedsakelig er et utvalg av de mest dekorative og spesielle insulære gjenstander som f.eks bronsebeslag og ringspinner som er illustrert og nærmere beskrevet.

Gjenstandstypologi, systematiske beskrivelser og datering av det arkeologiske materialet, ble etter hvert et sentralt rammeverk for den arkeologiske disiplinen på begynnelsen av 1900-tallet. Dette kommer også til uttrykk i en rekke artikler som omhandler insulære gjenstandsfunn i perioden etter Ryghs (1885) utgivelse. Flere av disse arbeidene tok utgangspunkt i spesielle og unike enkeltfunn, som relikvieskrinet fra Melhus (Petersen 1907), den irske Stamnes-ringen (Shetelig 1927), Bronsebeslaget fra Bjørke (Bøe 1932), hvor det blir lagt vekt på svært grundige og detaljerte fremstillinger av gjenstandene. Disse funnene blir hovedsakelig forsøkt datert ut fra andre artefakter i samme gravkontekster. I flere av de eldre arbeidene blir det tidlig bemerket at insulære gjenstander hovedsakelig opptrer i kvinnegraver (se f.eks Bøe 1926, Petersen 1928). Med stor selvsikkerhet blir det regelmessig fastslått at de insulære funnene i stor grad representerer vikingbytte fra plyndringer av kirker og klostre, uten at dette blir nærmere drøftet (f.eks Petersen 1907, Shetelig 1927, Bøe 1926). Det er tydelig at synet på insulære gjenstander som direkte bevis på vikingenes plyndringstokter, sto svært sterkt i det arkeologiske forskningsmiljøet i denne perioden.

Den første landsomfattende oversikten og kartfesting av et større utvalg av insulære gjenstander foreligger i en artikkel av Bøe (1926) i forbindelse med publiseringen av Vinjumfunnet, som til da var en av de rikeste ”importsaksgravene” fra norsk område. Denne fremstillingen inkluderte hovedsakelig smykker, bronsebeslag og andre gjenstander med insulær dekor. I tråd med samtidens forskningssyn satte Bøe det insulære materialet i sammenheng med plyndringstokter på De britiske øyer. Av dette konkluderte han med at:

”It is very rare that historical intelligence so strongly can be confirmed and completed by archaeological material. Indeed it would have been possible to reconstruct the Viking expeditions to Ireland on archaeological evidence, even if every literary record were lacking” (Bøe 1926:34)

Denne konklusjon blir ofte gjengitt og sitert i arbeider som omhandler insulær kontakt og gjenstandsfunn (se f.eks Shetelig 1933, Blindheim 1978b, Morris 1998).

2.2 Fra unike enkeltfunn til større fokus på gjenstandsgrupper

Selv om fokuset på spesielle og unike enkeltfunn videreføres i tiden frem til andre verdenskrig, får man i perioden fra ca 1920 – 1955 flere verk som tar for seg hele gjenstandsgrupper fra det insulære området. Spesielt har Jan Petersen stått svært sentral i forskningen omkring gjenstandsmaterialet fra vikingtid. I hans avhandlinger ”*De norske vikingsverd*” (1919), ”*Vikingtidens smykker*” (1928), ”*Vikingtidens smykker i Norge*” (1955), ”*Vikingtidens redskaper*” (1951) og ”*British Antiquities of the Viking Period found in Norway*” (1940) gis det en omfattende gjennomgang av vikingtidens våpen, smykker og redskaper. Disse utgivelsene inkluderer også store deler av det insulære gjenstandsmaterialet som til da var kjent. Avhandlingene utgjør fortsatt en av grunnpilarene i vikingtidforskningen, og Petersen la her grunnlaget for videre statistisk bearbeiding av dette omfattende materialet (Sognnes 1988:7).

I Petersen arbeid som utgjør bind V i serien ”*Viking Antiquities in Great Britain and Ireland*” (1940) kjønnsbestemte og daterte Petersen samtlige gjenstander fra frankisk og insulært område som til da hadde blitt funnet i Norge. Denne utgivelsen har blitt et standard referanseverk i arbeider som omhandler det insulære importmaterialet som er funnet i Norge (Geber 1991:5). Geber (1991) har imidlertid stilt seg noe tvilende til deler av slutningene fra dette verket ettersom Petersen daterer flere funn uten at det empiriske belegget som ligger til

grunn blir gjort rede for. Siden det i tillegg har gått forholdsvis lang tid siden verket ble utgitt, mener Geber at importmaterialet som ble behandlet av Petersen i 1940 bør redateres (ibid:4).

I "*Vikingetidens redskaper*" (1951) legger Petersen vekt på å fremstille og definere gjenstandstyper innenfor de forskjellige redskapsgruppene, deres utbredelse og datering. Dette blir også gjort for det insulære gjenstandsmaterialet, som blir systematisert og satt i en større sammenheng enn i verket fra 1940. I dette arbeidet blir bronsebislene for første gang behandlet som en importgruppe av insulær opprinnelse. I tillegg gir Petersen en grundig gjennomgang av insulære bronsekar, trebøtter med bronsebeslag og drikkehorn. Bronsekarene blir viet forholdsvis stor oppmerksomhet ettersom dette er en av de største funngruppene blant det insulære gjenstandsmaterialet. Wilson (1973) har imidlertid stilt spørsmål omkring Petersens syn på at slike bronsekar er produsert på De britiske øyer. Dette blir blant annet begrunnet med at metallarbeidere i Skandinavia ville ha vært i stand til å lage tilsvarende gjenstander i egne verksteder (ibid:107). Trotzig (1991) er derimot enig i Petersen syn på at denne gruppen av bronsekar er import fra insulært område. Han argumenterer for at slike kar ble produsert på De britiske øyer i perioden fra ca 600-1000 e.kr, og at eksemplene som er funnet i skandinaviske graver kan anses som "anglo-irsk" import (ibid:14, 50-51). I dag er det relativ bred enighet om at denne gruppen av bronsekar best bør forstås som produkter fra det insulære området (f.eks Blindheim 1978a, Speed & Rogers 2004:82).

Smykkematerialet fra vikingtiden blir nærmere behandlet av Petersen i to utgivelser (1928, 1955). I "*Vikingetidens smykker*" (1928) er det viet et eget kapittel til irske smykker. Det blir riktignok ikke gitt en utførlig fremstilling av denne gjenstandsgruppen, men Petersen gir en oversikt over funnstedene til samtlige keltiske draktsmykker som til da hadde blitt funnet i Norge. Noen år senere ble "*Vikingetidens smykker i Norge*" utgitt i forbindelse med en utstilling av norske smykker fra vikingtiden i Stavanger (Petersen 1955). I likhet med utgivelsen fra 1928 er det mest fokus på de keltiske smykkene, men i tillegg er også flere angelsaksiske beslag inkludert. Smykker av jet fra norske vikingtidsfunn har blitt nærmere behandlet av Shetelig (1944), som blant annet har brukt dette materialet for å vise forbindelsen mellom De britiske øyer og Norge i denne tidsperioden.

Mye av den tidlige litteraturen som omhandler insulære funn i Norge kan i høy grad beskrives som deskriptivt arbeid, som hovedsakelig har konsentrert seg om geografisk kartlegging, typologisk systematisering av gjenstandsmaterialet og fokus på spesielle

enkeltfunn. En rekke av disse arbeidene tar opp spørsmålet om de insulære funnenes opprinnelsessted og hvordan funnenes utbredelse er et resultat av ulike former for kontakt. Dette aspektet ved det insulære materialet har vært av stor betydning for å kunne belyse grunnleggende spørsmål om hvilke kontaktflater funnene viser til. Det er likevel et gjennomgående trekk at materialet i liten grad er problematisert med hensyn til funnkontekst og meningsinnhold. I tillegg blir en rekke funn datert uten at det empiriske belegget som ligger til grunn blir gjort rede for. Selv om enkelte forskere mener at man ikke skal stille seg ukritisk til slutninger fra disse tidlige arbeidene (f.eks Myhre 1993 og Geber 1991), så utgjør flere av verkene som ble utgitt i perioden frem til slutten av etterkrigstiden fortsatt viktige referanseverk når man behandler det insulære importmaterialet som er funnet i Norge.

2.3 Senere tids forskning: Regionale studier og større mangfold av perspektiver

Innenfor senere tids forskning er det fortsatt vært flere verk som har tatt utgangspunkt i utvalgte insulære gjenstandsgrupper som f.eks balansevekter (Jondell 1974), hengekar (Bruce-Mitford 2005), bispestaver (Staecker 1997) og ringspenner (Glørstad 2010). De insulære metallfunnene fra Nord-Europa har også blitt behandlet samlet i Egon Wamers utgivelse *”Insularer Metallschmuck in wikingerzeitlichen Gräbern Nordeuropas”* (1985). Denne utgivelsen er blitt et viktig oversiktsverk over insulære gjenstandsfunn i Norge. I flere av de overnevnte arbeidene legges det vekt på å beskrive funnmaterialet, utbredelse og hvordan materialet er et resultat av ulike former for kontakt. Likevel er det klare tendenser til at funngruppene blir grundigere drøftet og problematisert sammenlignet med de tidligste oversiktsverkene. I tillegg har det kunststiliserte aspektet ved de insulære gjenstandene fått mer oppmerksomhet. Spesielt har Egil Bakka vært en sentral person i dette arbeidet. I flere artikler (1963, 1965) har Bakka tatt for seg produksjonsstedene samt produksjonstidspunktene til en rekke insulære gjenstander fra et kunsthistorisk perspektiv.

Charlotte Blindheim har siden starten på utgravningene av handelsplassen på Kaupang på 50-tallet, behandlet det insulære importmaterialet fra disse undersøkelsene i en rekke utgivelser (1976, 1978a, 1978b, 1981, 1999). I stedet for å tolke funnene som en ren refleksjon av plyndring, har hun pekt på muligheten for at materialet heller kan være et resultat av handel. I tillegg har Blindheim antydnet muligheten for at enkelte typer av klerikale gjenstander fra Kaupang muligens uttrykker anglo-irsk misjonsvirksomhet (Blindheim 1978a, b). Wamers (2010) er imidlertid ikke enig i dette. Mikkelsen (2002) har pekt på en tolkningsmodell som

ser på de insulære funnene som kan knyttes til kristen virksomhet både i Kaupang og andre områder, som uttrykk for misjonsvirksomhet som mislyktes. Fra et slikt perspektiv kan det store antallet av klerikale gjenstandsfunn fra Vestfold, Rogaland, Sogn og Nordfjord, Sunnmøre og Trøndelag gjenspeile en rekke misjonsfremstøt fra insulære områder til Norge (ibid:121). John Staecker (1997) har også argumentert for at en rekke insulære gjenstander, spesielt bispestaver, kan ha kommet til norske områder som et ledd i misjonsvirksomhet.

Vestlandet er den regionen i Norge hvor det er gjort flest funn av insulære gjenstander. Dette materialet har i senere tid blitt behandlet i en rekke arbeider (se f.eks Geber 1991, 1999, Jåtten 2006, Sørheim 2010 og 2011). Bakka (1993) mener at den store mengden av irske importsaker fra Rogaland og Sogn og Fjordane viser at vikingaktiviteten over til Irland fra disse områdene var større enn andre steder (ibid:289). Geber (1991) har satt de klerikale gjenstandene fra Vestlandet som dominerer i overgangsperioden merovingertid/vikingtid i sammenheng med plyndringsaktivitet på De britiske øyer. De profane gjenstandene som hovedsakelig opptrer i den senere delen av vikingtiden, kan ifølge Geber tyde på at handel og eventuell plyndring av profane miljø raskt overtar den økonomiske betydningen som plyndringsaktiviteten av kirker og klostre tidligere hadde hatt (ibid:158-159). Sørheim (2010) har benyttet insulære funn til å etterspore sentralsteder på Vestlandet. Han mener at slike gjenstander er av særlig interesse ettersom denne funngruppen kan vise hva slags evne et område hadde til å utruste vikingferder (ibid:275).

I tillegg til de regionale studiene av det vestnorske importmaterialet, har det i senere tid blitt rettet fornyet oppmerksomhet på flere enkeltlokaliteter som f.eks de rike gravene fra Gausel, Vinjum og Hopperstad, hvor insulære gjenstander utgjør en viktig del av funnmaterialet (se f.eks Bakka 1993 og Solheim 2011). Flere forskere, deriblant Bakka (1993) og Bødal (1998), har vært åpne for at enkelte av disse kvinnene kan ha hatt røtter eller andre forbindelse til De britiske øyer.

En rekke utgivelser som har tatt for seg det insulære gjenstandsmaterialet i Norge i senere tid, har fortsatt å fokusere på en rekke av de samme trekkene som man kan se innenfor den eldre forskningslitteraturen. Flere arbeider tar opp spørsmålet om hvordan de insulære funnernes utbredelse er et resultat av ulike former for kontakt. Likevel har man de siste årene sett klare tendenser til et langt større mangfold av teorier om hva slags form for kontaktforbindelser disse funnene muligens representerer. Selv om deler av det insulære materialet fremdeles blir

ansett som en refleksjon på vikingers plyndringer, har man innenfor senere tids forskning i større grad enn tidligere brukt denne gjenstandsgruppen for å spore mulige handelskontakter, folkeforflytninger, misjonsvirksomhet og andre kontaktforbindelser. I likhet med store deler av arkeologisk teoriutvikling de siste tiårene, har det blitt rettet noe større fokus på de symbolske aspektene ved deler av det insulære gjenstandsmaterialet (se f.eks Glørstad 2010, Bruun 2007). Funn fra De britiske øyer blir derfor i større grad enn tidligere betraktet som meningsbærende gjenstander med betydning innenfor religiøse, sosiale og politiske sammenhenger.

2.4 Insulære funn fra Trøndelag – et lite påaktet materiale?

Allerede på 1800-tallet ble det gjort en rekke funn av insulære gjenstander i Trøndelag, ofte i forbindelse med samtidens utstrakte utgravningsvirksomhet av gravhauger og gravrøyser. De insulære funnene ble i denne perioden anført og ofte avbildet i årsberetningene for Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring. I tillegg redegjør Karl Rygh for en rekke insulære gjenstandsfunn i sine skildringer av faste fornlevninger og oldsaksfunn i Nord- og Sør-Trøndelag (1879, 1880).

På begynnelsen av 1900-tallet tok Theodor Petersen for seg flere insulære gjenstander fra Trøndelag. I enkelte mindre arbeider presenterte han utvalgte irske enkeltgjenstander som var blitt funnet i graver i Trøndelagsfylkene som f.eks relikvieskrinet fra Melhus (1907), den irske ringspenen fra Nes, Bjugn (1929) og et keltiske bronsebeslag fra Værnes (1943). Disse arbeidene er i hovedsak deskriptive presentasjoner som gir detaljerte beskrivelser av de insulære gjenstandene, gravstrukturene disse er funnet i, samt andre gjenstander fra samme kontekst. I tråd med samtidens forskningssyn, satte Petersen det insulære importmaterialet i sammenheng med vikingenes plyndringer. Sverre Marstrander (1954) deler Petersens tolkninger om at slike gjenstandsfunn vitner om deltagelse i plyndringstokter langs Irskesjøen. Ifølge Marstrander tyder det insulære gjenstandsmaterialet som er funnet i Trøndelag på at:

”Den trønderske kontingent i de hordene som hjemsøkte irske kyster i 9.hundreår, har vært ganske betydelig” (Marstrander 1954:129)

Sognnes (1988) har imidlertid et mer nyansert syn på hvordan de insulære importsakene kan ha funnet veien til Trøndelag. Selv om Sognnes ikke ser bort fra at disse gjenstandene opprinnelig kan ha vært plyndringsgods, mener han at deres spredning i regionen best kan forstås som et resultat av landsdelens omfattende handelskontakter. En rekke gjenstander kan ha kommet direkte fra Irland til sentrene i Trøndelag, men har herfra blitt spredd utover bygdene fra regionale sentre gjennom handel og gaveutveksling (ibid:41).

Både Blindheim (1978a), Sognnes (1988), Grønnesby og Ellingsen (2012) har vurdert importmaterialet fra Trøndelag med sikte på å lokalisere eventuelle regionale sentre og handelssteder i yngre jernalder. Med utgangspunkt i spredningen av importsaker, har disse arbeidene kommet frem til noe ulike tolkninger av hvor mulige sentre og sentrumsområder kan ha ligget, og hvilke av disse som kan ha vært av størst betydning.

I senere tid er det hovedsakelig de relativt nyoppdagede funnlokalitetene på Skei og Lø i Steinkjer, som har fått mest oppmerksomhet. Disse enkeltlokalitetene har blitt behandlet av Stenvik (2001), Graham-Campell (2001) og Ellingsen og Grønnesby (2012). I tillegg har Herstad (2012) nylig tatt for seg skålvektene fra Trøndelagsfylkene i forbindelse med sitt arbeid om båtgravene på Lø, Steinkjer.

Til tross for at Trøndelag er et av områdene i Norge som har flest gravfunn med innslag av gjenstander fra De britiske øyer, har denne funngruppen blitt viet påfallende liten forskningsmessig oppmerksomhet sammenlignet med f.eks det vestnorske materialet. De insulære funnene fra Trøndelagsfylkene har hovedsakelig blitt behandlet som en del av større oversiktsverk, samt i arbeider som har tatt for seg ulike insulære gjenstandsgrupper. Fra disse arbeidene har man enkelte eldre, summariske oversikter og spredningskart over hvor de insulære funnene er gjort, men det er i liten grad gjort forskning på hva disse funnene representerer. Det insulære gjenstandsmaterialet fra Trøndelag har riktignok blitt brukt i flere kvantitative analyser for å etterspore sentre og handelssteder, men sosial kontekst knyttet til brukerne som ble gravlagt med dette materialet har imidlertid i svært liten grad blitt omtalt eller diskutert. Med få unntak er det i tillegg lite forskning på det insulære gjenstandsmaterialet fra Trøndelag som er gjort i senere tid. En nærmere sammenfatning og analyse av det insulære materialet har derfor potensialet til å kunne gi ny og oppdatert informasjon som kan belyse en rekke nye sider omkring denne delen av Trøndelags vikingtidshistorie.

3 Teori og metode

3.1 Teoretiske betraktninger

Symbolske og kommunikative aspekter ved det insulære gjenstandsmaterialet

Binford (1962) har foreslått at man kan skille mellom gjenstander med praktiske funksjoner og gjenstander med sosial og symbolsk verdi. Flere av de insulære gjenstandene som er funnet i vikingtidsgraver i Trøndelag er objekter som i utgangspunktet kan ha hatt praktiske bruksfunksjoner. Dette gjelder for eksempel øser, bøtter, kar og draktspenner. Likevel er det sannsynlig at disse gjenstandene har blitt tillagt andre ikke funksjonelle betydninger. Lokalt tilgjengelige produkter ville på en lett måte ha kunnet oppfylle den samme praktiske funksjonen som flere av de insulære gjenstandene kan sies å ha hatt. I tillegg er en stor del av de insulære funnene rikt dekorert. Dette forsterker inntrykket om at disse gjenstandene også kan ha blitt tillagt andre verdier og meningsinnhold. Innenfor senere tids forskning har nettopp denne egenskapen ved materielle kultur til å inneha både en praktisk og en symbolsk funksjon blitt vektlagt (Olsen 1997:179, med referanser). Flere forskere, deriblant Kristoffersen (2000:14), har også påpekt at en gjenstands praktisk funksjon kan fungere som et funksjonelt alibi. Det vil si at gjenstanden uskyldiggjøres gjennom å henvise til en funksjon samtidig som man søker å formidle et budskap gjennom f.eks ornamentikken (Jørgensen 2008:23). Det symbolske aspektet ved gjenstander kan imidlertid også gis mening gjennom assosiasjoner til den praktiske funksjonen eller i en situasjon hvor den praktiske funksjonen er av betydning (Kristoffersen 2000:14-15).

De insulære gjenstandenes meningsinnhold og betydningen som dette materialet kan ha blitt tillagt, vil være en sentral del av denne oppgaven. Flere forskere har pekt på hvordan materiell kultur kan brukes aktivt i en rekke ulike strategier og sammenhenger. Et vesentlig trekk ved materiell kultur er at den er bærer av ulike assosiasjoner og verdier, noe som gjør at den er spesielt velegnet til kommunikasjon og signalisering (Glørstad 2010:9). Wobst (1977) har fremhevet den sterke rollen som gjenstander kan ha som en måte å utveksle informasjon på, som kan aktivt brukes som et middel til sosial og kulturell kommunikasjon. Dette blir gjort gjennom gjenstandenes stil, hvor Wobst definerer stil som de aspekter ved den materielle kulturens utforming som kan relateres til kommunikative formål (ibid:321). Hva man ønsker å formidle gjennom gjenstander kan variere avhengig av sosial og kulturell kontekst, hva slags artefakter som brukes og hvilke aktører som er involvert i denne

kommunikasjonen (ibid:336-337). Meningsinnholdet i gjenstander er ikke iboende og forutbestemt. Meningen som blir tillagt ulike objekter kan ofte relateres til en kontekst hvor de har en funksjon. Dette innebærer at det kan eksistere variasjoner i meningsbetydningen til en og samme gjenstand, variasjoner som kan komme til uttrykk i ulike kontekster (Kristoffersen 2000:15, med referanser).

Det er blitt hevdet at gjenstander som regnes for å være eksotiske, sjeldne og som er skaffet til veie fra fremmede områder kan ha hatt en særdeles stor symbolverdi (Hines 1994, Glørstad 2010). Glørstad (2010:8) har understreket dette potensialet som fremmede og innførte gjenstander innehar og hvordan slike artefakter og ritualer knyttet til disse kan utgjøre sentrale virkemidler i ulike strategier. Ved å integrere fremmede elementer og gjenstander kan det ha ligget et ønske om å assosiere seg med de betydningene som disse gjenstandene kan ha hatt i opprinnelseslandet. Tilgangen og tilegnelsen av slike gjenstander kan imidlertid også innebære en symbolsk ladet prosess, hvor gjenstandene blir fysisk endret og/eller refortolket (Glørstad 2010:11).

En stor andel av de insulære gjenstandene som er funnet i Trøndelag er draktsmykker og beslag som har blitt omgjort til ulike former for draktprydelse. Disse gjenstandene er ofte av en viss størrelse og må ha utgjort et iøynefallende element av drakten eller klesplagget de var relatert til. Gustin (2004:150-151) og Wobst (1977) har trukket frem draktsmykker som en av flere gjenstandstyper som utmerker seg ved at de er særlig velegnet til å uttrykke sosial status, identitet og gruppetilhørighet. Ved å innlemme insulære draktsmykker som elementer på den norrøne drakten, kan brukerne på en effektiv måte ha signalisert og uttrykt ulike sosiale og samfunnsmessige forhold. Det er derfor all grunn til å tro at de insulære draktsmykkene må ha hatt en sterk symbolverdi, både ved bruk når eierne var i live og som gravgods.

Målgruppen for signalisering og kommunikasjon ved bruk av insulære gjenstander vil også være av betydning. Wobst (1977) mener at materiell kommunikasjon fungerer best i visse sammenhenger. Innenfor hushold og nære venner vil f.eks verbal kommunikasjon og adferd være mest hensiktsmessig. Budskap som formidles gjennom materiell kultur vil derfor helst være rettet mot fjernere mottakere. De mest velegnede gjenstandene for materiell kommunikasjon vil derfor være ulike objekter som brukes i offentlige sammenhenger og som er synlige for mange mennesker (ibid:323-326). Dette aspektet ved materiell kultur vil bli

nærmere belyst senere i oppgaven i forbindelse med draktsmykkenes og det insulære drikke/severingsutsyrets bruk og betydning.

Produksjon og distribusjon er andre viktige elementer i forbindelse med potensialet som gjenstander har for informasjonsutveksling. Det blir ofte trukket frem at gjenstander som er ment for signalisering og kommunikasjon ikke bør være for enkle og samtidig ha en viss holdbarhet (f.eks Wiessner 1983, Jørgensen 2008). En arbeidskrevende fremstillings og ervervelsesprosess samt komplisert dekor gjør at det kreves visse ressurser og innsats i anskaffelsen av gjenstanden. Slike forhold øker sannsynligheten for at gjenstander har funksjoner som signalisering. I tillegg vil antallet av gjenstander som er ment for informasjons utveksling i et samfunn være av betydning. (Wiessner 1983:258-259). Det er i et slikt perspektiv at man kan betrakte det insulære gjenstandsmaterialet som er funnet i Trøndelagsfylkene. Anskaffelsen av slike gjenstander må ha krevd både ressurser og kontakter. De fleste produktene vitner om arbeidskrevende fremstillingsprosesser som sannsynligvis har foregått i spesialiserte verksteder. Flere av gjenstandene har vært rikt dekorert med detaljrike og kompliserte mønstre. Prosessen med å omgjøre bronse og sølvbeslag fra deres opprinnelige funksjoner til draktprydelse må ha krevd tilgang til dyktige håndverkere. I Trøndelag kjenner man til 67 gravlokaliteter hvor det er funnet insulære gjenstander. Funnene er spredt over et større område og i tillegg må disse gjenstandene fordeles over flere generasjoner i en tidsperiode på ca 200 år. Det er derfor all grunn til å tro at gjenstandene ble betraktet som svært eksklusive objekter som kun har vært forbeholdt et lite mindretall av befolkningen i hver generasjon. De insulære funnene faller dermed inn under de kriteriene for produksjon og distribusjons forhold som ofte blir trukket frem som nødvendige for at gjenstander sannsynligvis har hatt sterke symbolske og kommunikative funksjoner.

Med utgangspunkt i overnevnte teorier og betraktninger omkring materiell kultur, vil denne oppgaven ta utgangspunkt i potensielle symbolske og kommunikative aspekter ved det insulære gjenstandsmaterialet, og betydningen som disse gjenstandene kan ha hatt for brukerne. Fra et slikt perspektiv vil oppgaven se på hvordan inkorporeringen av insulære gjenstander ikke bare bør forstås som et ønske om å tilegne seg vakre objekter eller praktiske bruksgjenstander, men hvordan disse artefaktene også kan ha blitt tillagt en mer dynamisk betydning som konkrete og verdiladete symboler og virkemidler som kan ha blitt aktivt brukt i ulike strategier og sammenhenger.

Refleksjoner omkring gravlegginger som kommunikasjonssystemer

De insulære funnene danner alene et noe begrenset utgangspunkt for en diskusjon omkring brukerne som ble gravlagt med slike gjenstander. Gjenstandenes funnkontekst vil derfor også stå sentralt i denne analysen. Dette forutsetter en tankemåte om at overnevnte forhold kan belyses gjennom gravgodset til den avdøde og selve gravanlegget. I arkeologien er det et nesten grunnleggende prinsipp at funnene i en grav representerer den avdødes eiendeler, og at mengden og sammensetningen av gravgaver kan gi informasjon om den gravlagtes posisjon og bakgrunn (Herje 1989:81, Stalsberg 1991:78). Det har blitt foreslått at gravlegginger kan betraktes som kommunikasjonssystemer som ved bruk av symboler kan gi informasjon om den dødes status (Tainter 1978:113). Gjennom begravelssermonien overføres et budskap gjennom en forbindelseskanal, som i dette tilfellet vil være gravkonstruksjonen med eventuelle indre og ytre konstruksjoner, gravgoods osv. Prosessen innebærer en sender og mottaker som må være inneforstått med denne underliggende kommunikasjonen (Ellingsen 2012:79). Flere forskere, deriblant Kristoffersen (2002:155), mener at gjenstander brukt i begravelsseremonier ofte relaterer seg til den avdødes sosiale rolle. Videre påpeker hun at begravelsseremonier er følelsesmessige ladede, offentlige situasjoner hvor sosial konstruksjon fungerer godt. Sosiale forhold kan bli synliggjort ved å inkludere meningsbærende symboler som spesielle og sjeldne gjenstander i gravgodset (Kristoffersen 2000:21). Fra et slikt perspektiv kan graven gjennom de gjenstander som følger med den gravlagte, tolkes som en konstruksjon av sosial identitet. Det er imidlertid naturlig å anta at det har vært etterlevende slektninger som hovedsakelig sto for gravleggingen. Solberg (2003:31) har påpekt at for disse personene vil gravleggingen ha representert en mulighet til å fremheve ikke bare den dødes, men også slektens status og rolle i samfunnet. Hva man leser ut av et gravmateriale kan derfor være et idealisert bilde av den gravlagtes identitet. Gjennom begravelsseremonien hadde man mulighet til å justere opp eller ned den dødes status og betydning ut fra kultur, maktforhold og egne interesser (Farbrege 1993a:75). Gravgodset kan ha vært en statusdemonstrasjon, der gård og ætt kunne markere sine krav på status, ambisjoner og selvfølelse (ibid:6).

Med utgangspunkt i overnevnte teoretiske betraktninger kan anlegginger av graver, med eventuelle indre og ytre gravanlegg, gravgoods og likbehandling, bli ansett som bevisste og meningsfulle handlinger. Inkorporeringen av insulære gjenstander i vikingtidens graver kan dermed bli betraktet som elementer i en meningsbærende prosess som sammen med øvrige gravkontekster kan belyse en rekke forhold omkring den gravlagtes rolle og sosiale identitet.

3.2 Metodisk tilnærming

Materialanalysen

Med materialanalysen ønsker jeg å presentere og undersøke de insulære funnene med mål om å frembringe ny informasjon om hvilke gjenstandskategorier som er representert innenfor undersøkelsesområdet, samt funnenes geografiske og tidsmessige fordeling. Som tidligere nevnt, har det insulære materialet i Trøndelag blitt viet relativt liten forskningsmessig oppmerksomhet. Det finnes derfor kun enkelte eldre summariske oversikter og ufullstendige spredningskart over deler av dette materialet. Det er derfor et tydelig behov for en oppdatert sammenfatning av gjenstandsmaterialet som vil danne grunnlaget for denne oppgaven. Det vil derfor legges relativt stor vekt på en grundig gjennomgang av de ulike insulære gjenstandsgruppene, deres utbredelse, kronologi og funnkontekster. Videre i oppgaven vil kjønnsfordelingen av funnene samt gjenstandenes bruk, funksjon og betydning bli analysert. Dette vil igjen danne utgangspunktet for tolkninger omkring sosial kontekst knyttet til brukerne av disse gjenstandene, og hva slags kontakt som kan spores gjennom dette materialet.

I material og funnkontekstgjennomgangen vil det bli gitt en kortfattet redegjørelse for hver funnlokaltet enkeltvis, arrangert i en geografisk rekkefølge fra nord til sør. Dette vil bli gjort for å gi en oversikt over hvilke insulære gjenstander som er blitt funnet i de ulike delene av undersøkelsesområdet. Resultatene fra gjennomgangen vil deretter bli oppsummert og tolket. En mer detaljert beskrivelse av de enkelte gjenstandene vil bli presentert i en egen illustrert katalog (appendiks B).

Utvelgelse av materialet

Majoriteten av materialutvelgelsen i denne oppgaven samsvarer med gjenstandskategorier som har blitt behandlet som insulære funn i tidligere hovedfags/mastergradsoppgaver fra andre universiteter (f.eks Geber 1991, Jåtten 2006). Forskningslitteraturen som omhandler disse gjenstandsgruppene gir inntrykk av at det er relativt bred enighet om at funnene er produkter fra De britiske øyer. Det vil likevel være enkelte meningsforskjeller om hvorvidt visse enkeltfunn eller gjenstandstyper skal betraktes som insulære artefakter. Dette gjelder hovedsakelig enkle typer av ringnåler samt udekorerte fragmenter av skålveker.

Majoriteten av materialet som brukes i denne oppgaven stammer fra relativt sikre gravkontekster. I tillegg er det gjort flere enkeltfunn av insulære gjenstander, ofte i forbindelse med jordbruksarbeid. Hvorvidt jeg har valgt å inkludere disse funnene som mulige gravfunn er blitt vurdert i hvert enkelt tilfelle, med utgangspunkt i tilstanden til selve gjenstanden samt funnomstendighetene. I mange tilfeller indikerer bevaringstilstanden til enkeltfunnene som er inkludert i analysen på at dette er artefakter som har vært nedgravd og ikke kastet eller tilfeldig mistet. Disse funnene består av de samme insulære gjenstandsgruppene som ofte opptrer i sikre gravfunn. I tillegg er de fleste av gjenstandene funnet på gårder hvor det eksisterer eller har eksistert synlige gravminner fra forhistorisk tid. Etersom flere av funnene som er gjort enkeltvis opprinnelig kan stamme fra forstyrrede graver, vil jeg bevisst bruke begrepet *enkeltfunn* og ikke *løsfunn* om disse gjenstandene.

Enkeltgjenstander som er funnet i kontekster som kan indikere enn annen deponering enn ved gravlegginger, samt fragmenterte gjenstander som bærer preg av å ha ligget løst/ubegravd i jorden over lengre tid, er ikke inkludert i denne oppgaven. I tillegg er det verdt å nevne at enkelte kilder henviser til insulære funn som skal ha vært gjort i gravhauger på 1800-tallet, men som aldri har kommet inn til noen museer (f.eks Kraft 1835, Rygh 1879). Slike funn er ikke formelt blitt tatt med i analysen.

Kjønnsdefinering av graver

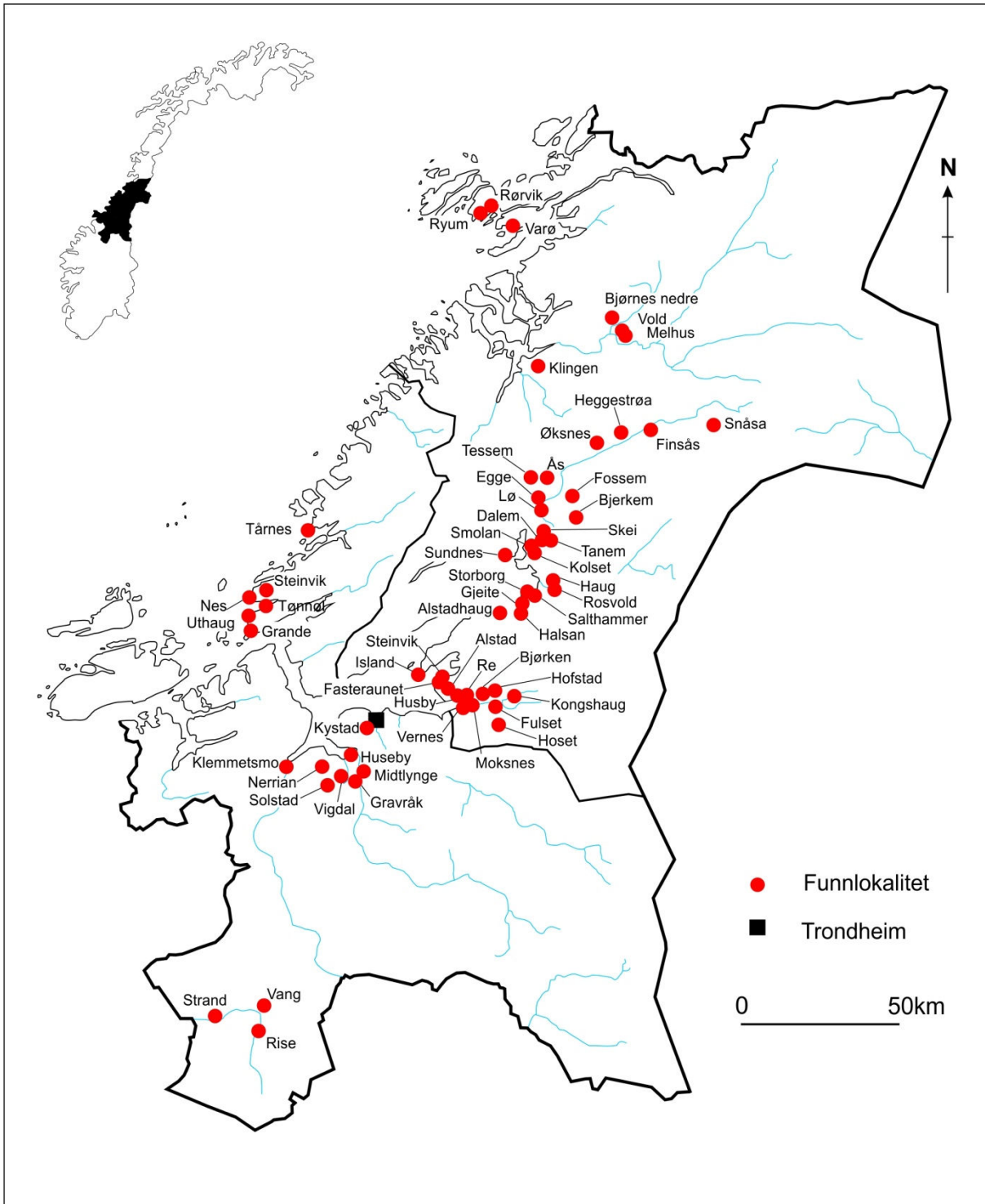
Kjønnsbestemmelse av gravgods bygger på premisset om at den gravlagtes kjønn er markert gjennom gravmaterialet. I denne oppgaven er kvinner først og fremst skilt ut ved hjelp av ovale skålspenner. Ovale skålspenner regnes for å være den sikreste kvinnemarkøren i vikingtidsgraver, og vil derfor alene kunne indikere at den gravlagte har vært en kvinne (Glørstad 2010:63). Tekstilredskaper, deriblant vevsverd og spinnehjul, vil også bli regnet som en indikasjon på kvinnegraver. Perler er mest vanlig i kvinnegraver, men opptrer også i mannsgraver. Hvis det er mangel på andre kjønnsdefinerbare gjenstander, vil jeg i likhet med Glørstad (ibid) anse at det må finnes minst 10 perler for at en grav vil bli definert som en kvinnegrav, ettersom dette indikerer nedleggelsen av et større perleoppsett. Mannsgraver vil hovedsakelig bli definert gjennom forekomsten av våpen, det vil si sverd, spyd, øks og skjoldbuler. I tillegg vil smed/snekkerutstyr blant gravgodset bli ansett som en indikasjon på at gravleggingen representerer en mannsgrav.

4 Presentasjon av gjenstandsmaterialet og funnkontekster

I dette kapitlet vil det empiriske materialet som ligger til grunn for den videre analysen i oppgaven bli presentert. I tillegg til gjenstander som opptrer i relativt sikre gravkontekster, vil det også bli redegjort for enkeltfunn som sannsynligvis stammer fra forstyrrede graver.

Det insulære materialet alene danner et noe begrenset utgangspunkt for en diskusjon omkring den vestlige kontaktforbindelsen og hvem som ble gravlagt med slike gjenstander. Gjenstandenes funnkontekst vil derfor stå sentralt for å belyse problemstillingene senere i oppgaven. I dette kapitlet vil det derfor bli gitt en kortfattet redegjørelse for de overordnede funnkontekstene, som beskrevet i kap. 3.2.

Informasjonen i dette kapitlet er hovedsakelig hentet fra opplysninger i tilvekstkataloger, brevkorrespondanse og annen arkivinformasjon. Informasjon og opplysninger som er hentet fra andre kilder enn tilvekstkataloger og topografisk arkiv, vil ha dette henvist i teksten.

Figur 2: Funnlokaliteter nevnt i teksten. Illustrasjon: Aina Heen Pettersen

4.1 Insulære funn fra graver i Nord-Trøndelag

I Nord-Trøndelag er det funnet til sammen 60 insulære gjenstander fordelt på 47 lokaliteter som sannsynligvis representerer gravlegginger. Majoriteten av disse gjenstandene stammer fra relativt sikre gravkontekster. I tillegg har jeg inkludert fire enkeltfunn som trolig kan anses som gjenstander fra forstyrrede graver.

Ryum, Vikna (C4032: Drikkehornbeslag)

På gården Ryum, Vikna har det blitt gjort en rekke gjenstandsfunn i forbindelse med usakkyndig gravinger av flere gravhauger på 1800-tallet. Blant disse gjenstandene er det funnet et drikkehornbeslag (C4032) og fragmenter av en skålvekt (C1740) fra insulært område. Drikkehornbeslaget er antatt å ha blitt funnet sammen med tre ovale skålspenner og to sirkulære fragmenter av bronseblekk (fig.3), men det eksisterer ellers få funnopplysninger omkring dette gravfunnet.

Figur 3: Drikkehornbeslaget C4032 med funn fra samme grav. Foto: O. Holst, UIO

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Kvinne

Ryum, Vika (C1740: Skålvekt)

I en annen gravhaug på Ryum har det blitt funnet fragmenter av en skålvekt av bronse. Tilvekstkatalogen gir inntrykk av at skålvekten ble funnet sammen med to ovale skålspenner. Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Kvinne

Rørvik, Vika (T2148: Vektskål)

Vektskålen fra Varø ble innlevert til museet i 1876. Funnomstendighetene er noe uklare. Årsberetningene (1875, 1876) gir inntrykk at skålvekten muligens skal ha tilhørt et tidligere innkommet funn bestående av en spydspiss, en skålspenne og en dopsko.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Varøy, Nærøy (T6373: Drikkehornbeslag)

Drikkehornbeslaget fra Varøy er et enkeltfunn som ble innlevert til museet i 1901. Drikkehorn er en gjenstandsgruppe som i Midt-Norge kun er funnet i gravkontekster i de tilfeller hvor funnomstendighetene er kjente. Det er derfor sannsynlig at dette

drikkehornbeslaget stammer fra en forstyrret grav. Beslaget er svært godt bevart med tydelige detaljer, noe som tyder på at det ikke har ligget lenge løst i jorden.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Bjørnes Nedre, Overhalla (T1293: Skålvekt)

På gården Bjørnes Nedre, Overhalla har det blitt funnet rester av to skålvekter som begge stammer fra ubrente båtgraver i gravhauger. Den ene skålvekten ble funnet i 1874 i forbindelse med usakkyndig graving foretatt av gårdbrukeren, hvor ca halve haugen ble undersøkt. Skålvekten ble funnet sammen med et sverd, spydspiss, et trefat med skinn og tekstilrester, sverdknapp, blylodd, glassperle, spiker samt flere mindre jernfragmenter. Sakene lå blandet sammen med kull og aske.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Mann

Bjørnes Nedre, Overhalla (T7364: Stang til skålvekt)

Det andre insulære funnet fra Bjørnes består av et stykke av en balansestang til en skålvekt. Dette funnet ble gjort i 1904 under en sakkyndig undersøkelse foretatt av museet. Hagen hadde tidligere blitt plyndret og balansestangen ble funnet i den utkastede jorden fra denne tidligere gravingen. Bortsett fra noen fragmenter av jern ble det ikke gjort øvrige funn.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Voll, Overhalla (T1184, T1187: Drikkehorn, skålvekt)

På Voll ble det i 1873 funnet en gjenstandsrik, ubrent mannsgrav i forbindelse med usakkyndig graving i en gravhaug på ca 12.6 m i diameter. Utgraveren var imidlertid en folkehøyskolelektor som dokumenterte dette gravfunnet relativt grundig. I gravhaugen hadde den avdøde mannen blitt gravlagt i en steinkiste som målte ca 1.9 x 0.7 m. En større helle hadde ligget over kisten, men det var ingen bunnstein. Ifølge tilvekstkatalogen skal det etter finnerens mening opprinnelig ha vært en trekiste inni steinkisten. Mannen hadde ligget i retning N-S med hodet i S. Ved den gravlagtes høyre side på høyde med hoften, ble det funnet en skålvekt og et drikkehorn av insulær opprinnelse. I tillegg ble det funnet et tveegget sverd, to spyd, øks, kløvernål i sølv, flere gjenstander av tre, kam, hengelås, syl, sigd, saks, kniv, fil, hein, flintbiter samt rester av tøy og skinn.

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Mann

Melhus, Overhalla (T6576, T8144: Bronsebeslag, relikvieskrin)

De insulære gjenstandene fra gården Melhus, stammer fra en ubrent båtgrav i en av de mange gravhaugene i området. De første funnene fra denne haugen, bronsebeslaget, et spyd, en saks, tre bronsespenner (inkludert en ryggknappspenne) og 137 perler ble oppdaget i 1902. Relikvieskrinet ble funnet av noen unggutter i 1906 sammen med en hvalbeinsplate. Året etter foretok museet en etterundersøkelse av gravhaugen. Det ble da gjort ytterlige funn av to spyd, en øks, en skjoldbule, et spinnehjul, og et vevsverd av hvalbein. På bakgrunn av gravinventaret tolket Th. Petersen funnet som en dobbeltgrav bestående av en kvinne og mann som hadde blitt gravlagt ved siden av hverandre. Bronsebeslaget og relikvieskrinet er antatt å ha tilhørt kvinnens gravgods (Petersen 1907:12,19).

Gravdatering: Ca 800 AD

Kjønn: Kvinne

Figur 4: Relikvieskrinet (T8144) fra Melhus.
Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

Figur 5: Denne ryggknappspennen var blant det øvrige gravgodset i båtgraven hvor relikvieskrinet ble funnet.
Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

Klingen, Namsos (T10651: Jet perle)

I 1913 foretok museet utgravninger av to gravhauger på Klingen gård. Den ene gravhaugen inneholdt en dobbeltgrav hvor en kvinne og en mann hadde blitt gravlagt i en felles trekiste som målte ca 1.5 m (N-S) x 2 m (Ø-V). Kvinnen var gravlagt med to ovale skålspenner, to ringer av sølv som har vært festet på perlekjedet, 39 perler (to perler av karneol), spinnehjul og et sort glasstykke (sømglatte). Den ene perlen i kjedet til kvinnen er laget av jet. I henhold til Vitenskapsmuseets gjenstandsdatabase, er dette den eneste gjenstanden av jet fra vikingtid som er funnet i Trøndelag.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Kvinne

Ukjent sted, Snåsa (C758: Ringspenne)

Ringspenner fra Snåsa ble funnet på midten av 1800-tallet, antagelig sammen med tre ovale skålspenner på et ukjent sted i Snåsa kommune. Det foreligger ingen opplysninger om hvilke type grav funnene stammer fra. Snåsa-spenner regnes ofte for å være den meste markerte og overdådige insulære ringspenner som er funnet i Norge (se f.eks Glørstad 2010: 63).

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Kvinne

Finsås, Snåsa (T16407: Beslagstykket)

Funnet på Finsås ble oppdaget i 1946 under planeringsarbeid. Den ene langsiden av graven var derfor noe forstyrret før museet fikk gjort sine undersøkelser. Funnet ble gjort på en slette tett oppunder en lav bergrabb og det var ingen synlig haug på stedet. Graven var orientert NV-SØ og besto av en murt kiste med gavlheller, ca 1.80 m

Figur 6: Steinkisten på Finsås etter utgravning.
(etter Petersen 1946:6)

lang, 0.85 m bred og høyden har antagelig vært ca 0.5 m (fig.6). Steinkisten besto av en blanding av heller og bruddstein (ingen dekkheller) og var skåret ned i undergrunnen til en dybde av ca 0.75m under overflaten. Spikre på innsiden av steinleggingen kan tyde på at den gravlagte har vært innesluttet i en kiste eller omramning av tre (Petersen 1946). I graven ble det funnet skjelettresten av en kvinne som antagelig hadde vært i 20 årene da hun ble gravlagt. Kvinnen var gravlagt utstrakt på rygg med hodet i den sørøstlige delen av graven. Gravgodset inkluderte to ovale skålspenner, et insulært beslagstykket i forgyllt sølv, en hekte av bronse, en kniv og et sigdblade. Beslagets plassering i graven tyder på at bronsestykket har vært festet på et belte. På undersiden av beslaget var det bevart rester av lær.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Kvinne

Heggestrøa, Steinkjer (T16054: Sverd)

Dette funnet ble gjort i 1943 under sakkyndig utgravning i en av gravhaugene på Heggestrøa. I den undersøkte gravhaugen ble det funnet en spydspiss, øks og klinknagler (muligens båtsaum) sammen med et tveegget sverd. Deler av dette sverdet (øvre hjalt, knapp samt et stykke av grepet) er av Petersen type L.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Mann

Øksnes, Steinkjer (T18027: Bronseøse)

Bronseøsen fra Øksnes ble funnet sammen med fragmenterte sverdstykker under pløyingsarbeid i 1953. Både sverdet og øsen var noe ødelagt, sannsynligvis på grunn av pløying. Det var ingen synlig haug på stedet hvor funnene ble gjort. Museet foretok en undersøkelse av lokaliteten kort tid etter at funnene ble innrapportert. I den forbindelse ble det funnet to ytterlige sverdfragmenter, tre perler, ildflint samt et jernbeslag.

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Mann

Ås, Steinkjer (T12337: Bronsebeslag)

Bronsebeslaget fra Ås ble funnet i en gravhaug sammen med et tveegget sverd, knivblad, to spiker og en skiferbryne. Gjenstandene ble gitt i gave til museet i 1921.

Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Mann

Tessem, Steinkjer (T16336: Bronsebeslag)

Det insulære bronsebeslaget fra Tessem er et enkeltfunn som ble oppdaget i 1946 under pløyingsarbeid. På Tessem er det registrert en rekke gravrøyser og gravhauger og det er sannsynlig at bronsebeslaget stammer fra en forstyrret grav.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Nedre Egge, Steinkjer (T1342: Bronseskål)

I en av gravhaugene på Egge gravfelt ble det i 1873 funnet rester av en tynnvegget bronseskål. Bronseskålen stammer fra en kremasjonsgrav, hvor det også ble funnet en hvalbeinsplate, sammensmeltede perler, to knivblad, ten, jernbeslag, stekepanne, fire spiker, jernkrok, lenke, ringspenne og brente bein. Ifølge funnbeskrivelsen skal hvalbeinsplaten ha ligget øverst, deretter stekepannen og resten av jernsakene skal ha ligget under denne. Flere av sakene har tydelig blitt utsatt for sterk varme. Rester av smeltet og halvsmeltet bronse fra dette gravfunnet har sannsynligvis også tilhørt bronseskålen.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Kvinne

Fossem, Steinkjer (T17535: Ringspenne)

Ringspennen fra Fossem ble funnet i en gravhaug i forbindelse med nydyrkingsarbeid i 1954. Spennen ble funnet sammen med et spinnehjul og et skiferbryne. Det skal også ha blitt funnet nagler i graven som ikke ble tatt vare på.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Kvinne

Lø Vestre/Nedre, Steinkjer (T18981: Bronsefat)

I 1969 undersøkte museet en av gravhaugene på gården Lø (vestre/nedre), hvor det ble funnet et tynnvegget bronsefat fra insulært område. Gravhaugen var ca 12 m vid, 1 m høy med fotkjede (fig.7). Gravhaugen inneholdt en ca 15 m lang båtgrav som var orientert Ø-V. Midt i båten var et gravrom bestående av store, skråstilte heller som hadde blitt grundig plyndret. Bronsefatet ble funnet i bunnen av dette kammeret ved siden av en jernkjele (Farbregd 1974:54). I gravrommet og den utkastede jorden fra plyndringen, ble det også funnet tre perler av karneol, kjede av jernringer, munnbitt, skrinhanke, hein, flere jernbeslag, spiker, en liten sølvbikkplate (knapp?), et smalt sølvbeslag, tre mindre sølvtrådbiter og en saks.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Usikkert

Figur 7: Gravhaugen på Lø vestre/nedre delvis utgravd. I midten sees gravkammeret hvor bronsefatet T18981 ble funnet. Foto: O. Farbregd, NTNU Vitenskapsmuseet

Lø, Steinkjer (T22798: 14 og 15: Skålvekt og ringnål)

I forbindelse med utvidelsen av E6 i Steinkjer, foretok museet utgravninger av flere gravanlegg på Lø i perioden 2002-2005. To av gravene inneholdt insulære funn. I en av båtgravene som ble undersøkt, ble det funnet en insulær skålvekt og ringnål sammen med et komplett våpenutstyr bestående av to skjold, øks, sverd, spyd, kogger med pilspisser, bryne, kniv, ildstål og ildslagningstein av flint (fig.16). I tillegg hadde den gravlagte fått med seg tre glassperler og flere fragmenter av blått glass. Ut fra gravgodset er det antatt at den gravlagte ikke har vært kremert. Skålvekten har ligget i et skrin ved fotenden av den gravlagte. Ringnålen ble funnet i hoftehøyde (Ellingsen og Grønnesby 2012:21).

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Mann

Lø, Steinkjer (T23217:1: Sølvknapp)

Ca 15 m SV for den overnevnte gravhaugen ble det under de samme undersøkelsene funnet en båtgrav som inneholdt en knapp av tvunnet sølvtråd som stammer fra insulært område. Det ble også funnet knivfragmenter og nagler av bronse som muligens har vært festet på lærarbeid. Den døde har antagelig blitt kremert før sakene har blitt lagt i en ca 6 m lang ubrent båt (Ellingsen og Grønnesby 2012:25).

Gravdatering: 920-960 AD eller senere Kjønn: Usikkert

Bjerkem, Steinkjer (T2841: Ringnål)

Ringnålen fra Bjerkem ble funnet under jordbruksarbeid i 1882 sammen med to økseblad i utkanten av en større gravhaug på over 20 m i diameter.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Skei, Steinkjer (T20913: Bronsebeslag, trebøtte med bronsebeslag, bronseøse, hengekar)

På gravfeltet Skei er det registrert over 90 gravhauger av ulik størrelse og fasong. Man vet imidlertid at gravfeltet opprinnelig må ha vært atskillig større (Stenvik 2001:13). I 1986 ble det funnet en rekke insulære gjenstander (bronsebeslag, trebøtte med bronsebeslag, bronseøse, trekantet hengekar) i en langhaug som inneholdt en ubrent kvinnegrav. Langhaugen var ca 0.6 m høy, 15.5 m lang og 4.5 m bred, men nokså skadd av en vei langs vestre langside. Kvinnen var gravlagt med hodet i nord-nordvest i en 2.6 m lang og ca 1 m bred steinkiste. I den urørte delen av steinkisten ble det funnet en rekke nagler som trolig stammer fra en trekist. Hengekaret, trebøtten og bronseøsen ble funnet i søndre ende av steinkisten, trolig ved føttene til den gravlagte. Bronsebeslaget ble derimot funnet i hodeenden av kisten som hadde blitt forstyrret av et moderne stolpehull trekiste (Stenvik 2001:21-22). I tillegg til de insulære gjenstandene inneholdt graven også en bronsespenne, hvalbeinsplate, bissel og seletøybeslag, en hjulformet spenne, syv perler samt et bronsebeslag av uviss funksjon.

Gravdatering: 775-800 AD Kjønn: Kvinne

Dalem, Steinkjer (C5335: Bronsebeslag)

I 1871 ble det funnet et forgylt beslagstykke i en gravhaug på gården Dalem. Det ble også funnet et sverd og nålen til en ringspenne i samme haug. Sverdet er ikke å finne i museets tilvekstkatolog og har antagelig ikke blitt innsendt sammen med beslaget og nålen.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Tanem, Steinkjer (T2060: Bronsebeslag)

Et bronsestykke i keltisk stil, ble i 1878 funnet i en gravhaug på Tanem sammen med en terning, remseslag, en hein og ''en del vaapen av jern''. Våpnene ble ikke innsendt til museet sammen med de øvrige gjenstandene.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Smolan, Steinkjer (T4213: Ringspenne)

På Smolan er det registrert en rekke gravrøyser og gravhauger. Flere av disse har blitt utjevnet gjennom årene i forbindelse med nyridding og annet jordbruksarbeid. Den insulære ringspenne fra gården ble funnet i 1925 sammen med to ovale skålspenner, tre glassperler, klinksøm samt noen usikre jernbiter ved fjerning av en av gårdens gravrøyser.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Kvinne

Kolset, Stjørdal (T14329: Seletøy beslag)

På Kolset ble det i 1931 funnet en samling av seletøybeslag med insulær dekor, sammen med et sverd, spydspiss og et bisselmunnbitt. Gjenstandene stammer fra en branngrav. Det skal ikke ha vært noen haug på stedet, men graven skal ha vært omgitt av mindre steiner. Funnet ble opprinnelig gjort av gårdbrukeren, men en etterundersøkelse ble foretatt av museet.

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Mann

Sundnes, Inderøy (T566: Sverd, type L)

I forbindelse med utkasting av en gravhaug på Sundnes i Inderøy kommune, ble det i 1847 funnet et sverd av Petersen type L.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Haug, Verdal (T19010: Skålvekt)

Skålvekten fra Haug ble funnet i en ubrent båtgrav. Deler av haugen hadde blitt rasert i forbindelse med sanduttak, og en undersøkelse ble derfor foretatt av museet i 1970. Storparten av gravgodset, inkludert skålvekten, ble funnet i jordmassen som allerede hadde blitt tatt fra haugen og kjørt ut. Selve båtgraven hadde ligget orientert Ø-V, noe nedskåret i undergrunnen under en haug på ca 8-9 m i diameter (Farbregd 1974).

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Mann

Rosvold, Verdalen (T17514: Sverd, type L)

Sverdet fra Rosvold ble funnet på ca 1m dybde i et grustak på Rosvold Nordre, Stiklestad. Sverdet er av Petersen type L og ble gitt til museet i 1953.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Storborg, Levanger (T265, T266: Bronselokk, vektskål)

Gravfunnet fra Storborg kom frem under usakkyndig graving i 1858. Graven besto av en ubrent skjelettgrav som ble funnet på ca 2 m dybde under noen små steinheller. I graven ble det funnet et bronselokk som har tilhørt en oppbevaringsboks til en skålvekt, samt bronsefragmenter av en vektskål eller en oppbevaringsboks til en skålvekt. I tillegg ble det funnet to ovale skålspenner, tre hengesmykker av sølv, to forgylte hengesmykker av bronse, to små sylindestykker av jern og 21 perler (inkludert fire perler av karneol/agate).

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Kvinne

Salthammer, Levanger (T6418: Beslag)

Under jernbanearbeid på Nedre Salthammer ble det i 1900 funnet en oval skålspenne sammen med et forgylt bronsebeslag. Gjenstandene hadde blitt knust før de ble oppdaget, og kun de største stykkene ble tatt vare på.

Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Kvinne

Gjeite, Levanger (T21080: Bronsekar, drikkehornbeslag x 2)

En gravhaug på Gjeite som sto i fare for å bli ødelagt, ble undersøkt av museet i 1987. Gravhaugen var lav og uregelmessig i formen. Undersøkelsen viste at gravhaugen inneholdt to kremasjons gravlegginger, et lite brannflak som kun inneholdt et bryne, og en rik utstyrt kvinnegrav. I denne kvinnegraven ble det funnet rester av et bronsekar og to drikkehorn fra insulært område (Herje 1989). I tillegg ble det funnet to dyreformede skålspenner med rester av gull og sølv på oversiden, rester av et flettet sølvkjede, 88 perler, hvalbeinsplate, kam, nøkkel, kniv, rester av en (utstyrs?) kiste, fragmenter av fjær, strå og mulige skinnrester, samt flere fragmenter av jern, bly og kobber. Kvinnen har antagelig vært lagt i en ca 6 m lang båt sammen med gravgodset, før alt ble brent. Gjenstandene har deretter blitt samlet sammen og lagt i gravhaugen (ibid:91).

Gravdatering: 800 AD Kjønn: Kvinne

Alstadhaug, Levanger (T12745: Bronseskål)

På småbruket Sæter, Alstadhaug gård ble det i 1923 funnet en tynnvegget bronseskål sammen med en spydspiss og rester av båtsaum under gårdsarbeid. Det eksisterer ellers få opplysninger om dette gravfunnet.

Gravdatering: 900-tallet Kjønn: Mann

Halsan, Levanger (T497, T503: Bøtte med bronsebeslag, bronsebeslag x 2)

I en gravhaug på gården Halsan ble det i 1844 funnet en trebøtte med bronsebeslag (T497) samt flere stykker av to forgylte bronsebeslag (T503) under en usakkyndig graving foretatt av gårdbrukeren. Gjenstandene stammer fra en skjelettgrav og ble funnet sammen med et trekar, et glasstykke og 11 perler (inkludert 6 perler av karneol/agate). Gjenstandene ble solgt til museet i 1868.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Kvinne

Island, Frosta (T968, T969: Drikkehornbeslag, bronsebeslag x2)

På gården Island i Frosta kommune er det i dag flere synlige gravhauger og røyser. Opprinnelig har det eksistert flere gravminner på gården, men disse har gjennom årene blitt utjevnet eller ødelagt. I en av gravhaugene ble det i 1872 funnet tre insulære gjenstander; to bronsebeslag (T969), samt en bronsesynder fra et drikkehorn (T968). Sammen med de insulære gjenstandene ble det også funnet en jernrangle, stigbøyle, rembeslag og et jernredskap av ukjent funksjon.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Usikkert

Steinvik, Stjørdal (T6028: Sverd)

Et angelsaksisk sverd av Petersen type L, ble i 1900 funnet på Vestre Steinvik i nærheten av en utkjørt steinrøys.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Fasteraunet, Stjørdal (T9591, 9593: Drikkehornbeslag, bronsebeslag)

Gravfunnet på Fasteraunet ble oppdaget i 1911 i forbindelse med utjevningsarbeid av en bergknausbrink. Arbeidet ble stanset og museet foretok deretter en utgravning av lokaliteten. Graven inneholdt en kvinnelig skjelettgrav hvor det ble funnet to ovale skålspenner, bronsering, synål, sølvsylinder, 158 perler, to spinnehjul, rester av tøy og dyreskinn, nøkkel, to jernringer, ildflint samt to pilspisser. Selve graven besto av en 3 m lang og 0.7 m bred

steinkiste uten dekkheller, orientert S-N. Innenfor steinsettingen lå det nagler med ca 10 cm mellomrom samt rester etter forvitret tre som antagelig har tilhørt en indre trekiste. Oppå kisten har det blitt lagt et lag av mindre kuppelsteiner, som hadde falt inn i graven etter at treverket var råtnet opp. Den gravlagte hadde ligget med hodet i sørenden av graven og her ble drikkehornet, et perlekjede samt bronsebeslaget funnet. Ifølge tilvekstkatalogen lå bronsestykket på et tøystykke, men det er ikke spesifisert om beslaget lå plassert på kroppen eller ved siden av den gravlagte.

Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Kvinne

Alstad, Stjørdal (T1474: Bronsebeslag)

Bronsebeslaget fra Alstad ble funnet i 1875 i en liten steinrøys på en fjellknoll mellom gårdene på Alstad og Røkke. I gravrøysa ble det også funnet to ovale skålspenner, 128 perler, en hein, flintstykke, et bronsefragment og en båndformet glassring. Sammen med funnene skal det ha vært levninger av kull, men ikke ben.

Gravdatering: 800-850 AD Kjønn: Kvinne

Husby, Stjørdal (T15312: Bronsebeslag)

Gravfunnet fra Husby ble oppdaget i forbindelse med grusuttak. Museet foretok derfor en utgravning av lokaliteten i 1936. Undersøkelsene viste at dette var en skjelettgrav i båt under flatmark. Båten var orientert N-S og har antagelig hatt en lengde på ca 15 m. Midt i båten var det lagt en del større stein. Under dette steinlaget lå det mindre kuppelstein og et par kansatte heller. I et svart jordlag mellom disse ble det funnet et insulært bronsebeslag, to ovale skålspenner, en bronseholk, flere mindre rester av tøy og skinn, nøtteskall og slaggstykker. Beslaget ble funnet dekket av et enkelt lag ulltøy, som delvis var brettet om kanten på undersiden av bronsestykket.

Gravdatering: 800-850 AD Kjønn: Kvinne

Re, Stjørdal (T1680: Sølvbeslag)

Det insulære sølvbeslaget fra Re ble innlevert til museet i 1881 sammen med to ovale skålspenner, fragmenter av et bronsekjede, noen mindre biter av tøyrester, 75 glassperler, et sølvblikkeslag, et knivblad samt noen ubestemmelige fragmenter av jern. Det er antatt at gjenstandene hører til samme gravfunn.

Gravdatering: 800-850 AD Kjønn: Kvinne

Værnes Stjørdal (T16136: Bronsebeslag)

På Værnes har det ligget et større gravfelt fra yngre jernalder bestående av over 20 gravhauger. Utbyggingen av Værnes flyplass i 1940-årene førte imidlertid til at store deler av denne gravplassen måtte fjernes. Det ble derfor foretatt en rekke utgravninger av disse haugene, både i regi av museet samt annen usakkyndig graving hovedsakelig utført av militært personell. I en av haugene som ble usakkyndig utgravd ble det funnet et insulært bronsebeslag sammen med to ovale skålspenner, 18 perler, spinnehjul samt 20-25 båtnagler. Haugen som funnet ble gjort i, målte ca 10 m i diameter.

Figur 8. Bronsebeslag T16136 fra Værnes. Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Kvinne

Moksnes, Stjørdal (T14431: Skålvekt)

I en av gravhaugene på Moksnesmoen ble det i 1930 funnet en fragmentert skålvekt i en båtgrav under usakkyndig graving. I samme grav ble det også funnet et tveegget sverd, spydspiss, økseblad, skjoldbule, knivblad, celt, hammer, smitang, stykke av en sigd eller ljåblad, skiferhein, en dekorert beltespenne av bronse og rester av 20-30 båtnagler.

Gravdatering: Ca 900 AD Kjønn: Mann

Bjørken, Stjørdal (T4485: Sverd)

På Bjørken gård ble det i 1890-årene funnet et sverd av Petersen type L sammen med et økseblad, pilspiss og en skiferhein under usakkyndig graving i en gravhaug. Gjenstandene skal ha blitt funnet sammen med kull og representerer antagelig restene av en branngrav.

Gravdatering: 850-900 AD Kjønn: Mann

Hofstad, Stjørdal (T2588: Bronsebeslag)

Et korsformet beslagstykke ble på begynnelsen av 1900-tallet funnet på Hofstad. Det er lite informasjon i arkivene om funnomstendighetene, men beslaget skal ha vært komplett da det ble funnet. Da det ble innlevert til museet i 1881 manglet imidlertid den ene korsarmen, og en annen var avbrukket.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Kongshaug, Stjørdal (T15077: Bronseøse)

I forbindelse med grusuttak i en gravhaug ovenfor østre Kongshaug, ble det i 1875 funnet en oval skålspenne, en klinknagl og noen fragmenter av en tynnvegget bronseøse. Det eksisterer ellers få opplysninger om dette funnet.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Kvinne

Fulset, Stjørdal (T912: Bronsebeslag)

Bronsebeslaget fra Fulset ble funnet sammen med to ovale skålspenner som ble gitt til Oldsaksamlingen i 1871. Øvrige opplysninger om funnomstendighetene kjennes ikke.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Kvinne

Hoset, Stjørdal (T18301: Bronsebeslag)

Gravfunnet på Hoset fremkom i forbindelse med graving av hyttetomt i utmark i 1964. Ved fjerning av en 1-2 m forhøyning som antagelig har vært en gravhaug, ble det funnet et korsformet insulært beslag sammen med to ovale skålspenner, en jernring, og en samling brente bein. Sakene ble funnet i et tydelig kullag. En etterundersøkelse ble foretatt av museet.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Kvinne

4.2 Insulære funn fra graver i Sør-Trøndelag

Innenfor det området som i dag faller inn under Sør-Trøndelag, er det funnet 24 insulære gjenstander fordelt på 20 funnlokaliteter som sannsynligvis stammer fra gravlegginger.

Tårnes, Åfjord (T13168: Ringnål)

På gården Tårnes er det registrert en rekke gravminner fra jernalder. Fra denne gården er det gjennom årene innlevert flere funn fra yngre jernalder, inkludert en insulær ringnål som ble gitt til museet i 1925.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Steinvik, Bjugn (T4621-25: 2 bronseøser, bronsekjele, hankebeslag x2)

I 1894 ble det funnet en langhanket bronseøse (T4621), en korthanket bronseøse (T4622), rester av en tynnvegget bronsekjele (T4623), to hankebeslag til en trebøtte (T4624, T4625) på gården Klungervolden, Steinvik. Disse insulære gjenstandene lå samlet under en større stein på bunnen av en utkastet langhaug som lå rett ved sjøen. Ifølge brevkorrespondanse i arkivet

skal gårdbrukeren ha meddelt at det opprinnelig hadde vært et steinsatt kammer i haugen som inneholdt rester etter et større båtfartøy. Det skal også ha vært funnet et sverd i gravkammeret, men dette gikk i oppløsning ved opptakelsen. Det var rester etter treverk sammen med de insulære gjenstandene. Opprinnelig størrelse på haugen er ukjent, men på folkemunnet skal den utkastede haugen ha blitt kalt for ”kjempehaugen”.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Tønnøl, Bjugn (T1047: Skålvekt, blylodd)

I 1872 undersøkte K. Rygh en større gravhaug på Tønnøl. Gravhaugen var ca 16 m i diameter og inneholdt en ubrent båtgrav. I båtgraven ble det funnet en skålvekt, en skjoldbule, armring i sølv, bryne og to blylodd. På det ene loddet er det påfestet et tynt bronsebeslag som ifølge Wamers (1985:92) opprinnelig har vært del av et insulært bronsestykke.

Gravdatering: 900- tallet Kjønn: Mann

Nes, Bjugn (T13711: Ringspenne)

Den insulære ringspenningen fra Nes ble funnet i 1928 og stammer fra en skjelettgrav i en gravrøys. Man ble først oppmerksom på dette gravfunnet i forbindelse med bortkjøring av stein fra røysen. Videre arbeid ble stanset, og en ettergraving ble deretter foretatt av museet. Kvinnegraven ble funnet i bunnen av den nordvestre delen av gravrøysen, og har antagelig vært en sekundær gravlegging. I tillegg til ringspenningen ble det funnet tre ovale skålspenner, et tynt jernbeslag, tre glassperler, to spinnehjul, en fossil av sjøpinnsvin, en vevskje samt en kniv. Anatomisk institutt i Oslo som undersøkte skjelettrestene i 1946, anslo at den gravlagte antagelig har vært rundt 40 år gammel.

Gravdatering: 800-850 AD Kjønn: Kvinne

Uthaug, Ørland (T17384: Bronsebeslag)

Dette gravfunnet ble oppdaget i forbindelse med tomtegraving på Uthaug gård i 1953 og ble undersøkt av en pastor på vegne av museet. I hans innberetning (Digre 1953) fremgår det at graven inneholdt en skjelettgrav anlagt under flatmark med orientering S-N. Det var ingen spor etter gravanlegg. Nedenfor midjen av skjelettet ble det funnet et trearmet insulært bronsebeslag sammen med et ca 3 cm langt bronserør. I graven ble det også funnet to ovale skålspenner, et bronserør, 22 perler, vevskje av hvalbein, spinnehjul, jernsigd, kniv, nøkkel, jernkrok og et jernbeslag. Ved kvinnens føtter skal det ha ligget skjelettrestene av en hund.

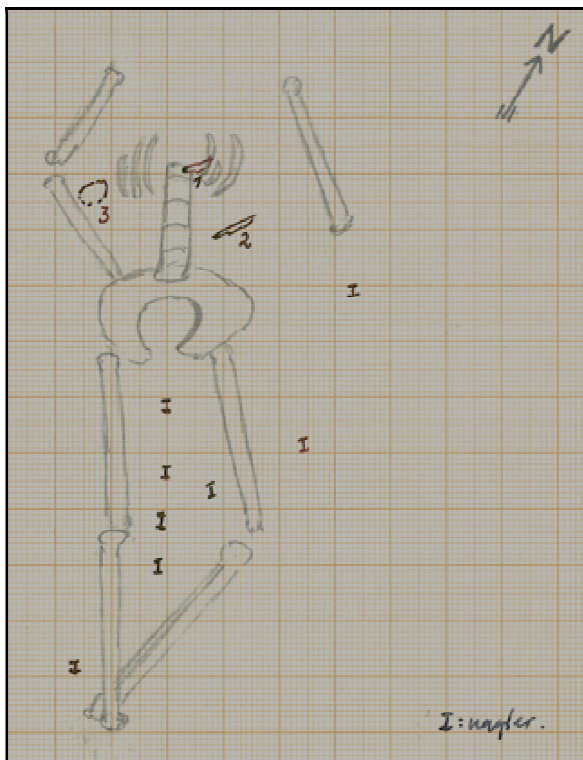
Gravdatering: 800-850 AD Kjønn: Kvinne

Grande, Ørland (T17739: Bronsebeslag)

I 1956 ble det oppdaget en kvinnelig skjelettgrav i forbindelse med privat gravingsarbeid på gården Grande. En lektor gjorde de første funnene og dokumentasjonen, og den avsluttende undersøkelsen ble foretatt av museet. I utgravningsberetningen (Møllenus 1956) fremgår det at graven var anlagt under flatmark med orientering NV-SØ. Kvinnen lå på rygg med hodet i den nordvestlige delen av graven. Rester av morknet tre og jernnagler delvis på linje tyder på at den gravlagte hadde blitt lagt i en trekiste. I graven og de løse jordmassene ble det funnet et irsk bronsebeslag, to ovale skålspenner (R640), to bronsenøkler, hvalbeinsplate, tre perler, kam, sigd, 2 kniver (nr. 1 og 2 på fig. 9 nedenfor), jernstykker og nagler av et skrin og spiker. Det insulære beslaget ble funnet sammen med to bronsenøkler like ved høyre underarm (nr.3). Ifølge Anatomiske institutt i Oslo skal kvinnen ha vært ca 30-35 år. Dette gravfunnet lå kun 6 m unna flatmarksgrav (T17679) hvor det også ble funnet en kvinne i alderen 30-40 år gravlagt i en trekiste.

Gravdatering: Ca 800 AD, muligens tidligere

Kjønn: Kvinne

Figur 9 og 10: Venstre: Kistegraven på Grande. Det insulære beslaget lå sammen to bronsenøkler i området markert som nr. 3 på tegningen. Høyre: Bronsebeslaget funnet i kistegraven. Tegning: K. Møllenus. Foto: O. B Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet

Kystad, Trondheim (T20381: Ringnål)

Ringnålen fra Kystad er et enkeltfunn som ble funnet i fyllmasse i 1982. Denne gjenstandstypen blir ofte funnet i gravkontekster, og det er derfor mulig at ringnålen fra Kystad opprinnelig kan ha stammet fra en forstyrret grav.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Huseby, Skaun (T8525, T8533, T8540: Bronsebeslag, drikkehornbeslag)

Gravfunnet fra Huseby ble oppdaget i 1908 under gravearbeid på gården. Innenfor et område på ca 1 x 0.5 m ble det funnet to ovale skålspenner, to dekorerte beslagstykker (fra samme gjenstand), et endebeslag samt konisk bit fra drikkehorn, et karolingisk trefliket hengesmykke i sølv, fragmenter av et sølvkjede, tre mindre sølvringer, to bronsenøkler, jernsaks, sigdblade, knivblad, jernnagler, samt flere ubestemmelige jernfragmenter. Funnet ble gjort under flatmark og det var ingen synlig gravhaug på stedet. Det ligger imidlertid flere gravhauger i nærheten av dette funnet.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Kvinne

Midtlyngen, Melhus (Statens Historiska Museum, Stockholm 17343:1570)

Bronsebeslaget fra Midtlyngen ble funnet engang på 1800-tallet og befinner seg i dag i Statens Historiske Museum, Stockholm.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Gravråk, Melhus (T456: vektskål)

I 1864 ble det foretatt sakkyndige undersøkelser av to gravhauger på gården Gravråk. I den ene haugen ble det funnet fragmenter av en skålvekt sammen med et tveegget sverd, kniv, et gaffelformet jernredskap samt en jernsaks. Haugen skal ha vært den største av de to gravhaugene, uten at størrelsen er spesifisert i utgravningsberetningen.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Mann

Vigdal, Skaun (T212, del av skålvekt)

I en av gravhaugene på Vigdal ble det i 1844 funnet flere deler av en skålvekt. Det er få opplysninger omkring funnomstendighetene, men skålvektsdelene ble muligens funnet sammen med et sverd og en spydspiss (T67, T68).

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Mann

Solstad, Skaun (T3213: Vektlodd)

Museet fikk i 1884 innlevert et vektlodd av bly og bronse, med ornamenter i insulær stil. Dette er et enkeltfunn som ble oppdaget i en åker på Solstad, og som muligens kan ha stammet fra en forstyrret grav. Dekoren er detaljert og godt bevart.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Nerrrian, Skaun (T14551: Bronsebissel)

Dette bronsebisselet er et enkeltfunn som ble oppdaget ved nylandsbryting på Ribakken nordre, et bruk under Nerrrian. Bisselet er godt bevart, nærmest komplett og kan ha stammet fra en forstyrret grav.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Klemmetsmo, Orkdal (T15774: Ringnål)

Ringnålen fra Klemmetsmo ble funnet på en dybde av ca 1.5 m i forbindelse med graving av en kjeller i 1982.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Vang Prestegård, Oppdal (T3341: Bronsebeslag)

Dette bronsebeslaget ble funnet på slutten av 1800-tallet sammen med et tveegget sverd, to pilspisser, to knivblad, en perle og et jernbissel. Øvrige opplysninger om funnomstendighetene finnes ikke i arkivene. Funnet ble gjort i Oppdal, og ifølge tilvektskatalogen stammer disse funnene ”antagelig” fra Vang Prestegård hvor det eksisterer et større gravfelt fra jernalder. Funnlokaliteten må derfor tas med et visst forbehold.

Gravdatering: 800-tallet Kjønn: Mann

Vang Prestegård, Oppdal (T21291: Bronsebeslag)

Dette bronsebeslaget ble funnet i et brannflak i en gravhaug (nr. 318) under en sakkyndig undersøkelse foretatt av museet i 1989. Her ble det også funnet et sverd, spyd, øks, skjoldbule, ni glass/karneol perler, nålhus, saks, to kniver, to sigder og to bissel. Haugen var 0.5 m høy og målte ca 9 m i diameter (Farbregd 1993b:69-71).

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Mann

Vang Prestegård, Oppdal (T21339: Bronsebeslag)

Det tredje beslaget som er funnet på Vang ble funnet under sakkyndig graving i 1990 av en gravhaug (nr.319) som lå rett ved siden av haugen hvor beslag T21291 ble funnet året før. Dette beslaget stammer fra et brannflak hvor det også ble funnet en kniv, kroknøkkel, sledekrok, ulike jernbeslag, bissel, skålspenne og to perler. Gravhaugen målte 12 m i tverrmål og var ca 1 m høy (Farbregd 1993b:70-72).

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Kvinne

Strand, Oppdal (T15003: Bronsebeslag)

På Strand er det registrert et gravfelt fra yngre jernalder bestående av 10 gravhauger. I dyrket mark rundt dette gravfeltet har det gjennom årene blitt gjort en rekke gjenstandsfunn som tyder på at gravfeltet opprinnelig har strukket seg over et langt større område. En av gjenstandene som er funnet i dette området er et kvadratisk beslag som antagelig har tilhørt et relikvieskrin. I likhet med de fleste funnene fra denne gravplassen, så bærer beslaget preg av å ha vært brent. Beslaget ble innlevert til museet sammen med et jernbissel, skiferhein, ildflint, noen sammensmeltede biter av jern samt en vevskje. Disse gjenstandene skal ha blitt funnet på forskjellige steder i forbindelse med jordarbeid ved gravfeltet.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

Rise, Oppdal (C646: Bronsebeslag)

Bronsebeslaget fra Rise ble funnet i 1834 sammen med et fragment av en bronsespenne.

Gravdatering: 900-950 AD Kjønn: Kvinne

Risegjerdet, Oppdal (T3197: Ringnål)

På Risegjerdet i Oppdal er det funnet en rekke gjenstander som viser at det her har eksistert en gravplass fra både eldre og yngre jernalder. Blant disse gjenstandene er en dekorert ringnål av mulig insulær opprinnelse. Ringnålen ble innlevert sammen med 8 perler, et spinnehjul, knivblad og en pilspiss. Det er usikkert hvilke av gjenstandene som hører sammen ettersom sakene i følge museets tilvekstkatalog skal ha blitt funnet ”dels spredte, dels samlede paa enkelte steder”, uten at dette blir nærmere spesifisert.

Gravdatering: Vikingtid Kjønn: Usikkert

4.3 Oppsummering

I Wamers arbeid fra 1985 er det listet ca 45 insulære gjenstander fra graver og enkeltfunn i Trøndelag (Wamers 1985, gjenstandskatalog s.89-117). Denne publikasjonen inkluderte imidlertid ikke sverdfunn og ringnåler. Etter den tid er det blitt gjort flere nye funn på Vang, Skei, Gjeite og Lø. I tillegg har store deler av arkivmaterialet fra universitets museene blitt digitalisert, slik at informasjon om gjenstander og funnkontekster er betydelig mer tilgjengelig enn tidligere. En ny gjennomgang av funnmaterialet viser at det har eksistert en rekke insulære gjenstander i Vitenskapsmuseets magasiner som man tidligere ikke har vært oppmerksom på. Disse forholdene kombinert med en gjennomgang og sammenfatning av funngrupper som er behandlet i eldre arbeider, gjør at jeg i denne oppgaven har kommet frem til at det pr. i dag er gjort funn av minst 85 gjenstander av sannsynlig insulær opprinnelse fordelt på 67 gravlokaliteter i Trøndelag. Majoriteten av gjenstandene stammer fra relativt sikre gravlegginger. I tillegg har jeg inkludert 10 enkeltfunn som ut fra funnomstendigheter og gjenstandstype antagelig kan vurderes som gjenstander fra forstyrrede graver.

Gjenstandsmaterialet

Materialgjennomgangen viser at de insulære gjenstandstypene fordeler seg slik:

Bronse/sølvbeslag: 29	Vektutstyr: 14	Trebøtter: 3
Hesteutstyr: 2	Sverd: 5	Relikvieskrin: 1
Bronsekar: 6	Ringspenner: 4	Drikkehorn: 7
Bronseøser: 5	Ringnåler: 6	Andre funn: 3

Gjenstander som regnes for å tilhøre samme gjenstand er talt en gang. Flere av beslagene kan opprinnelig ha vært deler av kirkelig bøker eller hesteutstyr. Disse stykkene er imidlertid gruppert sammen siden majoriteten av beslagene har hatt en sekundær funksjon.

I funngjennomgangen kommer det tydelig frem at majoriteten av gravene kun inneholder en insulær gjenstand. I 10 graver er det imidlertid funnet to eller flere gjenstander. Av disse lokalitetene er det Steinvik, Bjugn og Skei, Steinkjer som har flest funn fra insulært område, med fire gjenstander hver. Funnene fra Stenvik og Skei representerer svært ulike gravlegginger, men har likevel visse likhetstrekk når det gjelder hvilke typer av insulære gjenstander som personene har blitt gravlagt med.

Gravlegginger med to eller flere insulære gjenstander:

Lokalitet	Tilvekstnr.	Gjenstandstype
Voll, Overhalla	T1184, T1187	Drikkehorn, skålvekt
Melhus, Overhalla	T8144, T6576	Relikvieskrin, bronsebeslag
Lø, Steinkjer	T22798:14, T22798:15	Skålvekt, ringnål
Skei, Steinkjer	T20913:1-3, T20913:5	Hengekar, bronseøse, trebøtte med bronsebeslag, bronsebeslag
Gjeite, Levanger	T21080:1, T21080:7-10	Bronsekar, 2 drikkehorn
Halsan, Levanger	T497, T503	Bronsebeslag x 2, trebøtte med bronsebeslag
Fasteraunet, Stjørdal	T9591, T9593	Bronsebeslag, drikkehorn
Island, Frosta	T968, T969	Drikkehornbeslag, 2 bronsebeslag
Steinvik, Bjugn	T4621-25	Bronsekar, 2 bronseøser, 2 hankefester fra trebøtte med bronsebeslag
Huseby, Skaun	T8525, T8533, T8540	Bronsebeslag, drikkehorn

Trøndelag har en forholdsvis stor andel av lokaliteter hvor det er funnet to eller flere insulære gjenstander sammenlignet med Vestlandet (Rogaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal). Innenfor Trøndelagsfylkene utgjør slike lokaliteter ca 15% (10 av 67) av det totale antall gravfunn med innslag av gjenstander fra De britiske øyer. Til sammenligning gjelder dette kun for ca 10% (14 av 143) av gravfunnene på Vestlandet (Jfr. funnliste i Jåtten 2006:87-103).

Funnomstendigheter

Gjennomgangen i dette kapittelet viser at majoriteten av de insulære gjenstandene fra Trøndelag kom inn til museene i løpet av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. En stor andel av materialet har fremkommet ved tilfeldig graving foretatt av personer uten faglig bakgrunn. Beskrivelsene av funnomstendighetene kan av den grunn være svært varierende, noe som igjen vil påvirke kildeverdien. Dommasnes (1976) deler inn gravfunnenes kildeverdi i seks kategorier med utgangspunkt i eksisterende funnopplysninger for hvert enkelt gravfunn:

- A:** Faglige utgravde funn, samt ettergravninger der det har vært mulig å rekonstruere graven.
- B:** Ettergravninger av delvis ødelagte gravanlegg og andre funn med gode opplysninger direkte fra finner eller via tilveksten
- C:** Funn som er mindre fullstendige, men med opplysninger om at gjenstandene er funnet sammen.

D: Funnet stammer fra haug eller grav, men det er ellers ingen opplysninger som gir mulighet til å avgjøre om det dreier seg om en eller flere graver.

E: Funn med usikre eller svært ufullstendige opplysninger innhentet lang tid etter at funnet er sent til museet

F: Funn med usikre opplysninger, eller funn som ikke med sikkerhet kan tilskrives en grav (Dommasnes 1976 i Jørgensen 2008:88-89)

Av de 67 lokalitetene faller 25 innenfor kategoriene A eller B. Gjennomgangen i dette kapittelet viser at selv lokaliteter som har blitt usakkyndig utgravd kan ha stor kildeverdi, ettersom man i flere tilfeller har relativt grundige opplysninger om disse funnene.

Brevkorrespondanse i arkivmaterialet tyder på at museene ofte har vært relativt aktive i å innhente opplysninger fra finnerne ved funn av insulære gjenstander. Den største gruppen faller inn under kategori C. For flere av lokalitetene i denne kategorien har man

Funnkat.	Antall lok.
A	20
B	5
C	21
D	4
E	6
F	11

Tabell 1: Fordeling av lokaliteter ut fra Dommasnes (1976) kategorier

opplysninger om at gjenstandene er funnet sammen, men nærmere informasjon om eventuelle gravanlegg, indre og ytre konstruksjoner osv kjennes ikke. Resten av lokalitetene (21 stk) faller inn under kategori D, E og F. Denne inndelingen må riktignok sees på som en personlig vurdering, ettersom hva man definerer som ”gode” funnopplysninger vil variere fra person til person. Inndelingen vil likevel gi et generelt inntrykk av funnomstendigheten til gravlokalitetene som er inkludert i denne analysen. Den varierende dokumentasjonsgraden for de ulike lokalitetene gjør at det vil være en tendens til at de gravfunn som faller inn under kategoriene A, B, C vil bli noe mer anvendt videre i denne oppgaven sammenlignet med de tilfellene hvor det eksisterer få opplysninger.

Gravtyper

I dette kapittelet har man sett at insulære gjenstander er blitt funnet i en rekke ulike gravformer som blant annet inkluderer gravhauger, gravrøyser, flatmarksgraver, steinlegginger, båtgraver samt gravlegginger i tre og steinkister. Disse gravleggingene representerer både kremasjoner og skjelettgraver. Det er likevel en klar tendens til at en stor andel av de insulære funnene stammer fra gravhauger og gravrøyser. I materialet fra Trøndelag er det 34 lokaliteter som representerer relativt sikre gravlegginger i røyser eller hauger. Dette tilsvarer ca 51 % av det totale antall graver i denne analysen.

I materialet kan det være noe vanskeligere å skille ut flatmarksgraver. Flere av gravene som ved funntidspunktet har ligget under flatmark kan opprinnelig ha stammet fra gravhauger som gjennom årene er blitt utjevnet eller fjernet. I materialet fra Trøndelag er det åtte gravfunn som sannsynligvis stammer fra flatmarksgraver. Dette er gravfunn hvor det ikke har vært noen synlig haug på stedet hvor funnet har blitt gjort, og hvor man heller ikke har kjent til at det har ligget gravhauger eller gravrøyser i umiddelbar nærhet. Ofte, men ikke alltid, har disse gravene blitt funnet under en viss dybde.

Av gravene i denne analysen er det 28 tilfeller hvor man kan anslå hvorvidt gravfunnene representerer brente eller ubrente graver. Ofte er imidlertid skjelettmaterialene dårlig bevart. I flere tilfeller vil det derfor være gjenstandenes plassering i graven og/eller gjenstandenes bevaringstilstand (f.eks tekstilrester bak skålspenner) som vil avgjøre om gravleggingene blir oppfattet som ubrente skjelettgraver eller kremasjoner. Melvær (2008) har vist at andelen skjelettgraver i Nord-Trøndelag øker fra starten til slutten av jernalderen, med størst andel skjelettgraver (ca 60 %) i vikingtiden. I gravene som inneholder insulære funn fra Trøndelag ser man også at det er en langt større andel av ubrente gravlegginger sammenlignet med antall kremasjoner. Av de 28 gravfunnene hvor likbehandlingen kan anslås med relativ stor sikkerhet, er 20 graver (71 %) ubrente skjelettgraver.

I flere tilfeller eksisterer det informasjon om indre gravanlegg i graver hvor det er funnet insulære gjenstander. Med indre gravanlegg mener jeg en struktur som har omgitt den gravlagte, som ikke har vært synlig på utsiden av gravminnet. I 13 tilfeller har man opplysninger som tilsier at den avdøde har vært gravlagt i en ubrent båt. I tillegg kommer kremasjonsgraven fra Gjeite, hvor båtnagler tyder på at den avdøde har vært lagt i en båt sammen med gravgodset før alt deretter har blitt brent. I syv tilfeller har vi sikre opplysninger om kistegraver. Fire av disse har vært steinkister som sannsynlig har inneholdt en indre trekonstruksjon/trekiste. De resterende kistegravene har vært trekister. I tillegg kommer et åttende funn fra Storborg, Levanger som muligens kan oppfattes som en form for kistelegging. Dette funnet ble gjort på ca 2 meters dybde og skal ha ligget ”under noen mindre steinheller” (Rygh 1892:39). Det skal likevel påpekes at antall gravlegginger i trekister kan ha vært betydelig høyere enn det som fremkommer i disse tallene. I enkelte tilfeller kommer det frem av opplysninger i tilvekstkataloger og brevkorrespondanse at det har vært funnet nagler i forbindelse med gravfunnene, men at disse ikke har blitt tatt vare på. Man vet derfor ikke om disse naglene opprinnelig kan ha tilhørt gravkister.

5 Analyse av gjenstandenes funnspredning, bruk og funksjoner

I det forrige kapittelet ble det gitt en gjennomgang av det insulære materialet som er funnet i vikingtidsgraver i Trøndelag, samt en kortfattet redegjørelse av de overordnede funnkontekstene til hver funnlokalitet. Men hvem ble gravlagt med insulære gjenstander og hva slags bruk og meningsinnhold kan dette gravgodset ha blitt forbundet med? Dette vil bli nærmere belyst i dette kapittelet ved å se på kjønnsfordelingen av gravfunnene, funnspredningen samt gjenstandenes bruk og funksjon i Trøndelag i vikingtid.

5.1 Kjønnsfordeling av gravfunnene

En overvekt av kvinner?

I svært mange utgivelser blir det hevdet at insulære gjenstander hovedsakelig er å finne i kvinnegraver (f.eks Bøe 1927, Wamers 1985, Sørheim 2010). Gjelder dette også for de insulære funnene i Trøndelag?

Av de 67 gravleggingene som er inkludert i denne analysen, kan 51 kjønnsbestemmes ut fra de kriterier som er beskrevet i kap. 3.2. Av disse er 28 stk. (55 %) kvinnegraver og 23 stk. (45 %) mannsgraver (se appendiks A). Dette er riktignok et tall basert på funn fra både sakkyndige og usakkyndige gravinger. I denne beregningen inngår også flere lokaliteter hvor jeg har antatt at funn som stammer fra samme haug representerer kun en og ikke flere gravlegginger. Det er derfor verdt å påpeke at man kommer frem til en tilnærmet lik prosentfordeling hvis man kun tar utgangspunkt i gravfunn (21 stk.) som helt eller delvis er blitt undersøkt av fagfolk. Av disse undersøkte gravene er 48 % mannsgraver og 52 % kvinnegraver. Det er imidlertid stor variasjon innenfor de ulike gjenstandsgruppene.

Det eksisterer ingen fullstendig landsmessig oversikt over kjønnsfordelingen av graver som inneholder insulære funn. Jåtten (2006) har imidlertid gjort beregninger av det vestnorske materialet. Hun har kommet frem til at 60 % av gravene som kunne kjønnsbestemmes var kvinnegraver og 40 % mannsgraver (ibid:54-55). En av grunnene til at man får et jevnere tall for kjønnsfordelingen av det Trønderske materialet sammenlignet med Vestlandet *kan* til en viss grad ha sammenheng med materialet som er valgt ut. I denne oppgaven har jeg valgt ut de samme insulære gjenstandsgruppene som Jåtten, men i tillegg har jeg også inkludert insulære sverdfunn av type L, som er av angelsaksisk opprinnelse. Disse sverdene, inkludert

enkeltfunnene har jeg antatt å stamme fra mannsgraver. Jåtten har imidlertid utelatt denne funngruppen i sin analyse. Det er derfor verdt å påpeke at jeg ville ha kommet frem til nesten nøyaktig samme kjønnsfordeling (61 % kvinner og 39 % menn) for det trønderske materialet hvis jeg hadde utelatt sverdfunnene.

Kjønnsfordeling i forhold til øvrige graver fra yngre jernalder

Denne gjennomgangen av kjønnsfordelingen av det trønderske materialet viser at det er en overvekt av kvinner som har blitt gravlagt med insulære gjenstander. Forskjellen er imidlertid ikke like stor som det enkelte publikasjoner gir inntrykk av. Gjennomgangen av materialet fra Trøndelag samt Jåtten's beregninger for Vestlandet, indikerer dermed at Wamers (1998:42) påstand om at hele 85 % av graver med insulære importgjenstander er kvinnegraver muligens bør modereres. Men hvordan samsvarer denne kjønnsfordelingen med øvrige graver fra yngre jernalder?

Foreløpig eksisterer det ingen fullstendig oversikt over kjønnsberegninger av graver i Trøndelag på generelt basis. Det har imidlertid blitt gjort beregninger for enkelte områder i Trøndelag og andre deler av Norge som kan gi en viss indikasjon på hvordan dette forholdet kan ha vært. På 1950-tallet ble det gjennomført en undersøkelse som viste at hver fjerde grav fra yngre jernalder som kunne kjønnsbestemmes her til lands var en kvinnegrav (Herje 1989:89). Herje (1989) har gjort beregninger av kjønnsfordelingen av graver i Levanger som viser at dette tallet stemmer relativt bra hvis man vurderer alle gravene fra hele området under ett. Likevel påpeker hun at en sammenligning av de ulike bygdelagene viser til dels store forskjeller. I gamle Frol sogn er noe mer enn hver tredje grav fra yngre jernalder en kvinnegrav, mens man innenfor Alstadhaug sogn kun finner gravlagte kvinner i hver femte gravlegging (ibid:89). For graver på Vestlandet har Jåtten (2006:54-55) kommet frem til at ca 30 % av det samlede antall graver fra yngre jernalder er kvinnegraver. Når man tar i betraktning at kvinnegraver kun ser ut til å utgjøre mellom 20-30 % av samtlige vikingtidsgraver, blir overvekten av kvinnegraver med insulære gjenstander enda mer påfallende.

5.2 Funnspredningen innenfor undersøkelsesområdet

De insulære funnene fra Trøndelag er hovedsakelig funnet i indre fjordområder. Langs kysten har det imidlertid blitt gjort langt færre funn av gjenstander fra De britiske øyer. Her er det likevel en tydelig konsentrasjon i kystområdet nord for munningen av Trondheimsfjorden. I tillegg kommer en samling som er lokalisert i Viknaområdet, lenger nord langs kysten.

Kyststrøket utenfor Trondheim

I området nord for munningen av Trondheimsfjorden er det gjort fem gravfunn med gjenstander fra De britiske øyer. Funnene herfra inkluderer en ringspenne, skålvekt, ulike bronseredskaper samt to bronsebeslag. En av gravene fra dette området som er funnet på gården Steinvik, Bjugn er en av de mest innholdsrike gravfunnene fra Midt-Norge i antall insulære gjenstander. En grav på Grande, Ørlandet, representerer et av de tidligste gravfunnene fra Trøndelag med innslag av insulære gjenstander (se kap.5.3). Funnene fra dette området er hovedsakelig gjort på gårder som er lokalisert på marin strandavsetning, hvor den dyrkbare jorden for det meste består av leire som gir gode dyrkningsforhold (Jfr. NGU løsmassekart). I tillegg ligger samtlige av gårdene i nærheten av sjøen. Fiske har tradisjonelt vært en viktig næringsvei i dette området. Gårdenes plassering ved inngangen til Trondheimsfjorden og nærheten til skipsleia, kan også ha gitt et godt utgangspunkt for handel og vareutveksling (Jørgensen 2008:97). Det samlede inntrykket av gravfunnene tyder på at personer fra kyststrøket utenfor Trondheim fra et tidlig tidspunkt har vært i en posisjon til å skaffe seg gjenstander fra De britiske øyer. Dette fortsatte frem til 900-tallet, hvor et gravfunn som inneholdt en skålvekt fra Tønnøl, Bjugn er det siste kjente gravfunnet med insulære gjenstander som er kjent fra dette området.

Skaun/Melhus

Like sør for Trondheim er det funnet insulære gjenstander på seks relativt nærliggende lokaliteter innenfor gode jordbruksområder på Skaun og nordøstlige deler av Melhus. Gjenstandstypene som er funnet i dette området inkluderer bronsebeslag, bronsebissel, drikkehorn og vektutstyr. To funn fra henholdsvis Huseby og Gravråk kan tidfestes til 800-tallet. De resterende funnene kan ikke dateres nærmere enn til vikingtid. I forhold til selve gjenstandsmaterialet er det verdt å merke seg at halvparten av de insulære funnene fra dette området består av ulike former for vektutstyr.

Stjørdal

Med unntak av en ringnål på Klemmetsmo i Trondheim, er det videre nordover langs Trondheimsfjorden ikke gjort funn av insulære gjenstander før man kommer til munningen av Stjørdalselva. Stjørdal har store områder med marine avsetninger som danner gode jordbruksforhold. I tillegg domineres Stjørdal av et stort øst-vestlig dalføre, som er videst de første 10-15 km i vest og som deretter smalner og blir dypere i den østlige delen. I vest ved munningen av Stjørdalselva, finner man de tykkeste løsmasseavsetningene bestående av elveavsetninger (Sveian og Solli 1997:32). Det er i dette området at man finner den største konsentrasjonen av insulære gjenstander i hele Trøndelag. Innenfor et ca 2.2 mil langt øst-vestlig belte fra Hoset/Kongshaug i øst til Steinvik i vest er det funnet insulære gjenstander i hele 12 graver som er lokalisert på nærliggende gårder.

Av de insulære funnene fra dette området er det et markant innslag av bronse/sølvbeslag som er funnet i hele 7 av 12 graver. I tillegg peker Stjørdal seg ut ved at man har en tydelig konsentrasjon av angelsaksiske gjenstander blant det insulære gjenstandsmaterialet. Tre av kun fire beslag innenfor undersøkelsesområdet som er produkter fra engelsk område

Figur 11: Angelsaksisk sverd (T6028) fra Steinvik, Stjørdal.
Foto: Åge Højem, NTNU Vitenskapsmuseet

kommer fra gårdene Fasteraunet, Alstad og Re (Jfr. Bakka 1963, Wamers 1985). Det er også funnet en angelsaksisk spenne (disc brooch) i en grav på Fulset (T912). I tillegg er to av kun fire komplette angelsaksiske sverd som er funnet i Trøndelag fra dette området.

Ti av gravene kan gis en nærmere datering, hvorav åtte kan tidfestes til 800-tallet (inkludert Moksnesfunnet som er datert til ca 900 AD). Tre av disse gravene kan dateres til første halvdel av dette århundret. Gravfunnene på Fulset og Hoset kan plasseres til første halvdel av 900-tallet. Hosetfunnet representerer det eneste insulære beslagstykke innenfor Trondheimsfjordområdet som er funnet i en grav som kan dateres til dette århundret. Den sene dateringen kan antyde at beslaget ble ført i arv i flere generasjoner før det ble lagt i den overnevnte kvinnegraven.

Levanger/Verdal

I området nord for Stjørdal er det ikke gjort flere funn av insulære gjenstander før man kommer til Alstadhaug, Levanger. Fra Alstadhaug nordover til Haug, Verdal har det blitt funnet insulære gjenstander på syv nærliggende gårder som ligger mer eller mindre på rekke innenfor en strekning på ca 2 mil. Både Levanger og Verdal hører til de gode jordbruksbygdene som man finner langs den østre delen av indre Trondheimsfjord. Herfra finnes store dalsystemer som fører østover til Jemtland.

I motsetning til Stjørdalen ser man ingen klare konsentrasjoner av enkelte insulære funngrupper i dette området. Tvert imot viser funnene herfra et variert utvalg av en rekke gjenstandskategorier som inkluderer bronsebeslag, skålvekter, sverd, bronsekar, trebøtte med bronsebeslag og drikkehornbeslag. Fem av gravfunnene kan gis en nærmere datering. En kvinnegrav på Gjeite, Levanger kan muligens dateres til ca 800 AD eller tidligere. Tre graver kan tidfestes til 800-tallet, mens kun et funn kan plasseres til 900-tallet.

Steinkjer

Videre nordover langs den innerste delen av Trondheimsfjorden er det en ny klar funnkonsentrasjon av insulære gjenstander i et område som strekker seg fra Kolset til Ås i Steinkjer kommune. I likhet med funnkonsentrasjonen i Verdal/Levanger inkluderer gjenstandsfunnene herfra en stor variasjon av gjenstandstyper. I dette området skiller gården Lø seg ut med den største konsentrasjonen av gravfunn med innslag av gjenstander fra De britiske øyer. Her er det funnet en skålvekt, ringnål, sølvknapp og en bronsekjele i forbindelse med utgravninger av tre båtgraver som alle er datert til 900-tallet. De øvrige gravene i Steinkjer har en relativt jevn fordeling på 800- og 900-tallet. En kvinnegrav fra Skei, Steinkjer kan muligens tidfestes til før 800 AD (Jfr. Stenvik 2001).

Indre Trøndelag nord for Trondheimsfjorden

Nord for Trondheimsfjorden fortsetter Snåsavannet mot Nordøst. Langs Snåsavannet kjenner man til tre gravfunn med innslag av insulære gjenstander. I tillegg kommer Snåspennen som er funnet på et ukjent sted omkring dette området. Omtrent 3 mil nordvest for Snåsavannets nordende, har man en ny klar funnkonsentrasjon i Overhalla, lokalisert på de nærliggende gårdene Bjørnes, Voll og Melhus, som ligger et stykke opp fra munningen av Namsen. På Melhus har man funnet et komplett relikvieskrin sammen med et insulært bronsebeslag i en grav som muligens kan dateres til ca 800 AD eller tidligere. De resterende funnene fra Overhalla består av et drikkehornbeslag og tre skålvekter. To av disse gravene kan tidfestes til 900-tallet.

Vikna/Nærøy

På den nordlige delen av Trøndelagskysten, ca 5 mil nordvest for munningen av Namsen, finner man en mindre konsentrasjon av insulære gjenstander innenfor grensene av nabokommunene Vikna og Nærøy. Her er det funnet to skålvekter og to drikkehorn som stammer fra fire ulike gravfunn. På gården Ryum er det funnet en skålvekt og et drikkehorn fra to gravhauger. Skålvekten stammer fra en grav som antagelig kan tidfestes til siste halvdel av 800-tallet, mens drikkehornbeslaget er datert til engang på 900-tallet. Like over fjorden fra Ryum er det på Varø og Rørvik gjort ytterligere to funn av insulære gjenstander. Disse kan imidlertid ikke dateres til nærmere enn vikingtid. Tradisjonelt har fiske vært en viktig næringsvei i dette området. I tillegg ligger området strategisk plassert ved skipsleia.

Betraktninger og tolkninger omkring landskap, ressurser og handel

Gjennomgangen av de insulære gjenstandenes funndistribusjon viser en sterk gruppering i de gode jordbruksbygdene, spesielt langs deler av Trondheimsfjorden. Jordbruksressurser ser dermed ut til å være en fremstående faktor i forbindelse med hvor man finner konsentrasjoner av slike funn. De insulære funnkonsentrasjonene kan imidlertid ikke kun forstås som en gjenspeiling av generelt gode jordbruksvilkår ettersom flere gode jordbruksområder som f.eks Frosta, Orkdal og Hegra har påfallende få funn fra De britiske øyer. Det må derfor være andre forhold som også har spilt inn på hvorfor funnene konsentrerer seg i akkurat disse områdene.

Flere av områdene som utmerker seg med en sterk konsentrasjon av insulære gjenstander er bygder som flere forskere har trukket frem som velstående sentrumsområder strategisk plassert i forhold til handel og varekontroll (f.eks Sogness 1988, Wik 1982, Farbreugd 1980, Herje 1989, Grønnesby og Ellingsen 2012). Vikna og Nærøyområdet er relativt lite behandlet i arbeider som omhandler vikingtiden i Trøndelag. Dette er det eneste området med en konsentrasjon av insulære gjenstander som ikke er funnet i tilknytning til gode jordbruksområder. Her har imidlertid fiske tradisjonelt vært en viktig næringsvei, og i dette kystområdet finnes flere fiskevær som har vært av stor betydning frem til nyere tid. Naturforutsetningene i Vikna og Nærøyområdet har antagelig vært gode nok til at det kan ha vært mulig å opprette større bruk i eldre tider. En kontroll over fiskeressurser kan dermed ha vært av stor økonomisk betydning, også i vikingtiden. Vikna og Nærøys strategiske beliggenhet ved kystleia i kombinasjon med ressurser ved kysten, kan dermed ha gitt opphavet til den velstanden som hadde vært nødvendig for anskaffelsen av insulære gjenstander. Den relativt korte avstanden til munningen av Namsen kan også ha vært av betydning. Nærheten til havet ser også ut til å være felles for gårdene hvor det er gjort funn av insulære gjenstander i området nord for munningen av Trondheimsfjorden. I tillegg ligger samtlige av disse gårdene på godt jordbruksland. Ørlandet trekkes frem av Wik (1982:120) som en av de mest sentrale bygdene ved Trøndelagskysten med gode jordbruksforhold samtidig som sjøen utgjør en viktig ressurs. Herfra kan man ha forsynt en fiskeritilknyttet befolkning på de utenforliggende øyene med jordbruksprodukter. Ørlandets plassering ved skipsleia og munningen av Trondheimsfjorden kan ha gitt kontroll over varehandel (Jørgensen 2008:97).

I de indre fjordområder har Herje (1989), Sogness (1988) og Grønnesby og Ellingsen (2012) trukket frem Stjørdal, Levanger/Verdal og Steinkjer som sentrale handelsplasser/sentrumsområder i vikingtid. Disse stedene kan ha styrt deler av fjernhandelen, samtidig som sentrene kan ha fungert som oppsamlingssteder for lokalt produserte varer som det har vært marked for andre steder. Sentrumsområdene kan også ha stått for redistribusjon av varer fra de omkringliggende områdene (Sogness 1988:35). Spesielt kan ulike fangstprodukter, jern og kleberstein ha vært viktige varer i denne handelsutvekslingen (Stenvik 1994, Herje 1989). For bygdene i indre fjordområder vil Trondheimsfjorden ha fungert som en viktig forbindelse til ytterkysten og videre ut til skipsleia. I tillegg har det gått gamle ferdselsårer gjennom de store dalførene rundt Trondheimsfjorden. Spesielt har dalsystemene som fører østover fra Stjørdal og Verdal vært

av stor betydning for handelen med Mellom-Sverige og videre til Østersjøområdet (Jfr. Herje 1989, Sogness 1988). I skriftlige kilder kan man følge forbindelsen mellom Levanger og Jemtland tilbake til 1100-tallet, men mye tyder på at kontakten med de svenske bygdene var veletablert allerede ved utgangen av eldre jernalder (Herje 1989:95).

Sogness (1988:39) beskriver importfunnene på Skaun/Melhus som ”Stjørdalkonsentrasjonens utløper mot sør”. Det er imidlertid flere forhold som indikerer at denne funnfortetningen ikke nødvendigvis bør forstås som en del av Stjørdalkonsentrasjonen. I området mellom Skaun/Melhus og munningen av Stjørdalselva, er det kun funnet en insulær gjenstand. I tillegg til de insulære gjenstandene, er det på Skaun/Melhus registrert spesielt mange gravfunn fra yngre jernalder som kan knyttes til handel og håndverksaktiviteter sammenlignet med omkringliggende områder (Jfr. Stylegar 2009, fig.11). Det er også verdt å merke seg at halvparten av de insulære funnene herfra består av vektutstyr. Man bør derfor være åpne for at dette området har vært et eget sentralt sted som ikke nødvendigvis kun bør forstås som en del av Stjørdalkonsentrasjonen.

Både Grønnesby og Ellingsen (2012), Sogness (1988) og Farbregd (1980) mener at det har eksistert et senter i Overhalla i vikingtid. Langs Namsen er det en konsentrasjon av svært store gravhauger og velstandsindikerende funn, hovedsakelig langs de solide jordbruksbygdene (Farbregd 1980). Stylegars oversikt over gravfunn som kan knyttes til handels og håndverksaktiviteter viser også en klar fortetning i Overhalla sammenlignet med de omkringliggende områdene (Jfr. Stylegar 2009, fig.11). De insulære funnene ser ut til å bekrefte at dette har vært et sentralt sted i yngre jernalder. Overhalla peker seg ut med å ha den største konsentrasjonen av skålvecter innenfor undersøkelsesområdet. Det er funnet skålvecter i hele tre av de fire gravfunnene som inneholder insulære gjenstander i dette området. Den sterke posisjonen som Overhalla ser ut til å ha hatt i vikingtid kan antagelig knyttes til betydningen som Namsen har hatt som ferdselsåre (Grønnesby og Ellingsen 2012). Namsen danner en åpen ferdselsåre inn fra kystleia og knytter dermed fjordområdet og øyene ved kysten sammen med breibygdene og de store fjell og innlandsområdene, noe som gjør en rekke ressurser tilgjengelig for utveksling (Farbregd 1980). En slik handel kan ha blitt organisert av velstående bønder og høvdinger som har vært i en posisjon til å kontrollere vareutvekslingen. Den sterke markeringen av status og velstand som man ser i visse deler av de gode jordbruksbygdene langs Namsen, kan tyde på at nettopp disse gårdene hadde sentrale posisjoner i en slik vareutveksling (ibid:71).

Trøndelag i vikingtid fremstår som en ressurssterk region med en rekke gode kommunikasjonslinjer. Funnkonsentrasjonen av det insulære materialet indikerer at gode jordbruksforhold har vært en fremstående, men ikke tilstrekkelig faktor for muligheten til å skaffe seg slike gjenstander. En pålitelig og kontinuerlig jordbruksproduksjon kan ha vært nødvendig for å frigjøre spesialister fra primærnæringen, samtidig som man trengte arbeidslag tilgjengelig for produksjon av f.eks jern og anskaffelsen av andre eksportprodukter. I tillegg ville det ha krevd visse ressurser til å brødfø og utruste mannskap til handelsreiser/ekspedisjoner og for å kontrollere eventuell ferdsel og vareutveksling. Gode jordbruksforhold kombinert med topografiske muligheter til å kontrollere naturressurser, ferdsel og/eller varetransport, ser ut til å ha vært av sentral betydning for flere av områdene som peker seg ut med de største konsentrasjonene av insulære importfunn. I Trøndelag ser man en klar fortetning av insulære gjenstandsfunn ved flere sentrale knutepunkter enten langs kystleia, fjorden, elver eller bygder hvor de store dalsystemene møter Trondheimsfjorden. I disse områdene kan ulike vareressurser ha blitt distribuert eller omlastet for videresending. Vareutveksling og eksport av ulike produkter til regioner hvor disse varene var ettertraktet, ble trolig gjort av høvdinger eller mellommenn (Jørgensen 2008:102). Inntekten fra en slik virksomhet kan ha vært en svært viktig faktor for muligheten til å skaffe seg prestisjeprodukter.

5.3 Sammenfatning av kronologi.

Ca 35 % (24 stk.) av gravfunnene i denne analysen kan kun gis en generell datering til vikingtid. De resterende gravene kan nærmere plasseres til de ulike deler av denne perioden.

De tidligste gravfunnene

Diskusjoner omkring datering og kronologi av gravfunn i forbindelse med vikingtidens begynnelse er et omfattende felt som det hersker seg mye uenighet om (se f.eks Myhre 1993). Det vil ikke være mulighet til å følge opp en drøftning omkring dette temaet i denne oppgaven, men jeg ønsker likevel å trekke frem at man i Trøndelag har fire gravlegginger (Grande, Gjeite, Skei, Melhus) med insulære gjenstander som muligens kan dateres til ca 800 AD eller tidligere. Det insulære bronsebeslaget i kistegraven på Grande, Ørlandet ble funnet sammen med skålspenner av typen R640 som Jørgensen (2008:32-33) har plassert i gruppen av merovingertidsspenner fra Trøndelag. Den rike kremasjonsgraven på Gjeite, Levanger inneholdt flere insulære gjenstander samt to dyreformede skålspenner hvor stempeldekoren,

båndsløngninger og fravær av typiske gripedyr peker mot merovingertidens stilarter (Jfr. opplysninger i VM Tv. 1989). Den ene spennen har imidlertid spor av reparasjoner, og var muligens av en viss alder da den ble nedlagt. En mulig datering til ca 800 AD virker derfor rimelig for dette funnet. I kistegraven på Skei, Steinkjer indikerer funn av en Bardalsspenne av type 1A på en mulig datering til omkring 775 AD (Jfr. Stenvik 2001). Det fjerde tidlige gravfunnet stammer fra Melhus, Overhalla. Her har man også funnet spenner (R643 og en ryggknappspenne, fig. 5) som vanligvis dateres til før vikingtid (Jfr. Petersen 1907).

Flere av de overnevnte gravleggingene vil antagelig ha blitt datert til sent merovingertid på bakgrunn av spennetyperne i gravfunnene hvis det ikke hadde vært for innslaget av insulære gjenstander. Graver med insulære funn som kan være eldre enn 790 AD, blir imidlertid ofte bortforklart ettersom dette ikke stemmer med det man ellers mener å vite om kontakten med De britiske øyer (Stenvik 2001:39). Selv om det er usikkert hvorvidt gravene på Grande, Gjeite, Skei og Melhus bør plasseres til sent merovingertid eller helt tidlig vikingtid, så representerer disse funnene noen av de tidligste eksemplene på gravlegginger med spor etter kontakt mellom De britiske øyer og Norge. Funnene viser at insulære gjenstander fant veien til flere deler av Trøndelag på et svært tidlig tidspunkt.

800-tallet

Av gravfunnene fra vikingtid som kan dateres nærmere, kan ca 60 % (26 stk., inkludert de fire overnevnte funnene) tidfestes til 800-tallet. Disse gravleggingene er jevnt fordelt gjennom hele dette århundret, men det er en liten overvekt av graver med insulære gjenstander i den første halvdel av 800-tallet. På 800-tallet ser man en klar overvekt av kvinnegraver som inneholder funn fra De britiske øyer. Hele 72 % (18 stk.) av de daterbare kvinnegravene kan plasseres til dette århundret. Til sammenligning gjelder dette for 38 % (5 stk.) av mannsgravene. Deler av dette kan sannsynligvis sees i sammenheng med at majoriteten av insulære beslag som hovedsakelig har blitt brukt av kvinner, ser ut til å gå ut av bruk på 900-tallet. Dette kan imidlertid ikke forklare hele forskjellen, noe som vil bli nærmere belyst i den sammenfattende diskusjonen omkring betydningen av det insulære drikke/serveringsutstyret senere i oppgaven.

900-tallet

På 900-tallet har man kun syv kvinnegraver (28 % av daterbare kvinnegraver) som kan tidfestes til dette århundret. Til sammenligning kan åtte mannsgraver (62 % av daterbare mannsgraver) plasseres innenfor 900-tallet. De fleste gravene kan kun gis en generell datering til dette århundret, men av de tilfellene hvor gravene kan dateres nærmere, kan hovedvekten plasseres til den første halvdel av dette århundret. Enkelte gjenstandstyper som insulære beslag og drikkehorn opptrer i færre funn fra denne tidsperioden sammenlignet med på 800-tallet.

5.4 Gjenstandenes bruk og funksjon

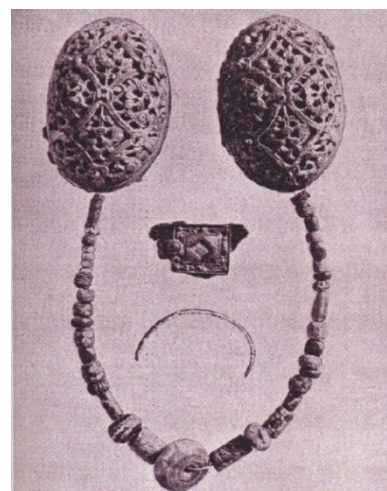
Insulære beslag

Dekorerte beslag er den funngruppen som er sterkest representert blant det insulære gjenstandsmaterialet som er funnet i Norge (Jfr. Petersen 1940, Wamers 1985). Dette er også tilfellet for Trøndelag. Her er det funnet 29 beslag fra 27 graver, noe som utgjør 34 % av den totale funnmengden i denne analysen. Av gravfunnene som kan kjønnsbestemmes er majoriteten (16 stk.) kvinnegraver. Kun fem beslag stammer fra relativt sikre mannsgraver. Hele 20 eksemplarer kan dateres nærmere, hvorav 16 stykker kan tidfestes til 800-tallet. Overvekten av beslagene er laget av bronse. Unntakene er to beslagstykker fra henholdsvis Finsås, Snåsa (T16407) og Re, Stjørdal (T1680) som begge er av sølv.

Ifølge Bakka (1963, 1965), Petersen (1940) og Wamers (1985) har en rekke av beslagene som er funnet i Trøndelag opprinnelig vært festet på seletøy eller ulike kirkelige gjenstander som f.eks. relikvieskrin og liturgiske bøker. De fleste beslagene er i henhold til de overnevnte forskerne antatt å være av irsk opprinnelse. Bakka (1965) og Wamers (1985) har imidlertid identifisert fire eksempler fra Trøndelag som sannsynligvis er produkter fra angelsaksisk område. Disse er funnet på gårdene Re (T1680), Alstad (T1471), Fasteraunet (T9591) i Stjørdal og Tessem, Steinkjer (T16336). I den arkeologiske litteraturen som omhandler insulære beslag blir slike gjenstander ofte satt i sammenheng med plyndringstokter på De britiske øyer, hvor vikinger som deltok på slike tokter i etterkant ga beslagene som suvenirer til koner og mødre (se f.eks. Bøe 1927, Petersen 1928, Crawford 1987, Graham-Campbell 2001). Blindheim (1978a) har imidlertid stilt spørsmål ved denne tolkningen. Hun har

foreslått at denne funngruppen kan ha vært gjenstand for omsetning ”second hand”, ettersom deres utbredelse ofte er den samme som de alminnelige godtatte handelsvarene.

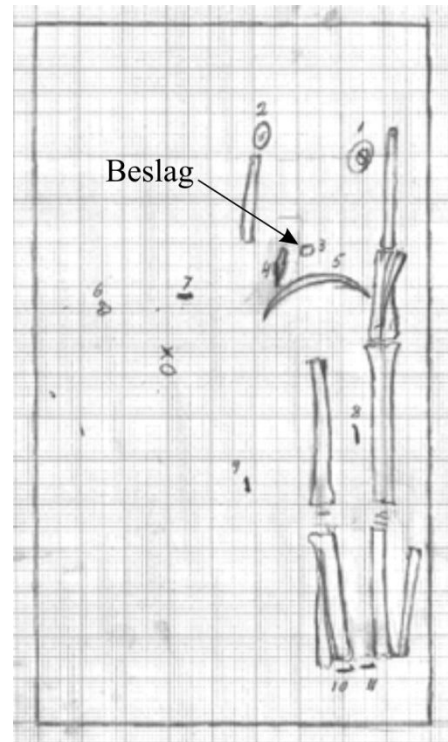
En rekke av de insulære beslagene er blitt påført sekundære hull og nåler/nåleanheng, noe som ofte blir tolket som tegn på at disse har blitt brukt som draktspenner. Bø foreslo allerede i 1926 at slike beslag har vært benyttet som en tredjespenne mellom to ovale skålspenner for å feste sammen et sjal eller kappe (Bø 1926:21). Bakgrunnen for dette er et funn fra Vinjum, Aurland hvor beslagets plassering tydelig indikerer en slik bruk (se fig.12). Petersen (1940, 1951) støttet senere denne tolkningen, og synet på beslagenes funksjon som tredjespenner blir regelmessig gjentatt, ofte med referanse til Vinjumfunnet (se f.eks Petersen 1951, Jåtten 2006, Geber 1991). Dette har etter hvert blitt en veletablert og godtatt tolkning som i svært liten grad er blitt nærmere drøftet eller problematisert (se f.eks Bøe 1933, Sjøvold 1946, Petersen 1940, Wamers 1998, Graham-Campbell 2001, Crawford 1987, Jåtten 2006). Enkelte forskere, deriblant Wamers (1985, 2010), har imidlertid også trukket frem den symbolske/magiske betydningen som slike insulære ”spenner” kan ha blitt tillagt.

Figur 12. Insulært beslag fra Vinjum, antagelig brukt som tredjespenne (etter Petersen 1928:202)

Majoriteten av beslagstykkene i Trøndelag er funnet i graver med ovale skålspenner og kan dermed i utgangspunktet passe inn i den etablerte tolkningen om bruk som tredjespenne. Videre kan man se at minst 17 av beslagene bærer preg av sekundær bruk ettersom disse er blitt påført sekundære hull og/eller nåleanheng/nåler. Gjennomgangen av funnkontekstene i kap.4 viser imidlertid at det er en rekke elementer ved flere gravlegginger i Trøndelag som indikerer at beslagene ikke har vært benyttet som en tredjespenne på drakten til den gravlagte. I graven på Finsås, Steinkjer ble beslaget funnet nedenfor midjen til den gravlagte, noe som tyder på at stykket har vært festet på et belte (Jfr. Petersen 1946, se fig.13). På undersiden av beslaget var det i tillegg rester av lær, noe som synes å bekrefte at dette beslaget kan ha fungert som beltepyrdelse (Jfr. D.K.N.V.S Tv. 1947). I den sammenheng er det verdt å nevne at det i henhold til tilvekstkatalogen (1908) også var rester av lær på baksiden av et insulært beslagstykke fra Huseby, Skaun (T8525). I tillegg ble det funnet rester av loddent dyreskinn bevart bakpå et beslag fra Melhus, Overhalla (Petersen 1907:6).

I to kvinnegraver på Ørlandet har man ytterligere to eksempler på insulære beslag som sannsynligvis har vært festet på belter. I graven på Uthaug ble bronsebeslaget funnet nedenfor midjen av den gravlagte sammen med en kniv, nøkkel og jernkrok som antagelig har vært festet på samme belte (Digre 1953). I graven på Grande lå beslaget sammen med to bronsenøkler under høyre overarm (fig.9). På omtrent samme høyde med beslaget og nøklene ble det også funnet to kniver. Disse gjenstandene lå nedenfor et forstyrret område av graven hvor to skålspenner og perler ble funnet i den utkastede jordmassen. Utgraveren mente at beslaget, nøklene og knivene opprinnelig hadde vært festet på et belte på den gravlagte kvinnen (Møllenus 1956).

Figur 13: Felttegning av graven fra Finsås. Beslaget ble funnet nedenfor midjen på den gravlagte (etter Petersen 1946, redigert).

Plasseringen av beslagstykkene i de overnevnte gravleggingene, gjør at man kan stille spørsmål om hvorvidt bruken av omgjorte insulære beslag som tredjespenner har vært like utbredt som det gis inntrykk av i de tidligere nevnte arbeidene. Blant materialet innenfor undersøkelsesområdet har man ingen *sikre* eksempler på beslagstykker som har fungert som en tredjespenne på drakten til den gravlagte. Det skal likevel påpekes at man har tilfeller hvor beslagene er blitt funnet i hodeenden av graven selv om man ikke vet den opprinnelige plasseringen av disse stykkene (f.eks Skei og Fasteraunet). Blant det undersøkte materialet har man imidlertid flere tilfeller hvor beslagstykkene med relativ stor sannsynlighet har vært festet på belter, samt restene av lær og dyreskinn bakpå beslagene fra Huseby og Melhus, noe som man ikke ville forventet hvis gjenstandene hadde vært festet på et sjal eller en kappe. For det midtnorske materialet er det derfor en rekke elementer som indikerer at man bør være åpne for at det har vært en variert bruk av slike insulære beslagstykker. Videre i oppgaven vil omgjorte insulære beslag derfor omtales som draktprydelser/draktsmykker i stedet for ”tredjespenner”.

Uansett om beslagene har blitt brukt som amuletter, belteprydelser, tredjespenner eller andre former for draktsmykker, må disse stykkene ha utgjort et iøynefallende element av klesdrakten eller plagget de var relatert til. Samtlige av beslagene er rikt dekorert og majoriteten av eksemplene fra Trøndelag har vært forgylte. Selv om denne gjenstandstypen er

sterkest representert blant det insulære materialet fra Trøndelag, er det likevel grunn til å tro at disse beslagene må ha blitt ansett som eksklusive former for draktprydelser. De 29 beslagene som er funnet i Trøndelag stammer fra graver som er datert over en periode på ca 150-200 år. For hver generasjon vil det derfor kun ha vært et lavt mindretall av befolkningen innenfor undersøkelsesområdet som har båret slike beslagstykker. Det er også verdt å merke seg at tre av beslagene (T20913, T6576, T17739) stammer fra graver som muligens kan dateres til ca 800 AD eller tidligere (se kap.5.3). Dette indikerer at bruken av insulære beslag i assosiasjon med den norrøne drakten har vært av betydning helt fra den tidligste kontakten med De britiske øyer. Dette forsterker inntrykket om at disse gjenstandene har blitt ansett som viktige symboler og markører.

Ringspinner og ringnåler

Selv om ringspinner og ringnåler representerer to ulike gjenstandsgrupper, har begge gjenstandstypene sannsynligvis blitt brukt på klesdrakter for å holde klesplagg sammen (Geber 1991:102). Det er derfor rimelig å anta at disse gjenstandene vært brukt som en del av den norrøne klesdrakten.

Blindheim (1978a) har argumentert for at ringnåler av bronse kan anses som insulære gjenstander, men Birgit Heyerdal-Larsen er imidlertid ikke enig i dette (ibid:25). De insulære ringnålene ble raskt populære og dermed kopiert. For de enkle ringnålene kan det derfor være vanskelig å skille mellom de insulære og kopierte typene (Petersen 1940:204). Grønnesby og Ellingsen (2012, appendiks A) har valgt å kategorisere funn av ringnåler i Nord-Trøndelag som importgjenstander. Jåtten har definert alle ringnålene som er funnet på Vestlandet som insulær import. I denne undersøkelsen har jeg inkludert 6 ringnåler som antagelig stammer fra gravfunn. To av disse (T2841, T13168) er med utgangspunkt i formen og dekoren ansett for å være sikre insulære produkter (Jfr. Petersen 1940). Det er funnet langt flere ringnåler i undersøkelsesområdet, men disse eksemplene har enten vært svært fragmenterte, eller funnet under omstendigheter som gjør at de kan stamme fra andre kontekster enn gravfunn. Av de seks eksemplene som er inkludert i analysen, er det kun tre graver som kan kjønnsbestemmes, hvorav alle er mannsgraver. Ingen av gravene kan dateres nærmere enn til vikingtid.

Innenfor undersøkelsesområdet er det funnet fire insulære ringspenner: Fossem, Steinkjer (T17535), Smolan, Steinkjer (T4213), Ukjent sted på Snåsa (C758) og Nes, Bjugn (T37111). I hele Norge er det kun funnet rester av 22 insulært produserte ringspenner, hvorav 16 stammer fra gravfunn (Glørstad 2010). Dette gjør at de fire eksemplene fra Trøndelag fremstår som en del av en relativt eksklusiv gjenstandsgruppe. På landsbasis kan 15 av gravene hvor det er funnet slike spenner kjønnsbestemmes. Av disse er 14 kvinnegraver inkludert eksemplene fra Trøndelag. Elleve ringspenner kan tidfestes, hvorav ti eksempler er datert til 800-tallet, og fem av disse kan nærmere plasseres til den første halvdel av århundret (Glørstad 2010:69). Fossemspennen kan ikke tidfestes nærmere enn til vikingtid, men ringspennene fra Smolan og Nes er begge datert til 800-tallet. Kvinnegraven med Snåsaspenner er det eneste tilfellet som kan plasseres til 900-tallet. Ifølge Glørstad kan den sene dateringen antyde at spennen ble ført i arv i flere generasjoner før den ble lagt i kvinnens grav (ibid:70).

I likhet med de omgjorte beslagstykkene, har det også blitt argumentert for at ringspennene kan ha vært brukt som en tredjespenne på den kvinnelige klesdrakten (f.eks Petersen 1928:76). Ifølge Glørstad (2010) er det på landsbasis kun fire kvinnegraver (ingen fra Trøndelag) hvor man kan angi en mer eller mindre konkret plassering av ringspennene på drakten. I samtlige av disse tilfellene lå ringspennen omtrent midt på brystet eller oppunder haken på den gravlagte, mellom to ovale skålspenner (ibid:120). Med utgangspunkt i de overnevnte eksemplene er det derfor mye som tyder på at de insulære ringspennene kan ha fungert som en tredjespenne. Det er likevel verdt å merke seg at det eksisterer informasjon i arkivene som kan belyse bruken av ringspennen fra kvinnegraven på Nes, Bjugn. I innberetningsrapporten kommer det frem at det ble funnet tre ovale skålspenner i denne graven, hvorav to skal ha ligget ved siden av hverandre, mens den tredje lå straks nedenfor sammen med to perler. Ringspennen skal i henhold til felttegningen ha ligget rett under den ovale tredjespenner (Petersen, Jh. 1929, fig.3). Plasseringen av ringspennen kan dermed antyde en bruk som en ekstra ”fjerdespenne” på overkroppen til den gravlagte.

Med kun 22 kjente eksempler av insulære ringspenner i Norge fremstår denne funngruppen som en sjelden og fremmed smykketype. Kvinnegraver med avvikende smykkeutstyr blir ofte tolket som uttrykk for ekteskapsforbindelser fra bortliggende områder (Cessford 1996). Fra et slikt perspektiv er det derfor mulig å antyde at disse gjenstandene uttrykker kvinner av insulær bakgrunn. Utover de insulære spennene er det imidlertid lite som tyder på at de

kvinnene som er blitt begravd med slike spenner i Trøndelag har hatt en annen kulturell bakgrunn. Det øvrige gravmaterialet samt selve gravkonstruksjonene, fremstår tvert imot som typisk "norrøne", som ikke ser ut til å avvike fra normal gravskikk i denne tidsperioden. Graham-Campbell (2001:33-34) mener da også at innlemmingen av keltiske og piktiske spennetyper i den norrøne drakten ikke handler om å signalisere etnisitet, men heller kan sees i sammenheng med "glittering prizes" hvor eksotiske gjenstander blir markører for status og velstand. Glørstad (2010:124) har imidlertid foreslått at ringspennene kan ha kommet til Norge på et tidspunkt hvor reisen til De britiske øyer var mer rutinert, og hvor kvinnene selv deltok. Integreringen av slike spenner i kvinnedrakten kan dermed sees som en bevisst markering av kvinnens rolle som tidligere kolonister (ibid:125).

Vektutstyr

Det er relativt bred enighet om at skålvekter og vektrelaterte gjenstander er importert til Norge, men det har vært faglig uenighet om hvorvidt slikt utstyr stammer fra Vest-Europa eller har en orientalsk opprinnelse (Solberg 2003:226). Jondell (1974) mener at storparten av skålvektene i Norge (63 stk. i 1974) må ha kommet fra anglo-irsk område, men skiller ut en mindre gruppe som trolig kan oppfattes å være av østlig eller sentraleuropeisk opprinnelse.

I Trøndelag er det funnet rester av skålvekter i 12 vikingtidsgraver. Tre av disse er funnet ved kysten, mens de resterende eksemplene er funnet langs Trondheimsfjorden og i Overhalla. Majoriteten av skålvektene kan med utgangspunkt i dekoren og/eller vektutstyrets utforming antas å ha en vestlig opprinnelse (Jondell 1974). I tillegg kommer de tilfellene hvor skålvektene er såpass dårlig bevart at opprinnelsesstedet vanskelig kan bestemmes. Etersom Jondell mener at det kun er et lite mindretall av skålvektene i Norge som stammer fra østlige områder, har jeg valgt å definere de ubestemmelige skålvektrestene som mulig insulær import. I gruppen av insulært vektutstyr har jeg også inkludert to vektlodd (T3213, T1047) hvor det er påfestet tynne bronsebeslag som Wamers (1985) mener er av insulær opprinnelse. Det er funnet et relativt stort antall vektlodd innenfor undersøkelsesområdet, men ettersom det kan være svært vanskelig å bedømme opprinnelsesstedet for denne typen vektutstyr har jeg kun inkludert de to overnevnte eksemplene i denne analysen.

Funn og spredningsmønsteret av vekter og vektlodd oppfattes vanligvis som en indikasjon på handel. De som er blitt gravlagt med slikt utstyr har derfor ofte blitt tolket som handelsmenn

og kvinner (f.eks Herje 1989, Solberg 2003, Sogness 1988). Det har også blitt påpekt at skålvekter kan ha vært viktige redskaper i forbindelse med metallstøping og finsmedarbeid (Pedersen 2001:24-26). I den sammenheng er det verdt å trekke frem at man innenfor undersøkelsesområdet har to eksempler på graver hvor det er funnet smedutstyr sammen med skålvekter. Disse har blitt funnet på Moksnes, Stjørdal og Haug, Verdal. Det har også blitt foreslått at skålvekter kan ha vært brukt av høvdinger som har organisert plyndringstokter for å dele utbyttet likt mellom sine menn, eller at slikt utstyr kan ha vært nyttige redskaper for høvdinger og konger ved innkreving av skatter, bøter og avgifter (Crawford 1987, Pedersen 2000). Ifølge Pedersen (2000) og Stylegar (2009) skal man være forsiktig med å knytte graver som kun inneholder enkelte vektlodd til handelsvirksomhet. Slike gjenstander har i flere tilfeller blitt funnet enkeltvis i graver, noe som indikerer en funksjon som statusmarkører (Martinussen 2010:91).

Stalsberg (1991) har påpekt at mens skålvekter i mannsgraver ofte blir tolket som et tegn på at den gravlagte har vært en handelsmann, har slikt utstyr i kvinnegraver i flere tilfeller blitt ignorert eller forsøkt bortforklart. Det har blant annet blitt argumentert for at kvinner gravlagt med skålvekter representerer koner til handelsmenn (ibid:77). Stalsberg har imidlertid avvist slike tolkninger. Hun mener at vektutstyr i kvinnegraver må forstås å representere personer involvert i handelsvirksomhet på lik linje med tilsvarende utstyr i mannsgraver (Stalsberg 1991:78-79). Av eksemplene fra Trøndelag er det kun to skålvekter fra henholdsvis Ryum, Vikna (T1740) og Storborg, Levanger (T265,T266) som stammer fra kvinnegraver. Til sammenligning er ni skålvekter funnet i mannsgraver. På landsbasis opptrer ca 17 % av kjente skålvektsfunn i kvinnegraver (Jondell 1974). Kjønnfordelingen av skålvektene fra Trøndelag stemmer dermed godt overens med fordelingen av slikt utstyr i resten av Norge. Kvinnegravene fra Ryum og Storborg representerer to av fem skålvektsfunn som kan dateres til 800-tallet/omkring 900 AD. De resterende daterbare eksemplene (4 stk.) kan tidfestes til 900-tallet.

Drikkehorn

Funn av insulære drikkehorn opptrer relativt sjeldent. Denne gjenstandsgruppen har hovedsakelig blitt funnet i vikingtidsgraver i Norge og i ustratifiserte funnkontekster nær bosetninger i Irland (Sørheim 2011:21). En gjennomgang av norrøne gravfunn på De britiske øyer viser at det også er funnet slike drikkehorn i enkelte graver i Irland og Skottland (Jfr. Redmond 2007, appendiks 5). I Norge er det kun funnet rester av drikkehorn i 19 graver (Jfr. Wamers 1985, appendiks 4 samt Gjeitefunnet). Omtrent 1/3 av alle eksemplene som er kjent på landsbasis er funnet i Trøndelag (7 stk. fra 6 graver). I henhold til Wamers oversikt er det kun to kjente tilfeller av graver i Norge hvor man har funnet to eller flere drikkehorn. En av disse er den rike kremasjonsgraven på Gjeite, Levanger. Flertallet av drikkehornbeslagene som er funnet på landsbasis kan dateres til 800-tallet, og de forekommer oftest i kvinnegraver (Petersen 1940:11). Dette er også tilfellet for eksemplene fra Trøndelag, hvor fem slike funn stammer fra kvinnegraver. Det er kun drikkehornet fra Voll, Overhalla som er funnet i en mannsgrav. Drikkehornene fra Huseby, Gjeite, Frosta og Fasteraunet kan dateres til 800-tallet. Eksemplarene fra Vikna og Voll kommer fra gravfunn som kan tidfestes til 900-tallet.

På grunn av bevaringsforholdene er det ofte kun bronsebeslagene fra drikkehornene som er blitt funnet. Unntaket er et eksempel fra Voll, Overhalla hvor store deler av selve hornet også er bevart. Drikkehornene

Figur 14: Dyreformet drikkehornbeslag (T6370) fra Varøy, Nærøy.
Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

er antatt å ha blitt produsert på De britiske øyer (Sørheim 2011:21). Ifølge Bakka (1993) kan munnbeslagene som er formet som dyrehoder nærmere plasseres til Irland. I Trøndelag er det funnet dyreformede drikkehornbeslag på Varøy, Nærøy (T6370), Voll, Overhalla (T1184), Huseby, Skaun (T8533) og Gjeite, Levanger (T21080).

Forhold som kan indikere drikkehornenes sosiale kontekst kan belyses gjennom irsk lovverk og litteratur. I irsk folklore er det å eie og bruke slike gjenstander reservert for en mindre elite av befolkningen (Sørheim 2011). Blant denne eliten var det viktig å kunne vise sjenerøsitet og gjestfrihet ovenfor sine allierte og andre forbindelser gjennom forbruk av alkoholholdige drikkevarer (De Vegvar 1985). Drikkehorn blir også knyttet opp mot eiernes status som kunne demonstreres ved at drikkehornene hadde spesielle former for dekorasjon eller ved å

ei flere slike gjenstander. I tillegg skal enkelte av drikkehornene ha blitt ansett for å ha magiske egenskaper (ibid:81-82). Ifølge De Vegvar (1995:81-82) skal slike magiske drikkehorn ha hatt en viktig funksjon ved å: "Enable their owners to demonstrate status by providing unlimited hospitality, an echo of the hospitality obligations mandated by the laws". Det faktum at det er funnet drikkehorn i enkelte norrøne graver i Skottland og Irland forsterker inntrykket av at brukerne i norrøne samfunn hadde kjennskap til den sterke betydning som slike gjenstander hadde blant den irske eliten.

Bronseøser, kar og bøtter

I Trøndelag er det funnet seks insulære bronsekar, et relativt lavt antall sammenlignet med f.eks det vestnorske materialet hvor det er funnet over 30 slike gjenstander. Bronsekarene er funnet på Egge, Lø og Skei i Steinkjer (T1342, T18981, T20913), Gjeite og Alstadhaug i Levanger (T21080_1, T12745) og på Steinvik, Bjugn (T4623). Av bronsekarene som er funnet i Norge står eksemplet fra Skei i en særstilling. Dette eksemplaret tilhører en ytterst eksklusiv gruppe av hengekar i bronse som har trekantet form. Man kjenner kun til to andre eksempler på lignende bronsekar fra De britiske øyer og begge disse stammer fra Irland (Stenvik 2001:25).

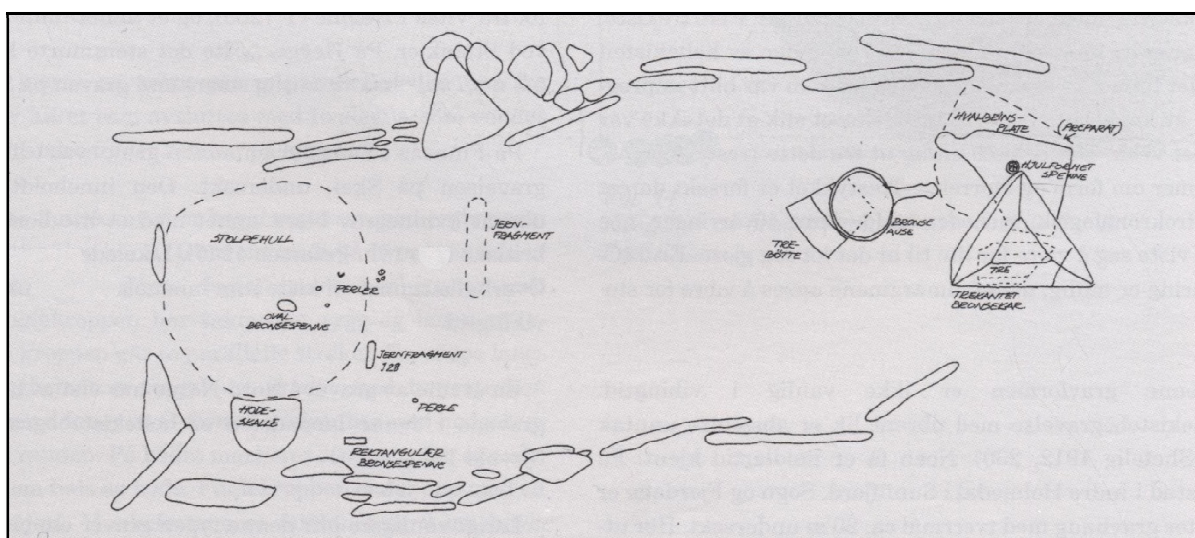
Det er faglig uenighet om hvorvidt bronsekarene skal anses som kirkelige eller profane gjenstander. Flere forskere deriblant Liestøl (1953), har satt hengekar av bronse i sammenheng med liturgisk håndvask i irske kirker og klostre. Det er også foreslått at slike bronsekar ble brukt som vaskefat for rikfolk (Wamers 1985:65). Enkelte funn på insulært område er imidlertid tolket som oljelamper, ettersom lignende hengelamper ble brukt på landsbygda i Irland så sent som på 1800-tallet (se f.eks Henry 1967). Ryan (1989:133) har argumentert for at en rekke bronsekjeler som kjennes fra klerikale kontekster, best kan forstås som profane gjenstander som er blitt tilpasset bruk i kirkelige sammenhenger. Trotsig (1984,1991) har vært åpen for at bronsekar som er funnet i Skandinavia kan ha hatt en allsidig bruksfunksjon. Han trekker blant annet frem et eksempel fra Birka hvor det ble funnet to drikkehorn samt en glasskål i en bronsekjele, noe som kan indikere at disse gjenstandene har vært del av et drikkesett (Trotsig 1984:227-228). I den sammenheng kan det nevnes at graven fra Gjeite, Levanger også inneholdt to drikkehorn og en bronsekjele. Det er godt mulig at gjenstandene fra Gjeite i likhet med Birkafunnet, kan forstås som et eksklusivt sett av drikkeutstyr.

Her til lands er det registrert 12 bronseøser fra gravfunn (Jfr. Petersen 1941 samt nye funn etter den tid). Slike øser er mest sannsynlig irske produkter (Stenvik 2001:31). Med tanke på det lave funnantallet, er det påfallende at hele fem eksemplarer av denne gjenstandstypen er funnet i Trøndelag. To bronseøser (T4621, T4622) er funnet i en grav på Steinvik, Bjugn. De resterende tilfellene (T15007, TT8027, T20913_2) er alle funnet i Steinkjer. I likhet med bronsekarene eksisterer det en rekke tolkninger omkring denne funngruppens bruksområder. Slike øser har blitt satt i sammenheng med kirkelig bruk (f.eks Grønnesby og Ellingsen 2012), mens andre har foreslått at bronseøsene kan ha tilhørt et finere sett med drikkeutstyr i profan kontekst (f.eks Bødal 1998). Utenom Skandinavia er bronseøser funnet i kirker og klostre, men de er også kjente fra boplasser og et eksempel har blitt funnet i en bygdeborg (O'Floinn 1989:123). De varierte funnkontekstene kan tyde på at disse gjenstandene har hatt en rekke bruksområder. Fem av de 12 bronseøsene fra Norge er funnet sammen med insulære bronsekar. Dette indikerer at øser og bronsekar ofte opptrer som et sett.

En annen sjelden gjenstandsgruppe blant det insulære materialet er trebøtter med bronsebeslag som det kun er funnet åtte eksemplarer av i hele Skandinavia, hvorav syv er funnet i Norge (Stenvik 2001). Seks av bøttene opptrer i kvinnegraver. Kun to eksemplarer, deriblant en bølge fra Steinvik, Bjugn, stammer fra mannsgraver. I Trøndelag er det funnet rester av tre slike bøtter: Skei, Steinkjer (T20913_c), Halsan, Levanger (T497) og Steinvik, Bjugn (Hankefester: T4624, T4625). Bøttene er antatt å ha blitt produsert i Northumbria, Nordøst-England (Bakka 1963). Denne gjenstandsgruppen regnes for å ha hatt profane bruksområder, og man kjenner ikke til noen tilfeller av slike funn fra klerikale kontekster (O'Floinn 1989:121). Bøttenes funksjon er lite diskutert i den litteraturen som har behandlet dem, men det synes klart at dette ikke har vært vanlige bruksbøtter (Stenvik 2001:31). Stenvik (2001) mener at slike bøtter kan ha blitt brukt til å oppbevare eller måle opp væske, tyktflytende materie eller kanskje mel og malt. Han har fremsatt en hypotese om at bøttene har vært hulemåål (ibid:31). Det har også blitt foreslått at disse kan ha vært brukt til å skjenke opp vin, noe som kan kombineres med forslaget om bruken som hulemåål (ibid:31).

I Norge kjenner man kun til tre tilfeller hvor både bronsekar, bronseøse og trebølge opptrer i samme gravlegging (Jfr. oversikter i Petersen 1940 og Wamers 1985). To av disse gravfunnene er fra Steinvik, Bjugn og Skei, Steinkjer. Det tredje tilfellet er en kvinnegrav fra Hopperstad, Stavanger. Bødal (1998) har i forbindelse med Hopperstadfunnet foreslått at funnsammensetningen av slike gjenstander representerer et finere og eksklusivt sett av

drikke/bordservice. Craham-Campbell (2001:33) har antydnet en lignende funksjon for bronsesakene fra Skeifunnet, som kan ha blitt brukt ”on the high table”. Ifølge brevkorrespondanse i topografisk arkiv (datert 25/5/1894) skal gjenstandene fra Steinvik ha blitt funnet samlet under en større stein i det som antagelig har vært bunnen av en båtgrav. I graven på Skei lå alle bronsesakene i fotenden av gravkisten. Bronseøsen lå delvis over trebøtten. Bronsekaret lå like nedenfor, sammen med en hvalbeinsplate, en hjulformet spenne og et bissel og seletøybeslag (fig.15). Funnkontekstene i disse to gravene, spesielt i tilfellet fra Steinvik, kan dermed indikere at gjenstandene kan sees i sammenheng med hverandre og muligens ha hatt samme funksjon som foreslått av Bø (1998) og Graham-Cambell (2001).

Figur 15: Steinkisten fra Skei. Bronsesakene ble funnet samlet i fotenden av graven. Etter Stenvik 2001, fig.11

Sverd, type L

Sverd opptrer relativt hyppig i gravfunn fra vikingtiden, både i Trøndelag og resten av Norge. Helt siden Petersens grunnundersøkelse (1919) av denne gjenstandsgruppen har det imidlertid vært tildels stor uenighet om hvorvidt de ulike sverdtypepene skal oppfattes som importert gods eller hjemlig tilvirket. Det er likevel relativt bred enighet om at sverd av Petersen type L kan oppfattes som import fra angelsaksisk område (Martens 2004, Andersen 2004). Ifølge Petersen (1919) kan denne sverdtypepen fortrinnsvis dateres til siste halvdel av 800-tallet, med enkelte tilfeller fra begynnelsen av 900-tallet. Wilson (1964:34) har argumentert for at L-sverd i Trehiddle-stil tilhører 800-tallet. I Trøndelag er det funnet et slikt sverd (T4485).

Innenfor undersøkelsesområdet kjenner man til fem sverd av Petersens type L. Disse er funnet i Stjørdal (T4485, T6028), Inderøy (T566), Verdal (T17514) og Steinkjer (T16054). Fire av disse er komplette sverd av type L, mens et eksempel fra Heggestrøa (T16054) er en blandingstype, hvor det kun er øvrehjaltet, knappen samt et lite stykke av grepet som er av Petersen type L i Trewhiddle-stil. Dette tyder på at deler av et angelsaksisk sverd har blitt gjenbrukt på en hjemlig produsert type. Det må imidlertid presiseres at kun et fåtall av NTNU Vitenskapsmuseets omfattende sverdsamling er katalogisert etter Petersens system (Grønnesby og Ellingsen 2012). Det er dermed muligheter for at det kan eksistere flere funn enn de fem tilfellene som er trukket frem i denne analysen. Denne gjenstandsgruppen fremstår likevel som en sjelden gjenstandstype blant de insulære funnene i Trøndelag. Så vidt som jeg kan se, finnes det ikke pr. i dag en oppdatert nasjonal oversikt over sverdfunn av denne typen. Petersen kom i 1919 frem til at det var funnet 14 slike sverd i Norge og at tre av disse stammer fra Trøndelag (Petersen 1919:113-114). Til sammenligning nevner Petersen i sin gjennomgang ca 135 vikingtidssverd av andre typer som til da hadde blitt funnet i Trøndelag. Selv om dette er en svært gammel og utdatert oversikt, gir den likevel inntrykk av at sverdfunn av denne typen må oppfattes som en relativt sjelden funngruppe. I forbindelse med de store Kaupangutgravningene ble det kun funnet et sverd av denne typen, og for Vestfolds søndre bygder har det bare kommet til to nye sverdfunn av type L i etterkant av Petersens grunnundersøkelse (Blindheim et. al 1999:78).

Flere forskere mener at sverd og andre statusvåpen i gravfunn er markører for den gravlagtes sosiale plass i samfunnet mere enn et konkret uttrykk for ham som en yrkeskriger. Blindheim et. al. (1999:88) har påpekt at sverdene kan ha hatt flere funksjoner. Ved å gi våpenformer en mer iøynefallende utforming kan disse ha blitt eksponert som statussymboler, samtidig som de fungerte som nyttig våpen i hånd hvis situasjonen skulle tilsi det. Andersen (2004) betegner sverd av type L som praktsverd. Han har argumentert for at slike praktsverd har hatt en større symbolsk betydning for å vise sosial status og makt sammenlignet med de vanlige sverdtypepene. Av den grunn kan praktsverd vise til vikingtidens stormannssjikt (Andersen 2004:99-100). Sverdet fra Sundnes har spor av gullbelegg på hjaltene, og knappen på sverdet fra Heggestrøa er prydet med dekorerte sølvbeslag. Dette forsterker inntrykket om at slike sverd kan ha hatt en sterk symbolverdi. I gjenstandsdatabaseen ved NTNU Vitenskapsmuseet er det registrert over 300 sverd fra yngre jernalder i Trøndelag. De fem eksemplarene av type L fremstår dermed som en svært eksklusiv funngruppe.

Annen insulær import

I tillegg til de gjenstandene som kan grupperes, er det fem insulære funn bestående av et relikvieskrin, sølvknapp, jetperle, bronsebissel og en angelsaksisk spenne (disc brooch) fra De britiske øyer som kun er funnet enkeltvis innenfor undersøkelsesområdet.

Selv om flere av bronsebeslagene som er funnet på landbasis antas å stamme fra relikvieskrin, kjenner man kun til tre tilfeller hvor det er funnet hele slike skrin i vikingtidsgraver i Norge. Et av skrinene (T8144) er som tidligere nevnt, funnet i en dobbelbegravelse på Melhus, Overhalla. Th. Petersen (1929:11) definerer Melhusskrinet som en av de mest verdifulle gjenstandene blant det insulære gjenstandsmaterialet som er funnet her til lands. Funksjonen til dette skrinet har imidlertid vært lite diskutert i de arbeider som omhandler dette funnet. Visse elementer ved et av relikvieskrinene fra Norge som i dag er i Københavns Nasjonale Museum kan muligens gi en viss indikasjon på hvordan man også kan forstå Melhusskrinet. På bunnen av dette skrinet er det innrisset en runeinnskrift som oversetter til: "Ranveig eier denne kisten" (Petersen 1907:15). Denne innrissingen kan indikere at relikvieskrinet har blitt brukt som en kvinnes personlige skrin. Det er mulig at Melhusskrinet kan ha hatt en lignende funksjon.

I en kvinnegrav på Fulset, Stjørdal er det funnet en bronsegjenstand (T912) som Bakka (1963) har identifisert som en angelsaksisk spenne (disc brooch). Denne spennen har vært velbrukt før den ble lagt i den overnevnte kvinnegraven, med tydelige spor etter reparasjoner.

I en båtgrav på Lø, Steinkjer er det blitt funnet en sjelden sølvknapp (T23217:1) av flettede sølvtråder som er den eneste av sitt slag som er funnet i Skandinavia. Det finnes imidlertid tilsvarende funn fra Island, Irland og Isle of Man (Grønnesby og Ellingsen 2012:43). Hvorvidt sølvknappen fra Lø skal oppfattes som tilbehør til klær, statusgjenstand eller betalingsølv er imidlertid usikkert. Grønnesby og Ellingsen (2012) mener at sølvknappen indikerer en høystatusbegravelse og har foreslått at den kan ha tilhørt en person med tilknytning til vikingene i Irland eller Isle of Man (ibid:43-44).

Shetelig kom i 1944 frem til at det var funnet 12 gjenstander av jet i Norge (Shetelig 1944). I tillegg er det i henhold til NTNU Vitenskapsmuseets gjenstandsdatabase funnet en perle av jet (T10651) fra Klingen, Namsos som ikke er med i oversikten til Shetelig. Denne perlen

utgjør en del av et perlekjede tilhørende en kvinne i en dobbeltgrav som er datert til ca 900-950 AD. Under vikingtiden har den nærmeste kilden til jet vært Whitby, Nord-England (Hunter 2008:103). Gjenstander av jet kan ha vært båret som amuletter og talismaner eller som symboler for makt og prestisje. Jet er antatt å ha vært svært verdsatt i forhistoriske samfunn. I norske graver er gjenstander av jet vanligvis funnet enkeltvis. Dette kan tale for at gjenstandene kan forstås som former for amuletter med tillagt magiske egenskaper (Jfr. Shetelig 1944). Jetperlen fra Klingen har en flat og uregelmessig form. Den fremstår ikke som et spesielt vakkert eksemplar sammenlignet med slike perler som er funnet andre steder i landet og på insulært område. Dette forsterker inntrykket om at det kan ha vært de symbolske egenskapene knyttet til jet som har vært av betydning for bæreren av dette perlekjedet.

Bisler av bronse fra vikingtid blir ansett som import fra insulært område (Blindheim 1978a, Petersen 1951). I Trøndelag er det funnet et slikt bronsebissel (T14551) på Nerrian, Skaun.

5.5 Generelle betraktninger omkring det øvrige (ikke insulære) gravgodset

Samlet inntrykk av gravgodset i kvinnegraver

I materialgjennomgangen i kap.4 fremkom det at kvinnegraver med insulære funn, generelt fremstår som velstående både i forhold til antall gjenstander og kvaliteten på materialet som har blitt lagt sammen med den avdøde. Det eksisterer noe variasjon i mengden og utvalget av gravgods, men det er visse likhetstrekk som er felles for flere av gravfunnene. Ovale eller dyreformede skålspenner opptrer i samtlige av kvinnegravene som har blitt sakkyndig undersøkt. Svært mange skålspenner har også kommet inn til museer sammen med insulære gjenstander fra usakkyndige gravinger. I tillegg til draktsmykkene, inneholder flere av kvinnegravene en rekke ulike former for redskaper og personlige gjenstander, deriblant nøkler, kniver, tekstil og jordbruksredskaper. Av disse gjenstandene er det kniver og spinnehjul som opptrer hyppigst.

De ovale skålspennene blir ofte betegnet som draktsmykker som var forbeholdt den øvre delen av bondestanden, og det synes å være en stor grad av enighet omkring denne tolkningen (Jørgensen 2008:12). Solberg (1985) har argumentert at man ut fra gravgodset kan inndele kvinnegraver i tre sosiale lag. Hun skiller mellom graver uten ovale skålspenner, gravfunn hvor det kun er funnet en eller to ovale skålspenner, og graver hvor det er funnet en tredjespenne i tillegg til to ovale skålspenner. Den siste gruppen regnes for å ha tilhørt det

øverste sjiktet. Denne tilnæringsmåten er blitt flittig brukt i arbeider som omhandler gravfunn fra yngre jernalder (f.eks Jåtten 2006, Jørgensen 2008, Glørstad 2010, Winther 2011). En slik inndeling ser imidlertid ikke ut til å samsvare med en rekke av funnene i denne analysen. Flere gravfunn som f.eks Gjeite og Storborg bør betraktes som kvinnegraver fra det øverste samfunnslaget, selv om disse eksemplene ikke passer inn i Solbergs kriterier. Disse kvinnene har riktignok ikke blitt gravlagt med en tredjespenne i tillegg til de ovale skålspennene, men resten av gravgodset som blant annet inkluderer sølvgjester, hengesmykker og flere importfunn, viser klare indikasjoner på at dette må ha vært kvinner fra det øverste sjiktet i samfunnet. Som drøftet i kap. 5.4 er det også problematisk hvorvidt man skal definere enkelte funngrupper som f.eks omarbeidede insulære beslag som tredjespener. Hvordan man tolker bruken av denne funngruppen vil være av stor betydning for en eventuell inndeling etter Solbergs kriterier.

I tillegg til skålspenner opptrer funn av perler relativt hyppig. I åtte kvinnegraver er det funnet mellom 22 og 158 perler. Perler er imidlertid en gjenstandsgruppe som på grunn av størrelsen lett kan ha blitt oversett under de grove usakkyndige gravingene. Fire av gravfunnene (Halsan, Storborg, Klingen, Lø) inneholdt perler av karneol/agat fra Kaukasusområdet som er svært sjeldne. I Nord-Trøndelag er det kun funnet 16 slike perler (Herje 1989:87), hvorav 15 stammer fra graver med insulære gjenstander. Andre velstandsindikerende funn fra kvinnegravene i denne analysen inkluderer blant annet ravperler (Skei, Haug, Fasteraunet) hengesmykker i sølv (Storborg, Huseby), fingerring av sølv (Huseby), rester av sølvkjede (Huseby, Gjeite), andre gjenstander av sølv (Fasteraunet, Klingen, Husby), gjenstander av glass som ikke er perler (Klingen, Halsan, Alstad), hvalbeinsplater (Melhus, Grande, Egge, Skei, Gjeite), vevsverd av hvalbein (Melhus, Nes).

Samlet inntrykk av gravgodset i mannsgraver

I en rekke av mannsgravene hvor det er funnet insulære gjenstander, har den gravlagte også fått med seg 2-3 våpen. Solberg (1985) har foreslått at graver som inneholder våpensett bestående av sverd, spyd og øks representerer et høyere sosialt sjikt. Innenfor undersøkelsesområdet har vi seks tilfeller (Heggestrøa, Lø, Moksnes, Voll, Bjørken, Vang) hvor denne funnkombinasjonen er tilstede. Av gravene i denne undersøkelsen peker båtgraven (T22798) fra Lø, Steinkjer seg ut med størst mengde våpenutstyr. I tillegg til fullt

våpensett (sverd med sølvdekor, spyd, øks) har den gravlagte også fått med seg to skjold og en samling av piler (fig. 16).

Minst syv av sverdene fra mannsgravene har rester av sølv eller gulldekor, hvorav tre har ”Ulfberth” innskrift på klingen (Gravråk, Haug, Vang). Innenfor undersøkelsesområdet er det imidlertid et problem at langt færre mannsgraver enn kvinnegraver har blitt sakkyndig utgravd, noe som påvirker hvilke funn som er innkommet til museene. I tillegg eksisterer svært mange sverdfunn kun som fragmenter, noe som gjør det vanskelig å fastslå hvorvidt disse eksemplarene kan ha vært praktsverd eller ikke. I likhet med kvinnegravene er det tilfeller hvor mannsgraver ikke faller inn under kriteriene til Solberg, men som likevel bør forstås som høystatusgraver.

Figur 16: Gravgodset T22798 fra Lø, Steinkjer
Foto: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet

På Tønnøl har man et eksempel på en mannsgrav hvor det ikke er funnet et komplett våpensett, men som likevel framstår som velstående ut fra det øvrige gravgodset. I denne gravleggingen har den avdøde blitt gravlagt i en båt, hauglagt og gravutstyret inkluderte blant annet en insulær skålvekt, skjoldbule samt en armring i sølv.

Ved siden av våpnene inneholder mannsgravene ofte ulike former for redskaper og personlig utstyr. Av disse gjenstandene er det kniver, hein og bryne som forekommer hyppigst. I tillegg opptrer en rekke statusindikerende funn som blant annet inkluderer: sølvnål (Voll), armring i sølv (Tønnøl), blått glass (Lø), ringnål (Dalem), smedsaker (Haug, Moksnes), ravperle (Haug), karneolperler (Vang).

6 Sammenfattende diskusjon

6.1 Kontakten vestover

Den tidligste kontakten

Som tidligere nevnt, har de insulære funnene fra Trøndelag hovedsakelig blitt behandlet i forbindelse med kvantitative analyser for å lokalisere eventuelle sentre og handelssteder. Hvilke former for kontakt med De britiske øyer som kan antydes gjennom det insulære materialet og funnspredningen av disse gjenstandene, er imidlertid et tema som er blitt svært lite diskutert.

Vikingtidens begynnelse har tradisjonelt blitt definert på bakgrunn av det første dokumenterte overfallet av klostret på Lindisfarne i 793 AD. Fra ca 795 AD og utover beretter insulære kilder om en rekke spredte overfall på kirker og klostre i Vest-Skottland, Irland og rundt Irskesjøen. Dette skulle tilsi at gods fra disse første toktene tidligst skulle kunne havne i graver fra omkring 800 AD (Petersen, Th. 1907). De tidligste toktene frem til ca 837 AD blir regnet for å ha blitt utført av mindre grupper ledet av aristokratiske stormenn (Morris 1998, Wamers 1998). En rekke forskere har foreslått at vikingenes tidlige fokus på de nordlige insulære områdene kan forklares med at det i forkant av den historisk definerte vikingtiden eksisterte direkte kontakter over Nordsjøen (f.eks Myhre 1993, Gaut 2001), men ikke alle er enige i dette. Denne diskusjonen har likevel ført til at man i dag har et mer nyansert syn på den første kontakten mellom De britiske øyer og Norge, selv om vikingtidens begynnelse fremdeles er nært knyttet opp mot de første dokumenterte plyndringsraidene på insulært område (Rosendahl 1994:15).

Materialgjennomgangen i kap. 4 viste at det er fire graver med insulære funn fra Trøndelag (Grande, Gjeite, Skei og Melhus) som sannsynligvis kan dateres til ca 800 AD eller tidligere. Sammen med 10 gravfunn fra Vestlandet, representerer disse funnene noen av de tidligste gravlegginger med spor etter kontakt mellom De britiske øyer og Norge (Jfr. Wamers 1998, fig.2.5). Funnmengden og gjenstandstypene i gravene på Grande, Gjeite, Skei og Melhus antyder at dette er gjenstander som har kommet direkte til Trøndelag gjennom personer som har vært på De britiske øyer. Tradisjonelt har lokaliseringen av de tidligste vikingtidsfunnene i første rekke blitt ansett som en indikasjon på hvor de første beskrevne vikingraidene ble organisert fra (f.eks Bakka 1973, Petersen, Th. 1907). Enkelte av de tidlige funnene fra

Trøndelag kan vanskelig forklares på bakgrunn av fredelig forbindelser. Dette gjelder blant annet et komplett relikvieskrin (fig.4) som har blitt funnet på Melhus i Overhalla, sammen med et bronsebeslag som antagelig har vært festet på en kirkelig gjenstand. De resterende gravfunnene viser derimot et langt mer nyansert bilde av den tidligste kontakten mellom Trøndelag og De britiske øyer. Funnene fra Grande, Gjeite og Skei består hovedsakelig av profane, men også mulige klerikale gjenstander. Mengdene og kvaliteten på dette materialet kan antyde at kontakten med insulært område allerede på dette tidspunktet var veletablert. Gravgodset synes å reflektere noe langt mer enn enkeltstående raid, og antyder at eventuell plyndringsaktivitet og andre langreiser/handelsferder sannsynligvis har vært sterkt integrert på et tidlig tidspunkt. Spesielt er dette tydelig i gravene fra Skei og Gjeite hvor de insulære gjenstandene i stor grad gir inntrykk av å representere mektige husfruers utstyr og redskaper bestående av større bronsekar, øser, bøtte og drikkehorn. Sammensetningen av materialet i disse to gravene antyder at gjenstandene kan ha blitt innført til Norge gjennom andre forhold enn tilfeldige plyndringstokter. I den sammenheng er det spesielt verdt å trekke frem de to drikkehornene fra Gjeitegraven. Dette er en av flere gjenstandsgrupper som man vanligvis ikke forbinder med ervervelse gjennom plyndringsvirksomhet. Ifølge irske skriftlige kilder ble drikkehorn imidlertid betraktet som passende gaver mellom forbundsfeller eller høvdinger (O'Floinn 1989:72). Man har klare indikasjoner på at vikinghøvdinger i Irland inngikk allianser med irske stammehoder (Blindheim et. al 1999:55). Kanskje er det ikke utenkelig at drikkehornene fra Gjeite kan ha hatt en slik bakgrunn?

Figur 17: De tidligste funnene fra Trøndelag inneholder ikke bare kirkelige gjenstander. Bøtten fra Skei regnes for å ha hatt en profan bruk, man kjenner ikke til noen slike gjenstander fra klerikale kontekster. Foto: NTNU Vitenskapsmuseet

Den spredte lokaliseringen av de tidlige vikingtidsfunnene i Trøndelag tyder på at Nordsjøkontakten i denne fasen har vært en aktivitet hvor det har vært rom for flere aktører med tilstrekkelig ressurser til å utruste slike ferder. De tidligste vikingtidsfunnene opptrer blant annet på gårder hvor det har eksistert mektige høvdingseter i eldre jernalder. Spesielt markerer gården Gjeite seg med et særdeles rikt arkeologisk materiale i perioden før vikingtidens begynnelse (Herje 1989). Skei kan ha vært del av det samme ættegods som Dalem, en annen storgård som peker seg ut med en rekke prestisjefunn fra eldre jernalder

(Jfr. Stenvik 2001:72). Slektene på nettopp disse gårdene kan ha innehatt det nødvendige økonomiske overskuddet og kontaktnettverket som må ha vært en forutsetning for organiseringen av langferder i den tidligste fasen av vikingtiden.

800-tallet: Nære relasjoner mellom Trøndelag og insulært område?

Mens de første plyndringstoktene blir regnet for å være utført av mindre grupper ledet av aristokratiske stormenn, forteller de irske annalene om større og mer organiserte angrep fra ca 837 til 875 AD (Mytum 2003). Denne endringen kan ha vært et resultat av at toktene sannsynligvis har blitt ledet fra mer nærliggende områder enn tidligere, trolig under ledelse av lokale norske ledere som hadde etablert seg på de skotske øyene (Crawford 1987:39-41). I denne perioden får man de første permanente bosettingene rundt Irskesjøen, muligens allerede fra første kvartal av 800-tallet. Fra 850-årene synes den norrøne aktiviteten i Skottland å ha ekspandert, blant annet med hensikt å få kontroll over deler av det skotske fastlandet. Majoriteten av det norrøne gravmaterialet på Shetland, Orknøyene og Nord-Skottland kan dateres til perioden 850-950 AD (Graham-Campbell og Batey 1998:152-153). I samme periode intensiveres også det norrøne nærværet i Irland, blant annet gjennom etableringen av en rekke permanente militære leire (Longphorts), som dannet utgangspunktet for de mange norrøne bosettinger og handelsbyene langs irskekysten. Dublin som ble etablert i 840 årene, ble etter hvert den viktigste politiske og økonomiske maktfaktoren i Irskesjøen, med økende fokus på kontroll over de viktige ferdsels og handelsårene i regionen. (Glørstad 2010:231).

I England får man de første norrøne bosetningene i forbindelse med invasjonen av vikinghæren "The Great Army" fra ca 865 AD. Etter hvert ble deler av hæren bofaste, mens andre fortsatte på tradisjonelt vis. Området som vikingene erobret og kontrollerte, har senere blitt kalt for Danelaget. Dette området ble riktignok aldri en politisk enhet, og makten mellom engelske konger og ulike norrøne høvdinger fluktuerte. York som ble inntatt i 866 AD, ble en svært viktig norrøn maktfaktor i et eget nordlig kongedømme innenfor Danelaget. Dette varte frem til byen ble gjenerobret av den engelske kongemakten i 954 (Redmond 2007, Haywood 1995).

I Norge får man en sterk økning av insulære funn allerede fra begynnelsen av 800-tallet (f.eks Geber 1991, fig.46). Dette gjelder også for Trøndelag, hvor denne økningen er spesielt

tydelig i deler av Trondheimsfjorden. Flere forskere har trukket frem hvordan utviklingen i skipsteknologien på 800-tallet kan ha vært en viktig årsak til den økte utfarten i denne perioden. De britiske øyer ble ansett for å være et relativt nært reisemål (Rosendahl 1994:232, Crawford 1987:11-13), noe som forsterker inntrykket av at det også kan ha vært jevnlig seilaser og overfarer mellom Midt-Norge og De britiske øyer.

I Trøndelag på 800-tallet har man tydelige funnkonsentrasjoner ved Ørlandet/Bjugn, Skaun/Melhus, Stjørdal, Levanger/Verdal og Steinkjer. Stjørdal peker seg ut med den tetteste konsentrasjonen av insulære funn i undersøkelsesområdet som kan dateres til dette århundret. Likevel skal det påpekes at flere av funnene fra Levanger/Verdal og Steinkjer som ikke kan dateres nærmere, er insulære gjenstandstyper som ofte opptrer i graver som kan plasseres til 800-tallet. I tillegg viser funnkonsentrasjonene i disse to områdene et bredt spekter av insulære gjenstandstyper. På Melhus, Stjørdal, Levanger og Verdal er det funnet skålvecter som kan dateres til 800-tallet. Dette tyder på veletablerte handelsforbindelser mellom Trondheimsfjorden og De britiske øyer i denne perioden. Det samlede inntrykket av det arkeologiske materialet indikerer at det på 800-tallet har eksistert nære forbindelser med insulære områder. Svært ofte er funnene gjort på nærliggende gårder, noe som indikerer at man i flere tilfeller har samarbeidet om organiseringen av langferder. Dette er spesielt fremtredende i det daterbare insulære materialet fra Stjørdal (se diskusjon nedenfor).

Det høye funnantallet som kan dateres til 800-tallet innenfor et begrenset område omkring Stjørdalelvas munning er svært påfallende. Dette kan indikere at Stjørdalen i denne perioden har hatt en sentral rolle i forhold til utrustning av langferder i Uttrøndelag. I tillegg er det verdt å trekke frem at samtlige daterbare graver fra andre deler av Uttrøndelag også kan plasseres til 800-tallet. Som tidligere nevnt, er den sterke konsentrasjonen av både insulære beslag samt angelsaksiske gjenstander i Stjørdalsområdet markant. Winther (2011:72-73) mener at det er få antydninger i det arkeologiske materialet på at det har vært et sentralt høvdingsete i Stjørdal i vikingtid, men at det heller har eksistert flere jevnbyrdige aristokratiske slekter på et noe lavere nivå. Henriksen (2007:83) har foreslått at flere gårder omkring utløpet av Stjørdalselva kan ha samarbeidet om viktige sentrumsfunksjoner. I et slikt perspektiv er det derfor tenkelig at utrustningen av langferder i dette området kan ha vært et samarbeid mellom flere aristokratiske slekter. Dette kan forklare funnspredningen av insulære gjenstander på flere nærliggende gårder innenfor et temmelig begrenset område. En utstrakt bruk av insulære symboler kan dermed ha vært en virkningsfull markering av

områdets makt og overregionale kontaktnettverk ovenfor andre, større og mer etablerte høvdingseter i de indre deler av Trondheimsfjorden.

Med utgangspunkt i funndistribusjonen av insulære gjenstander, har Bakka (1963) argumentert for at Rogaland og Sogn og Fjordane viser et sterkt kontaktnettverk mot De britiske øyer med en omfattende migrasjon. I den sammenheng er det verdt å trekke frem at materialgjennomgangen viser at det er funnet omtrent samme antall graver med insulære gjenstander i Trondheimsfjorden med tilstøtende områder, som i Sogn og Fjordane (sammenlignet med funnliste i Jåtten 2006:87-103). I tillegg er det gjort et viktig gravfunn i Nord-England som gir en klar indikasjon på at også personer fra Midt-Norge fant veien over til de insulære koloniene. I forbindelse med en utgravning i 2001 ble det funnet en norrøn kvinnegrav i Adwick-le-Street, South Yorkshire (fig.18, 19). Graven var orientert SV-NØ, og lå ved siden av en romersk vei som antagelig fremdeles var i bruk på det tidspunktet kvinnen ble gravlagt her. Gravgodset inkluderte to ovale skålspenner, en bronsebolle, kniv og en kroknøkkel. Med utgangspunkt i de ovale skålspennene er gravfunnet datert til siste halvdel av 800-tallet (Speed & Rogers 2004). I etterkant av utgravningen ble det foretatt isotopiske analyser av skjelettmaterialet for å stadfeste hvilken del av Skandinavia den gravlagte kvinnen kan ha kommet fra. Disse resultatene konkluderte med at ” Although a very specific area of NE Scotland cannot be excluded as a possible childhood origin for this individual, the balance of probability from the combination of oxygen and strontium isotope data suggests Norwegian origin. The oxygen isotope composition of the drinking water only just falls in within the UK range and is a better fit with the Trondheim area of Norway” (Budd 2004:63). De klare norrøne trekkene i både gravgodset og gravformen kombinert med de isotopiske resultatene, gir dermed en klar indikasjon på at dette mest sannsynlig er en kvinne som er oppvokst i Midt-Norge, selv om et begrenset område i Skottland ikke kan utelukkes med utgangspunkt i prøveresultatene alene. Dette er imidlertid et område (Cairngorm Mountains, Jfr. Budd 2004:62) som ligger langt fra kjente norrøne bosetningsområder i Skottland (Jfr. Graham-Campbell & Batley 1998, Crawford 1987, fig. 27)

Figur 18: Lokaliseringskart som viser funnstedet til vikingkvinnen i Adwick-le-Street, South Yorkshire. Illustrasjon: Philip Wood, Northern Archaeological Associates

Figur 19: Vikingkvinnen fra Adwick-le-Street med de ovale skålspennene *in-situ*. Foto: Greg Speed, Northern Archaeological Associates

I Norge er det gjort relativt få funn av gjenstander som er antatt å ha blitt produsert på engelsk område (Jfr. Bakka 1965). Som tidligere nevnt, har man imidlertid en tydelig konsentrasjon av angelsaksiske gjenstander i Stjørdalen, ca 4 mil nord for Trondheim. Halvparten av de 12 insulære gjenstandene som er funnet i dette området er angelsaksiske artefakter. En gjennomgang av insulære funn på landsbasis tyder på at Stjørdalen har en av de tetteste konsentrasjonene av angelsaksiske gjenstander fra gravfunn i Norge (Jfr. funnopplysninger i Petersen, J. 1919, 1940, Bakka 1963, 1965, Blindheim et.al 1999, og Wamers 1985). Det er kun i Vestfold med tilstøtende områder, at man finner tilsvarende eller større konsentrasjoner enn i Stjørdal. Det er påfallende at man har en tydelig samling av angelsaksiske funn i nærheten av området hvor det er foreslått at vikingkvinnen fra Adwick-le-Street kan ha kommet fra. I tillegg kan materialet fra Stjørdal hovedsakelig tidfestes til 800-tallet og samsvarer dermed veldig godt med dateringen av vikingkvinnen fra Adwick-le-Street. Det er derfor grunn til å foreslå at dette kan tolkes som en indikasjon på at det i denne perioden har eksistert en nær og gjensidig relasjon mellom samfunn i Trondheimsfjorden og norrøne kolonier på insulært område.

900-tallet – Markante endringer i den vestlige kontaktforbindelsen

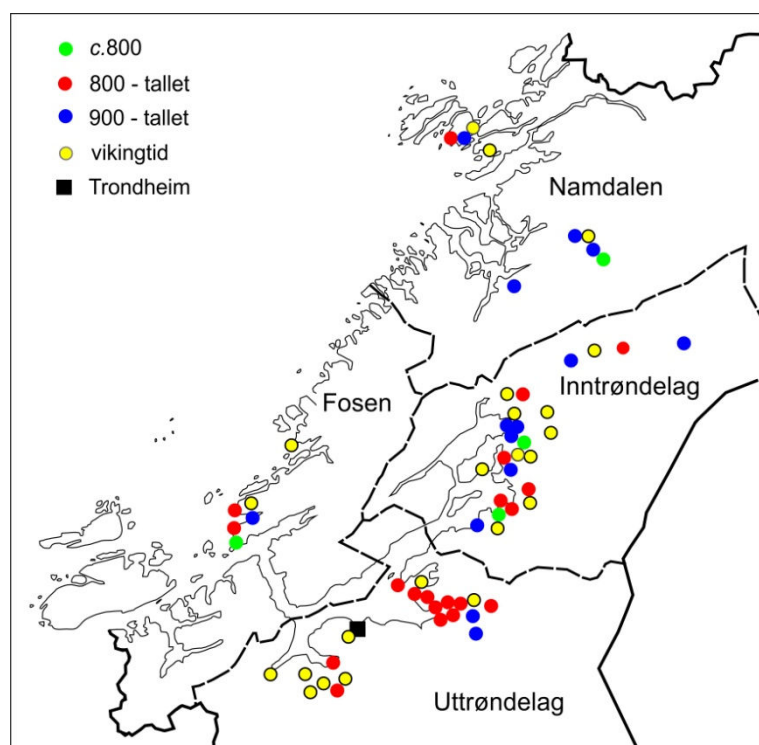
Fra omkring 900 AD beretter skriftlige kilder om at forholdene på insulært område har roet seg, og plyndringstoktene blir langt færre utover denne perioden (Geber 1991:166). Den generelle utviklingen mot slutten av 800-tallet peker mot en økende politisk kontroll over de norrøne koloniene og Nordsjøaktiviteten som en følge av sterke aktørers forsøk på å kontrollere kystlandet og handelsrutene i Irskesjøen. Crawford (1987:63) har fremhevet hvordan det skjer en endring mot slutten av 800-tallet, hvor den norrøne aktiviteten i stor grad var politisk motivert og hvor ”there was no place for old style war bands under individual chieftains raiding monastries for wealth and looking for land to settle”. Morris (1998:83) har også hevdet at det er et tydelig skille mellom de første, uformelle norrøne bosetningene sammenlignet med de senere, formelle bosetningsområdene assosiert med etableringen av større politiske enheter.

Ifølge Bjørge (1995:21-22) synes den politiske organiseringen av de norske bosetningene mot slutten av dette århundret å ha vært konsentrert omkring tre hovedsentre: 1) I Irland rundt Dublin, 2) i Skottland omkring Jarldømmet på Orknøyene som ble etablert i slutten av 800-tallet og 3) Sudrøyene og Man som omtales på midten av 900-tallet, men som fremstår som en politisk enhet først fra omkring 1080. I Dublin førte imidlertid interne konflikter mot slutten av 800-tallet til at irske kongedynastier klarte å gjenerobre byen i 902. Dette resulterte i at den norrøne bosetningen ble fordrevet fra byen frem til 917 da norrøne ledere tok Dublin tilbake. I den etterfølgende perioden ble Dublin ”a thriving commercial centre” og den viktigste maktfaktoren blant de norrøne bosetningene rundt Irskehavet (Larsen 2001:130-131).

Fra omkring 900 AD indikerer det daterbare insulære materialet fra Trøndelag på at det skjer flere markante endringer i kontakten vestover. Dette er spesielt tydelig i Stjørdalen, hvor den sterke forbindelsen mot De britiske øyer ser ut til å forsvinne omkring århundredskiftet. Det er riktignok to gravfunn fra Hoset og Fulset som kan dateres til 900-tallet. Bronsebeslaget fra Hoset er imidlertid det eneste beslaget i Trondheimsfjordområdet som kan dateres til dette århundret. Denne sene dateringen samt klare spor etter reparasjoner på den angelsaksiske spennen i Fulsetgraven, antyder at disse gjenstandene har blitt ført i arv før de ble lagt i de overnevnte kvinnegravene. Nedgangen av daterbare insulære funn ikke bare i Stjørdalen, men også resten av Uttrøndelag i denne perioden er svært markant (se fig.20). Deler av denne

nedgangen kan muligens sees i sammenheng med endrede forhold på De britiske øyer hvor den norrøne aktiviteten mot slutten av 800-tallet i større grad enn tidligere var politisk styrt og hvor det ikke lenger var rom for plyndringstokter og etableringer av bosetninger under ledelse av lokale, norrøne ledere (Crawford 1987:63). Dette kan spesielt ha fått konsekvenser for Stjørdalsområdet hvor det store antall beslag fra kirkelige gjenstander indikerer at ikke all kontakt med De britiske øyer har vært av fredelig karakter. Dette kan imidlertid ikke forklare hele reduksjonen. Når de insulære funnene mer eller mindre opphører i visse områder, men ikke i indre deler av Trondheimsfjorden og Namdalen, kan dette indikere at det også er lokale/regionale forhold som kan være noe av årsaken til nedgangen.

Endringene som skjer omkring århundreskiftet kan muligens ha sammenheng med at skriftlige kilder og arkeologiske funn antyder oppkomsten av handelssteder på Levanger og Steinkjer i løpet av vikingtiden. De insulære funnene fra Verdal/Levanger ser imidlertid ut til å forsvinne på 900-tallet. Ifølge Brendalsmo (2009:147) er kildegrunnlaget for at Levanger var et handelssted i vikingtiden, tynnere enn for Steinkjer, men her finnes det til gjengjeld langt sikrere kilder når det gjelder

Figur 20: Oversikten over daterbare insulære funn viser en markant nedgang i deler av Trondheimsfjorden omkring 900 AD. Illustrasjon: Aina Heen Pettersen

middelalderen. På samme tid som man ser en klar nedgang av insulære funn i Uttrøndelag og Verdal/Levanger, peker da også Steinkjer seg ut med det høyeste funnantallet av slike gjenstander. Oppkomsten av en foreslått Kaupang på Steinkjer på 900-tallet (Jfr. Grønnesby og Ellingsen 2012:43-44), kan muligens forklare hvorfor den insulære forbindelsen som fremdeles eksisterer etter ca 900 AD, ser ut til å være sentralisert til indre deler av fjordområdet. Spesielt indikerer gravfunnene på gården Lø, Steinkjer om en sterk tilknytning til De britiske øyer i denne perioden. Her har man blant annet funnet den eneste insulære skålvekten i Trondheimsfjorden som kan dateres til 900-tallet. Det er riktignok funnet en

fragmentert skålvekt på nabogården Egge som kan dateres til siste halvdel av dette århundret, men Martinussen (2010:90) mener at vektloddene som ble funnet sammen med skålvekten indikerer en østlig opprinnelse for dette utstyret. Herstad (2012:104-105) har foreslått at Lø i den siste delen av vikingtiden kan ha hatt en sentral rolle som innebar kontroll og administrasjon av varehandel, muligens på vegne av en høvding for Inntrøndelag eller deler av Inntrøndelag. Dette forsterker inntrykket om at den vestlige kontakten og handelsforbindelsen i den siste delen av vikingtiden har vært styrt og muligens kontrollert av langt færre aktører enn tidligere. Utenfor Trondheimsfjorden har situasjonen imidlertid vært noe annerledes. På 900-tallet indikerer enkelte funn fra Namdalen på en noe sterkere kontakt med insulært område sammenlignet med århundret før.

6.2 Draktsmykkenes betydning som markører og statussymboler

De insulære ringspennene, ringnålene og omarbeidede beslagstykkene må ha fremstått som iøynefallende og eksklusive former for draktprydelse, men også som svært fremmedartede med en klar assosiasjon til den insulære verdenen. Som en del av kvinners og enkelte menns draktuttrykk, kan disse draktsmykkene i tillegg til de rent praktiske funksjonene, ha fungert som viktige markører ovenfor personer som brukerne var i kontakt med. Tilgangen og tilegnelsen av insulære draktsmykker kan fra et slikt perspektiv ha involvert en prosess hvor gjenstandene er blitt fysisk endret og/eller refortolket. Dette er spesielt tydelig for flere av de omarbeidede beslagene som er funnet i Trøndelag. Fra deres opprinnelige bruksfunksjon som seletøy og beslag på kirkelig utstyr har disse gjenstandene blitt anvendt som ulike former for draktprydelse med stor symbolsk verdi.

Helt fra den tidligste kontakten med De britiske øyer har kvinner fra Trøndelagsfylkene blitt gravlagt med omgjorte insulære beslag. Den raske innlemmingen av slike fremmede draktprydelse i vikingtidsgraver i Trøndelag, understreker den sterke symbolske betydningen som disse fremmedartede gjenstandene kan ha hatt. I dag har man lett for å gruppere de

Fig 21: Et utvalg av bronsebeslagene som er funnet i Trøndelag. Foto: Åge Hojem, Vitenskapsmuseet

insulære beslagene som en samlet gjenstandstype, men det kan tenkes at befolkningen i norrøne samfunn har hatt en helt annen oppfatning av disse gjenstandene. Beslagene som er funnet i Trøndelag er av svært forskjellig form og størrelse, og hver gjenstand er unik. Det faktum at beslagstykkene fremstår som utseendemessig svært ulike, åpner for at hvert enkelt av disse beslagene kan ha blitt sterkt forbundet med den enkelte eier av gjenstanden og/eller familien som beslagene har tilhørt. Kanskje bør man fremheve det potensialet som ligger i denne forskjelligheten i beslagenes utforming. En slik ulikhet forsterker inntrykket om at disse gjenstandene muligens kan ha hatt en sterkere symbolverdi sammenlignet med andre norrøne draktsmykker som f.eks ovale skålspenner som ofte fremstår som svært like. Blant eliten i vikingtidens Trøndelag kan bronsebeslagene dermed ha fungert som viktige markører som har gitt signal om velstand og overregionale kontakter, hvor hvert enkelt beslag kan ha blitt sterkt assosiert med enkeltindivider og/eller deres familie. Fra et slikt perspektiv bør man fremheve den egenverdien som hvert enkelt beslagstykke kan ha hatt, i stedet for å avfeie disse gjenstandene som ”fringe benefits or souvenirs to be sent as gifts to friends and relatives in the homeland” (Lucas 1967:213).

I løpet av den første delen av vikingtiden opptrer ringspenner i enkelte gravfunn i Trøndelag. Det lave antall ringspenner som er funnet i Trøndelag og resten av Norge, tyder på at disse gjenstandene ikke har inngått i rutinerte handelsnettverk. Det er derfor mulig at draktsmykkene kan ha kommet hit på annet vis, muligens som et direkte resultat av hjemvendte personer som har tilbrakt tid i de norrøne koloniene. Som tidligere nevnt, har Glørstad (2010) foreslått at ringspenner i kvinnegraver kan tolkes som en bevisst markering av kvinners rolle som tidligere kolonister. Disse kvinnene kan opprinnelig ha vært fra Norge for deretter å returnere som eldre, eller kvinner som var oppvokst i de norrøne koloniene som reiste til Norge for å etablere seg her (ibid:125). Hvordan samsvarer Glørstads tolkning med funnene fra Trøndelag?

I en grav på Nes i Bjugn, har det blitt funnet en ringspenne sammen med skjelettresten av en ca 40 år gammel kvinne (i henhold til brev fra anatomisk institutt i topografisk arkiv datert 16/4-1928). I dette området nord for munningen av Trondheimsfjorden er det gjort flere funn som tyder på at det har eksistert en veletablert kontakt med De britiske øyer fra et relativt tidlig tidspunkt. Det er dermed ikke urimelig å sette funnet fra Nes i sammenheng med Glørstads tolkning av ringspenner som markører for returnerte kvinner som har hatt tilhørighet til norrøne kolonier. Vi vet ikke det nøyaktige funnstedet for Snåspennen, men

både ringspennene fra Fossem og Smolan kommer fra områder hvor sterke funnkonsentrasjoner synes å reflektere en bred kontakt med De britiske øyer. Hvis man velger å oppfatte ringspennene fra Trøndelag i lys av Glørstads tolkning, er det verdt å merke seg at spennene fra Snåsa og Nes begge representerer eksempler av de mest overdådige og markante ringspennene som er funnet i Norge. Spesielt står Snåspennen i en særstilling. Snåspennen blir ofte betegnet som den mest praktfulle ringspennen som er funnet utenfor De britiske øyer (se f.eks Rygh 1885, Petersen, Th. 1929). Det er derfor mulig å foreslå at

Figur 22: Ringspennen fra Snåsa regnes ofte som det mest praktfulle eksemplaret på denne gjenstandstypen som er funnet i Norge. Foto: Eirik, Johnsen, UIO

kvinnene som ble gravlagt med ringspennene fra Snåsa og Nes kan ha tilhørt et øvre sosialt sjikt i kolonisamfunnene disse enkeltindividene eller deres familier har vært knyttet til.

Med utgangspunkt i den overnevnte diskusjonen, bør de insulære draktsmykkene som er funnet i Trøndelag ikke bare anses som eksotiske suvenirer (hovedsakelig) gitt til kvinner på bakgrunn av deres relasjoner til menn, men heller betraktes som aktive uttrykk for kvinners kulturelle og sosiale tilhørighet og deres rolle knyttet til spesifikke miljøer eller nettverk. Inkorporeringer av ulike former for insulære draktprydelse bør derfor forstås som noe langt mer betydningsfullt enn kun et ønske om å tilegne seg vakre objekter.

6.3 Betydningen av insulært drikke/serveringsutstyr

Tolkningen av de insulære gjenstandenes bruk og funksjon har vist at en påfallende stor andel av dette materialet kan ha blitt anvendt i forbindelse med servering av mat og drikke. Av dette utstyret har Trøndelag forholdsvis mange av de relativt sjeldne funngruppene som f.eks drikkehorn, trebøtter med bronsebeslag og bronseøser. Til gjengjeld er det funnet få bronsekar sammenlignet med andre deler av landet.

Av skriftlige kilder framgår det at kvinner i vikingtid hadde en fremtredende rolle i forbindelser med gjestebud og seremonielle sammenkomster. Disse personene vil dermed ha hatt en betydningsfull posisjon for å binde sammen ulike slekter, allierte og nettverk. Servering av mat og drikke hadde en sentral plass ved gilder, sammenkomster og spesielle

anledninger. Viktige avtaler og allianser ble inngått under slike gjestebud, men sagalitteraturen henviser også til at konflikter og feider kunne oppstå under sammenkomster. Eliten i befolkningen hadde særegne drikkehorn og drikkebegeter og man antar at det også har eksistert spesielle beholdere eller fat for å servere mat under gilder (Isaksen 2012:104). Det kan dermed tenkes at insulært drikke/serveringsutstyr sannsynligvis har blitt anvendt i forbindelse med viktige sammenkomster og vertinnerollen. Man kan dermed foreslå at slike insulære gjenstander kan ha vært ansett som betydningsfulle redskaper i sosiale og politiske strategier i situasjoner hvor betydningsfulle kontakter, allierte og muligens også motspillere har vært tilstede. Insulært drikke og serveringsutstyr er med få unntak hovedsakelig funnet i kvinnegraver som kan plasseres til 800-tallet. Man kan

dermed tolke disse gjenstandene som en indikasjon på den viktige rollen som de gravlagte kvinnene har hatt i forbindelse med viktige sammenkomster i forhold til allianse og kontaktnettverkbygging innenfor miljøer med tilknytning til De britiske øyer. Denne rollen kan ha vært spesielt viktig i den første delen av vikingtiden, noe som blir tydelig markert i gravmaterialet (se diskusjon nedenfor). Graver med seremonielle gjenstander fra De britiske øyer fremstår som særdeles godt utstyrt både i forhold til antallet og kvaliteten på det øvrige gravgodset. Hele 8 av 10 graver i Trøndelag som inneholder to eller flere gjenstander fra De britiske øyer, inneholder nettopp insulært utstyr som kan ha blitt anvendt i forbindelse med servering av mat og drikke. Det er også påfallende at hele fem av kun åtte hvalbeinsplater fra Trøndelag er funnet sammen med insulære gjenstander (Jfr. oversikt i Isaksen 2012). Isaksen (2012:105) har foreslått at denne gjenstandsgruppen kan ha blitt brukt som serveringsbrett, og dermed vært et viktig symbol på husfruens betydningsfulle rolle for bevertning under ulike sosiale og rituelle sammenkomster. I forbindelse med slike viktige gjestebud antar man at vertinnene ville ha kledd seg i sine fineste klær og smykker for å vise sin velstand og status (Zwilmeyer 1986:138-139). Flere av gravene med insulært drikke/serveringsutstyr i Trøndelag, inneholder også omarbeidede bronsebeslag som kan ha blitt brukt som ulike former for draktprydelse. Hvis man velger å se på disse beslagene som markører for overregionale kontakter som jeg tidligere har argumentert for, forsterker dette inntrykket om

Figur 23: Hvalbeinsplater i Trøndelag er ofte funnet sammen med insulære gjenstander. Denne hvalbeinsplaten ble funnet sammen med et bronsebeslag på Grande, Ørlandet. Foto: Ole B. Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet

at personer gravlagt med insulært drikke/serveringsutstyr kan ha hatt en fremtredende rolle i tilknytning til miljøer med kontaktnettverk på De britiske øyer. I stedet for å forklare dette materialet som gaver fra hjemvendte menn på langreiser (f.eks Jåtten 2006:77), kan man heller betrakte slike gjenstander som aktive uttrykk for den viktige rollen som disse kvinnene har hatt i alliansebyggende aktiviteter innenfor et slikt miljø.

En slik tolkning åpner dermed for en alternativ måte å forklare deler av den økte statusen som enkelte kvinner i Trøndelag oppnår utover på 800-tallet. Tradisjonelt blir det ofte hevdet at kvinners økte stilling i denne perioden er et resultat av at kvinner overtok det administrative ansvaret for gården, handel og håndverkvirksomheten når mennene var borte på langferder, eller ble borte på havet, drept i kamp osv (f.eks Dommasnes 1979, Solberg 1985). I den mer fredelige delen av vikingtiden kan utfarten ha vært mindre enn tidligere, mennene ble hjemme og kvinners stilling ble redusert (Geber 1991:150). Tolkninger som anser det insulære materialet som gaver fra menn til kvinner, eller som viser til at kvinner fikk en høyere status på grunn av menns fravær, har imidlertid blitt kritisert for å støtte seg til et statisk kjønnsbegrep hvor kvinners handlingsrom og betydning implisitt er definert gjennom menns nærvær eller fravær (Glørstad 2010:121). I tillegg gir slike perspektiver og tolkninger liten mulighet for et mer nyansert bilde av hvilke sosiale roller disse kvinnene kan ha hatt, eller for det meningsinnholdet de insulære gjenstandene kan ha blitt forbundet med.

Kvinnens alliansebyggende rolle innenfor det insulære kontaktnettverket kan hatt størst betydning i den første delen av vikingtiden hvor langferder og etableringen av de tidligste koloniene i hovedsak ble organisert av mektige høvdinge, sjøfarere eller gjennom samarbeid mellom allierte stormenn. Private, personlige allianser hvor enkelte kvinner kan ha fungert som sentrale bindeledd, kan ha vært en svært viktig forutsetning for utrustning og organiseringer av slike langreiser. Innenfor de tidlige koloniene kan det også tenkes at seremonielle sammenkomster har vært viktig for å styrke samhold og kontakter. Funn av drikkehorn, øser og bronsekar i norrøne graver på De britiske øyer kan antyde at dette har vært tilfelle. Etter hvert som man får en økende politisk kontroll over de norrøne koloniene og handelsrutene i Irskesjøen samt en utvikling som peker mot mer rutinerede langferder, forsvinner imidlertid andelen av insulært drikke/serveringsutstyr i kvinnegravene i Trøndelag. Dette skjer samtidig som man ser indikasjoner på at den insulære kontakten i Trondheimsfjorden i større grad enn tidligere blir styrt og sentralisert med oppkomsten av en mulig Kaupang i Steinkjer omkring 900 AD. Disse endringene i den vestlige

kontaktforbindelsen kan dermed ha ført til at det i den senere delen av vikingtiden har vært et langt mindre behov enn tidligere for kvinners rolle i miljøer med tilknytning til De britiske øyer. Fra et slikt perspektiv kan man da foreslå at dette endrede behovet reflekteres i det arkeologiske materialet ved at det insulære drikke og serveringsrelaterte utstyret forsvinner fra kvinnegraver i Trøndelag.

6.4 Sammenheng mellom steinkistegraver og insulær kontakt?

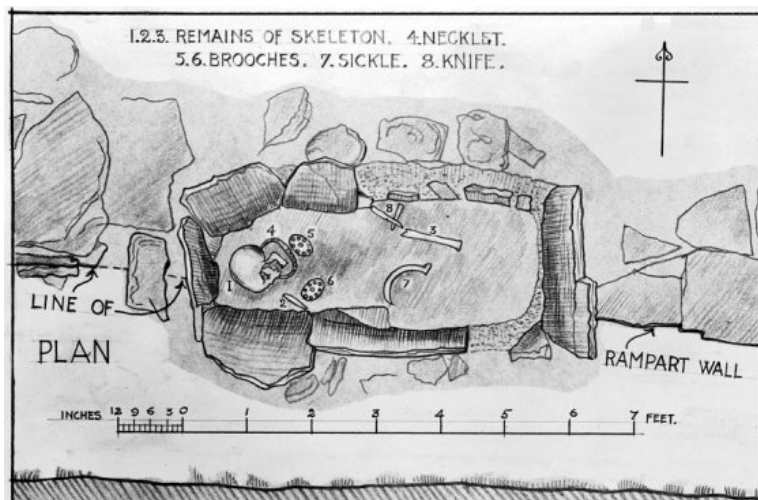
Material og funnkontekst gjennomgangen i kap. 4 viste at det er fire tilfeller fra henholdsvis Fasteraunet, Skei, Finsås og Voll hvor den avdøde har blitt gravlagt ubrent i steinkister (se fig. 6 og 15). Kistene har vært mellom 1.8 – 2.3 m lange, og 0.7 – 1m brede. Begrepet steinkister vil i denne diskusjonen brukes om indre gravkonstruksjoner hvor samtlige av kistekantene, men ikke nødvendigvis toppen eller bunnen, har vært steinsatt. Denne gravformen er meget sjelden i vikingtiden, men man kjenner til enkelte tilfeller blant annet fra Vestlandet (Solberg 2003:223, Jacobsen 2008:35). De tre eksemplene som kjennes fra Inn og Uttrøndelag representerer alle kvinnegraver som kan dateres til 800-tallet, hvor Skeifunnet er det tidligste tilfellet av denne gravformen. Det fjerde funnet fra Voll i Namdalen er imidlertid en mansgrav fra 900-tallet. Funn av en skålvekt og et drikkehorn i Vollgraven åpner for at denne personen kan ha vært involvert i handelsforbindelsen med De britiske øyer. Det er også gjort funn av enkelte gravlegginger i trekister blant materialet i denne analysen. Denne gravformen er imidlertid langt mer utbredt sammenlignet med steinkistegravene både i Trøndelag og på landsbasis, og vil ikke bli nærmere drøftet her.

En gjennomgang av tilvekstkataloger for Trøndelagsfylkene samt ulike arbeider som har tatt for seg graver/funn fra yngre jernalder (f.eks Melvær 2008, Winther 2011, Mokkelbost 2007) bekrefter at ubrente gravlegginger i steinkister fra vikingtid må forstås som absolutte unntak i dette området. Det må riktignok tas forbehold om at det kan ligge informasjon i arkiver om slike gravlegginger som ikke har fremkommet i tilvekstkataloger eller tidligere arbeider. De fire overnevnte funnene synes imidlertid å være de eneste *kjente* tilfellene av denne typen kistegraver innenfor undersøkelsesområdet som kan dateres til denne perioden. Det er riktignok et funn fra Hegge, Steinkjer som muligens kan falle inn under denne kategorien, men dette steinmurte gravrommet målte hele 5.3 x 2.7 m, altså vesentlig forskjellig både i form og størrelse sammenlignet med de andre kistegravene. Jeg har derfor valgt å ikke definere denne gravleggingen som samme gravform som steinkistene med insulære funn.

Selv om denne gravformen er sjelden i vikingtid, har slike kistegraver imidlertid vært vanlige i eldre jernalder. I Trøndelag kjenner man til minst 40 steinkistegraver fra denne tidsperioden, hvorav de fleste kan dateres til mellom ca 150-500 AD (Jfr. Johansen 2012, tabell 1 og appendiks 3). Bør man dermed forstå gravene fra Fasteraunet, Skei, Finsås og Voll som en kontinuitet av gamle skikker, eller kan det være andre årsaker til at denne gravformen opptrer i vikingtidens Trøndelag?

Det er svært påfallende at samtlige kjente eksempler av denne gravformen fra vikingtid i Trøndelag er gravlegginger hvor den avdøde har fått med seg insulære gjenstander. I tillegg er kistegravene fra Voll, Skei og Fasteraunet blant en mindre gruppe av 10 graver i Trøndelag hvor det er funnet mer enn en insulær gjenstand. Med kun fire kjente tilfeller av slike kistegraver fremstår denne gravformen som en sjelden og fremmedartet gravtype i vikingtidens Trøndelag. Denne gravtypen er imidlertid langt vanligere utenfor landets grenser. Kistegraver var på denne tiden blant annet vanlig på De britiske øyer og herfra kjenner man til flere tilfeller av norrøne begravelser i denne gravformen (se f.eks fig.24).

Jeg har tidligere vært inne på betraktninger om hvordan begravelsesprosesser med anlegging av eventuelle indre og ytre gravanlegg, gravgods og likbehandling ikke kan bli ansett som tilfeldig sammensatt, men heller betraktes som bevisste, meningsfulle handlinger (kap. 3.1). Kombinasjonen av insulære funn og steinkistegraver kan fra

Figur 24: Man kjenner til flere tilfeller av norrøne graver i steinkister på insulært område. Dette eksemplet er en norrøn kvinnegrav fra Guerness, Orkney datert til slutten av 800-tallet. Likheten med Finsåsfunnet både i gravform og gravgods er påfallende (Tegning fra: Historic Scotland www.canmore.rcahms.gov.uk)

et slikt perspektiv anses som viktige faktorer i en meningsbærende prosess hvor man har ønsket å kommunisere et budskap gjennom nettopp disse elementene i begravelsesritualet. Kistegravene opptrer i Trøndelag på samme tid som den tidligste kontakten med De britiske øyer oppstår. Når samtlige av gravene i tillegg inneholder insulære funn, kan dette ansees som noe langt mer enn tilfeldigheter. Disse forholdene gir grunn til å foreslå at disse gravleggingene ikke nødvendigvis bør betraktes som en kontinuasjon av gamle gravskikker,

men heller kan forstås som et resultat av nye impulser som har kommet til Trøndelag som en følge av den utstrakte Nordsjøkontakten. En slik tolkning kan dermed åpne for at den avdødes assosiasjon eller tilknytning til insulært område har blitt markert ved selve gravanlegget så vel som gjenstandsmaterialet. Dette gir muligheter for at steinkistegravene i Trøndelag kan ha vært konkrete uttrykk for personer som i kortere eller lengre perioder har oppholdt seg på De britiske øyer.

Martinussen (2010) har argumentert for at en fremmedartet gravskikk kombinert med gravgaver av fremmed opprinnelse, kan indikere ulike former for personforflytninger. Kistegraver blir ofte forbundet med en kristen gravskikk, og forskjellige typer av kistegraver har vært vanlige i kristne områder i vikingtid, deriblant De britiske øyer. Ovenfor har jeg foreslått at steinkistegravene innenfor undersøkelsesområder reflekterer personer som har blitt assosiert med eller hatt tilknytning til insulært område. Kan det da være at en slik tolkningsmodell også åpner for at enkelte av disse gravene muligens representerer kvinner fra insulært område som har kommet til Trøndelag? I skriftlige kilder hører man om en rekke eksempler på giftemål mellom kvinner fra De britiske øyer og norrøne høvdinger (se f.eks Corrain 1972:96, Bjørge 1995:28). I irske annaler fra denne tiden benevnes flere personer med ”mixed Norse-Irish names”. Dette er blitt tolket som en bekreftelse på at det har eksistert giftemål mellom norrøne menn og lokale kvinner (Crawford 1987:47). Det er også foreslått at enkelte kvinnegraver på Isle of Man muligens representerer lokale kristne kvinner som har vært gift med vikinger som har vært bosatt i området. Dette har blant annet blitt begrunnet med at enkelte av disse gravleggingene består av en kombinasjon av både norrøne og kristne trekk (O’Brian 1998:220).

Med de klare indikasjonene på at det har eksistert giftemål mellom kvinner fra insulært område og norrøne menn, er det dermed ikke utenkelig at enkelte inngiftede hustruer kan ha funnet veien over til norsk område, selv om dette naturligvis vil være svært vanskelig å påvise i det arkeologiske materialet. Hvorvidt steinkistegravene fra Trøndelag bør betraktes som tegn på kristen innflytelse, er imidlertid en omfattende debatt som jeg langt fra kan yte rettferdighet innenfor rammene av denne oppgaven. Jeg ønsker likevel å trekke frem visse trekk ved Skeifunnet som gir rom for refleksjoner omkring hvem som ble gravlagt i denne kistegraven. Graven fra Skei peker seg ut ved å være den klart mest funnrrike av steinkistegravene i Trøndelag. De insulære gjenstandene i denne gravleggingen gir inntrykk av å representere en husfrues utstyr og redskaper (se appendiks B). Hvis man i tillegg velger

å tolke selve kisteleggingen som en refleksjon på kristen innflytelse, åpner dette for at den gravlagte kvinnen fra Skei opprinnelig kan ha vært fra De britiske øyer. Det har blitt foreslått at for insulære kvinner kan det ha vært passende å ta opp ektemannens skikker ved eventuelle norrøne giftemål (f.eks Graham-Campbell 2001, Crawford 1987). Som tidligere nevnt, er det i tillegg naturlig å anta at det har vært den etterlattes slektninger, eventuelt familien som den avdøde har blitt inngiftet i, som ville ha stått for gravleggingen. I et slikt perspektiv kan man da antyde muligheten for at den fremmede gravformen som steinkisten representerer, kombinert med de klare norrøne gravtrekkene, kan ha vært en måte å markere den avdøde kvinnens tro og assosiasjoner til hennes hjemland samtidig som vedkommende ble gitt en gravlegging passende for en norrøn høvding's husfrue. Det er dermed mulig at Skeigraven kan forstås som et resultat av akkulturasjon, hvor begravelseselementer fra to kulturer kombineres. Med bakgrunn i gravkontekstene omkring Skeifunnet kan man derfor antyde muligheten for at vikinghøvdingen ikke bare skaffet seg land og rikdom utenlands, men kanskje også hustruer. På håndtaket av bronseøsa fra Skei har det blitt funnet innrisninger av runer og to båtfigurer (Hagland og Stenvik 2008). Kan det være at figurene symboliserer båtreisen mellom Trøndelag og De britiske øyer hvor gjenstandene og muligens den gravlagte kvinnen kan ha kommet fra? Kanskje kan en slik markering av ferden ha vært spesielt betydningsfull for eieren av gjenstanden hvis denne reisen representerte ferden til et nytt land.

7 Oppsummering og avsluttende kommentarer

I denne oppgaven har man sett at mengden av insulære gjenstander i Trøndelagsfylkene er betydelig høyere enn det man tidligere har vært oppmerksom på. En oppdatert gjennomgang og sammenstilling av dette materialet, viser at man bare i Trondheimsfjorden med tilstøtende områder har omtrent like mange funnlokaliteter som i Sogn og Fjordane. I tillegg har Trøndelag en forholdsvis stor andel av gravlokaliteter hvor det er gjort funn av to eller flere insulære gjenstander sammenlignet med andre deler av Norge. Dette gjør at man har et helt annet grunnlag enn tidligere for å tolke den vestlige kontaktforbindelsen samt de insulære gjenstandenes bruk og meningsinnhold i vikingtidens Trøndelag.

Det arkeologiske materialet fra Trøndelag indikerer at kontakten med insulært område har vært veletablert på et tidlig tidspunkt. Flere av de tidligste gravfunnene fra omkring 800 AD eller tidligere, synes å reflektere noe langt mer enn enkeltstående raid. Med unntak av Melhusfunnet synes det insulære gjenstandsmaterialet fra disse gravene å ha blitt innført til Trøndelag gjennom andre forhold enn kun tilfeldige plyndringstokter.

Utover på 800-tallet øker funnmengden betraktelig, og hovedtyngden av det insulære gjenstandsmaterialet kan dateres til dette århundret. Denne økningen er spesielt tydelig i Trondheimsfjorden hvor Stjørdal peker seg ut med den klart tetteste funnkonsentrasjonen. Det samlede inntrykket av det insulære gjenstandsmaterialet indikerer at det i denne perioden har eksistert en nær og gjensidig relasjon mellom samfunn i Trondheimsfjorden og norrøne kolonier på De britiske øyer. Funnet av en vikingkvinne i England som ved bruk av isotopiske analyser er sporet til Trøndelag, synes å bekrefte at dette har vært tilfellet. I oppgaven har det blitt foreslått at den utstrakte Nordsjøkontakten også reflekteres i de få kjente tilfellene av steinkistegraver som kjennes fra Trøndelag i denne perioden. Denne gravformen opptrer på samme tid som kontakten med De britiske øyer oppstår. I tillegg er det funnet insulære gjenstander i samtlige kjente steinkistegraver i Trøndelag fra vikingtid. Med bakgrunn i funnkontekstene omkring Skeifunnet kan man også antyde muligheten for at enkelte inngiftede kvinner fra insulært område kan ha kommet over til Trøndelag.

På 900-tallet indikerer det arkeologiske materialet at det skjer en rekke markante endringer i kontaktflaten vestover. Dette er spesielt tydelig i Uttrøndelag, hvor den sterke forbindelsen mot De britiske øyer ser ut til å forsvinne omkring århundreskiftet. Den vestlige kontakten

som fremdeles eksisterer etter ca 900 AD ser ut til å være sentralisert til den innerste delen av Trondheimsfjorden. Dette har jeg blant annet satt i sammenheng med oppkomsten av en foreslått Kaupang på Steinkjer på 900-tallet (Jfr. Grønnesby og Ellingsen 2012).

I materialanalysen kom det frem at en stor andel av det insulære materialet fra Trøndelag består av ulike former for draktprydelse samt utstyr som kan ha blitt anvendt i forbindelse med servering av mat og drikke. Tradisjonelt blir slike gjenstander ofte betraktet som eksotiske og vakre gaver gitt til kvinner fra hjemvendte menn på langferder. I denne oppgaven har jeg imidlertid ønsket å fremheve hvordan disse gjenstandene kan ha blitt tillagt en mer aktiv betydning som konkrete og verdiladede symboler. Ved å belyse ulike sider ved gjenstandenes mulige bruk og meningsinnhold, har det i denne oppgaven blitt argumentert for at man heller kan betrakte en rekke av disse gjenstandene som uttrykk for de gravlagtes kulturelle og sosiale bakgrunn, og deres rolle knyttet til spesifikke miljøer eller nettverk. Dette gjelder spesielt for det insulære drikke og serveringsutstyret, som kan ha vært betydningsfulle redskaper anvendt i ulike sosiale og politiske sammenkomster. Jeg har foreslått at personer som ble gravlagt med slikt utstyr kan ha hatt viktig rolle i allianse og kontaktnettverkbygging innenfor miljøer med tilknytning til De britiske øyer. Ved å trekke frem slike perspektiver har det vært ønskelig å gi et mer nyansert bilde av hvem som kan ha blitt gravlagt med insulære gjenstander og hvilke bruk og meningsinnhold som disse gravgavene kan ha blitt forbundet med.

Denne analysen har på langt nær gitt mulighet til å besvare alle spørsmål omkring de insulære gjenstandsfunnene fra Trøndelag og kontaktforbindelsen mot De britiske øyer. De gjenstandsgruppene som er viet mest oppmerksomhet i denne oppgaven er hovedsakelig funnet i kvinnegraver. Med de begrensninger som ligger i denne oppgaven har det derfor vært lite rom til å rette større fokus på insulære gjenstander som f.eks vektutstyr og sverd som hyppigst opptrer i mannsgraver. For Trøndelags del har dette imidlertid delvis blitt behandlet gjennom Herstads (2012) arbeid om skålvekter fra Trøndelagsfylkene. Selv om overvekten av insulære gjenstander er funnet i kvinnegraver, viser både denne oppgaven samt Jåttens (2006) arbeid for det vestnorske materialet at forskjellen i kjønnsfordelingen av gravfunnene ikke er like stor som det flere tidligere publikasjoner gir inntrykk av. Insulære gjenstander i mannsgraver har imidlertid blitt viet relativt liten forskningsmessig oppmerksomhet sammenlignet med tilsvarende funn fra kvinnegraver. Dette er et tema som med fordel kan belyses i større grad enn det som har vært mulig i denne oppgaven.

Litteratur

- Andersen, E. 2004: *Vikingtidens sverdtyper. Deres sosiale og symbolske betydning*. Upublisert hovedfagsoppgave. Universitetet i Oslo
- Bakka, E. 1963: Some English Decorated Metal Objects found in Norwegian Viking Graves. Contributions to the art history of the eight century A.D. *Årbok for universitet i Bergen. Humanistisk serie* 1963:1. Norwegian University Press. Bergen, s. 1-66
- Bakka, E. 1965: Some Decorated Anglo-Saxon and Irish Metalwork found in Norwegian Graves. *The Fourth Viking Congress*. London, s. 32-40
- Bakka, E. 1973: Eit gravfunn frå Fosse i Meland, Hordaland, og det arkeologiske periodeskiljet mellom merovingertid og vikingtid. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja – Finska Fornminnesforeningens Tidsskrift*, 75. Suomi, s. 9-17
- Bakka, E. 1993: Gauselfunnet og bakgrunnen for det. I: Solberg, B. (red.): *Minneskrift til Egil Bakka*. Arkeologiske skrifter 7. Historisk museum. Universitetet i Bergen, s. 248-303
- Binford, L. 1962: Archaeology as Anthropology. *American Antiquity* 31. Washington, s. 217-225
- Bjørgo, N. 1995: Kapittel 1: Norge, Norden og Europa (til ca 1240). I: Bjørgo, N., Rian, Ø., & Kaartvedt, A. (red.) *Selvstendighet og Union. Fra middelalderen til 1905. Norsk utenrikspolitikkens historie, bind I*. Universitetsforlaget. Oslo, s. 19-46
- Blindheim, C. 1976: A collection of Celtic (?) bronze objects found at Kaupang (Skiringsal), Vestfold, Norway. I: Almqvist, B., og Greene, D. (red.): *Proceedings of the Seventh Viking Congress*. Royal Irish Academy. Dublin, s. 9-27
- Blindheim, C. 1978a: Vikinger – pirater eller handelsmenn? Noen refleksjoner over importmaterialet fra markedsplassen på Kaupang. I: *Det norske videnskabsakademies årbok 1977*. Oslo, s. 15-40
- Blindheim, C. 1978b: Trade Problems in the Viking Age. Some reflections on Insular Metalwork found in Norwegian Graves of the Viking Age. I: *The Vikings. Proceedings of the Symposium of the Faculty of Arts of Uppsala University, June 6-9, 1977*. Uppsala, s. 166-176
- Blindheim, C. et al. 1981: Blindheim, C., Heyerdal-Larsen, B., Tollnes, R.: *Kaupang-funnene, bind I*. Norske Oldfunn XI. Universitetets Oldsaksamling. Oslo
- Blindheim, C. et al. 1999: Blindheim, C., Heyerdal-Larsen, B., Ingstad, A.S.: *Kaupang-funnene, bind II*. Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya Undersøkelsene 1950-1957. Universitetets kulturhistoriske museer. Oslo
- Bourke, C. 1993: Irske funn på Vang. I: O. Farbrege (red.): *Vikingtids funn på Vang. Bøgda Vår*. Oppdal Historielag. Oppdal, s. 87-90

- Brendalsmo, J. 2009: I gråsonen mellom gården og byen. Et kildeproblem eller et definisjonsspørsmål? I: Brendalsmo, J., Eliassen F.-E. & Gansum, T. (red.) *Den urbane underskog – strandsteder, utviklingssteder og småbyer i vikingtid, middelalder og tidlig nytid*. Novus Forlag. Oslo, s.147-184
- Bruce-Mitford, R. 2005: *A Corpus of Late Celtic hanging bowls with an account of the bowls found in Scandinavia*/ Sheila Raven. Oxford University Press. Oxford
- Bruun, I. 2007: *Blandede graver - blandede kulturer? En tolkning av gravskikk og etniske forhold i Nord-Norge gjennom jernalder og tidlig middelalder*. Upublisert masteroppgave. Universitetet i Tromsø
- Budd, P. 2004: Combined O-and SR-Isotope Analysis of Dental Tissues. I: Speed, G. og Rogers. P.W: A Burial of a Viking Woman at Adwick-le-Street, South Yorkshire. *Medieval Archaeology, Vol. XLVIII* . The Society for Medieval Archaeology. Maney Publication. London
- Bødal, S. 1998: *Vik i Sogn 750-1030. Lokalsamfunn med overregionale kontakter*. Upublisert mastergradsoppgave. Universitetet i Bergen
- Bøe, J. 1926: An Ornamented Celtic Bronze Object found in a Norwegian Grave. I *Bergens Museums Årbok 1924-25*, Historisk antikvarisk række 4. Bergen, s. 2-36
- Bøe, J. 1932: An Anglo-Saxon bronze mount from Norway. I *Antique. Journal* 12. London, s. 440-443
- Cessford, C. 1996: Exogamous marriages between Anglo-Saxons and Britons. *Anglo-Saxon Studies in Archaeology and History* 9. Oxford, s. 49-52
- Corrain, O. D. 1972: *Ireland before the Normans*. Four Courts Press. Dublin
- Crawford, B. 1987: *Scotland in the early Middle Ages 2: Scandinavian Scotland*. Leicester University Press. Leicester
- De Vegvar, C.N. 1995: Drinking horns in Ireland and Wales: Documentary Sources. I: Bourke, C. (red.) *From the Isles of the North. Early Medieval Art in Ireland and Britain. Proceedings of the Third International Conference on Insular Art held in the Ulster Museum, Belfast, 7-11 April 1994*. HMSO. Belfast, s. 81-87
- Digre, O. 1953: *Undersøkelse av en kvinnegrav fra vikingtiden på Uthaug, Ørlandet*. Upublisert innberetningsrapport. Topografisk arkiv, NTNU Vitenskapsmuseet
- Dommasnes, L.H. 1976: *Yngre jernalder i Sogn – et forsøk på sosial rekonstruksjon*. Upublisert Mag.art – avhandling. Universitetet i Bergen
- Dommasnes, L.H. 1979: Et gravmateriale fra yngre jernalder brukt til å belyse kvinners stilling. *Viking*, XLIII. Oslo, s. 95-114

- Ellingsen, E. 2012: Forholdet mellom haug og naust på Lø – en markering av bruksrett? I: Grønnesby, G. (red.) *Graver i veien. Arkeologiske undersøkelser E6 Steinkjer*. Vitark nr.8. NTNU Vitenskapsmuseet. Akademika Forlag. Trondheim, s. 74-85
- Ellingsen, E., og Grønnesby, G. 2012: Gravene på Lø. Oversikt over hauger og funn. I: Grønnesby, G. (red.) *Graver i veien. Arkeologiske undersøkelser E6 Steinkjer*. Vitark nr.8. NTNU Vitenskapsmuseet. Akademika Forlag. Trondheim, s. 12-29
- Farbregd, O. 1974: To nordtrønderske båtgraver. Lø, Steinkjer. Utgravning 1969. Haug, Verdal. Utgravning 1970. I: *Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, museet. Rapport arkeologisk serie: 1974:1*. Trondheim
- Farbregd, O. 1979: Perspektiv på Namdalens jernalder. *Viking XLIII*. Oslo, s. 20-80
- Farbregd, O. 1993a: Gravskikk - vrimmel av variasjon. *Spor* 1993 Nr. 1. Institutt for arkeologi og kulturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet. Trondheim
- Farbregd, O. 1993b: Menn, kvinner, graver og status. I: O. Farbregd (red.): *Vikingtids funn på Vang. Bøgda Vår*. Oppdal historielag. Oppdal, s. 67-80
- Gaut, B. 2001: *Britain and Western Scandinavia in the Vendel Period, c.570-c.800. The Evidence of Artefacts*. Upublisert mastergradsoppgave. University of York
- Geber, Ø. 1991: *Brede seil over Nordsjø går. Import til Vestlandet i vikingtid*. Upublisert hovedfagsoppgave. Universitetet i Bergen
- Geber, Ø. 1999: Over Nordsjøen etter gull? Handel og plyndring, import til Vestlandet i vikingtiden. *Arkeologiske skrifter fra universitetet i Bergen*. Nr.10. Universitetet i Bergen, Arkeologisk institutt og Bergen Museum.
- Glørstad, Z. 2010: *Ringspennen og kappen. Kulturelle møter, politiske symboler og sentraliseringsprosesser I Norge ca. 800-950*. Avhandling (dr.art). Universitetet i Oslo
- Graham-Campbell, J. og Batey, C. 1998: *Vikings in Scotland. An Archaeological Survey*. University Press. Edinburgh
- Graham-Campbell, J. 2001: National and Regional Identities: the 'Glittering Prizes'. I: Redknapp, Mark et al. (red.): *Pattern and Purposes in Insular art: Proceedings of the Fourth International Conference on insular art held at the National Museum & Gallery, Cardiff 3-6 September 1998*. Oxbow Books. Oxford, s. 27-38
- Grønnesby, G., og Ellingsen, E. 2012: Kaupangen på Steinkjer. I: Grønnesby, G. (red.) *Graver i veien. Arkeologiske undersøkelser E6 Steinkjer*. Vitark nr.8. NTNU Vitenskapsmuseet. Akademika forlag. Trondheim, s. 124-139
- Gustin, I. 2004: *Mellan gåva och marknad. Handel, tillit og materiell kultur under vikingatid*. Lund Studies in Medieval Archaeology 34. Almqvist & Wiksell. Malmö
- Hagland, R.J. og Stenvik, L. 2008: Runene bronseausa løynde. I: *Spor. Nytt fra fortiden* 2008 nr.1. Institutt for arkeologi og kulturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet. Trondheim

- Haywood, J. 1995: *Historic Atlas of the Vikings*. Penguin Books. Avon
- Henriksen, M. M. 2007: Husby i Stjørdal-kongsgård eller ferdahus? *Viking* 70. Oslo, s. 71-88
- Henry, F. 1967: *Irish Art during the Viking Invasions (To 800-1020 AD)*. Methuen. London
- Herje, T. 1989: *Fragmenter av en fortid. Funn og Fortidsminner i Levanger kommune*. Levanger kommune, bygdeboksnemda. Levanger
- Herstad, A. 2012: Båtgravene fra Lø – et uttrykk for nøye regisserte gravritualer? I: Grønnesby, G. (red.) *Graver i veien. Arkeologiske undersøkelser E6 Steinkjer*. Vitark nr.8. NTNU Vitenskapsmuseet. Akademika Forlag. Trondheim, s. 86-107
- Hines, J. 1994: The becoming of the English: identity, material culture and language in early Anglo-Saxon England. *Anglo-Saxon studies in History and Archaeology* 7. Oxford, s. 49-59
- Hunter, F. 2008: Jet and Related Materials in Viking Scotland. *Medieval Archaeology*, 52. The Society for Medieval Archaeology. Maney Publication. London, s. 103-170
- Isaksen, E. 2012: *Hvalbeinsplater fra yngre jernalder. En analyse av hvalbeinsplatenes kontekst og funksjon*. Upublisert mastergradsoppgave. Universitetet i Tromsø
- Jakobsen, C. 2008: *Kjønnsroller i yngre jernalder. En arkeologisk analyse av gravmaterialet fra Sogn og Fjordane*. Upublisert mastergradsoppgave. Universitetet i Bergen
- Johansen, T. 2012: Trekk av eldre jernalders døde kult i Trøndelag. I: Grønnesby, G.(red.) *Graver i veien. Arkeologiske undersøkelser E6 Steinkjer*. Vitark nr.8. NTNU Vitenskapsmuseet. Akademika forlag. Trondheim, s. 48-73
- Jondell, E. 1974: *Vikingetidens balansvåger i Norge*. Upublisert hovedfagsoppgave. Uppsala
- Jørgensen, E. 2008: *Ovale spenner i Trøndelag - En arkeologisk analyse av opphav og betydning*. Upublisert mastergradsoppgave. NTNU
- Jåtten, T. 2006: *Insulære gjenstander fra yngre jernalder funnet på Vestlandet. Betydning og funksjon i ny kontekst*. Upublisert mastergradsoppgave. Universitetet i Bergen
- Kraft, J. 1835: *Topographiske-Statistiske Beskrivelse over Konge-rijet Norge*. Bind 6. Christiania
- Kristoffersen, S. 2000: *Sverd og spenne: dyreornamentikk og sosial kontekst*. Studia Humanitatis Bergensia 13. Avhandling (dr.art), Universitetet i Bergen. Høyskoleforlaget AS-Norwegian Academic Press. Kristiansand
- Larsen, A.C. 2001: The Exhibition – The Vikings in Ireland. I: Larsen, A.C. (red.) *The Vikings in Ireland*. The Viking Ship Museum. Roskilde, s.127-147
- Liestøl, A. 1953: The Hanging Bowl, a liturgical and domestic vessel. *Acta Archaeologica* 1953. Oxford, s. 163-170

- Lucas, A.T. 1967: The plundering and burning of churches in Ireland, 7th to 16th century. I: Rynne, E. (red.) *North Munster Studies. Essays in commemoration of Monsignor Michael Moloney*. Thomond Archaeological Society. Limerick, s. 172-229
- Marstrander, S. 1954: Trøndelag i forhistorisk tid. *Norges bebyggelse, fylkesbindet for Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Nordland fylker*. Norsk faglitteratur. Oslo, s.33-140
- Martens, I. 2004: Indigenous and imported Viking Age weapons in Norway – a problem with European implications. I: *Journal of Nordic Science 14*. Vallingby, s. 125-138
- Martinussen, R. 2010: *Knutepunkt mellom fjord og fjell. En analyse av gravfunn fra Egge i Steinkjer, Nord-Trøndelag fra 0-1000 e.Kr.* Upublisert mastergradsoppgave. NTNU, Trondheim
- Melvær, A. 2007: *Huru lik skal jorda. Kristen innflytelse i Nord-Trøndelag i yngre jernalder?* Upublisert mastergradsoppgave. NTNU, Trondheim
- Mikkelsen, E. 2002: Handel, misjon og religionsmøter. *Viking 2002*. Oslo, s. 91-136
- Mokkelbost, M. 2007: *Sittegravbyggerne i Sandvika: En arkeologisk analyse av en lokal tradisjon i yngre jernalder på Jøa i Ytre Namdalen*. Upublisert mastergradsoppgave, NTNU, Trondheim
- Morris, C. 1998: Raiders, Traders and Settlers: the Early Viking Age in Scotland. I: Clarke, H.B., Ni Mhaonaigh, M., og O’Floinn, R. (red.): *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age*. Four Courts Press. Dublin, s. 73-103
- Myhre, B. 1993: The beginning of the Viking Age. I: Faulkes, A. og Perking, R. (red.) *Viking Revaluations*. Viking Society for Northern Research, University College London. London, s. 182-216
- Mytum, H. 2003: The Vikings and Ireland: Ethnicity, Identity and Cultural Change. I: Barrett, J. H. (red.) *Contact, Continuity and Collapse. The Norse Colonization of the North Atlantic*. Turnhout, s. 109-129
- Møllenus, K. 1956: *Innberetning om etterundersøkelse av en kvinnegrav (T17739) på Grande, Ørland Sogn*. Upublisert innberetningsrapport. Topografisk arkiv, NTNU Vitenskapsmuseet
- O’Brian, E. 1998: The location and Context of Viking Burials at Kilmainham and Islandbridge, Dublin. I: Clarke, H.B., Ni Mhaonaigh, M., og O’Floinn, R. (red.): *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age*. Four Courts Press. Dublin, s. 203-221
- O’Floinn, R. 1989: Secular metalwork in the eight and ninth century. I: Youngs, S (red.) *The Work of Angels. Masterpieces of Celtic Metalwork, 6th-9th centuries AD*. British Museum Publication Ltd. London, s. 72-130
- Olsen, B. 1997: *Fra ting til tekst – Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget. Oslo

- Pedersen, U. 2000: *Vektlodd - sikre vitnesbyrd om handelsvirksomhet? Vektloddenes funksjoner i vikingtid. En analyse av vektloddsmaterialet fra Kaupang og sørøst-Norge*. Upublisert hovedfagsoppgave. Universitetet i Oslo
- Pedersen, U. 2001: *Vektlodd – sikre vitnesbyrd om handelsvirksomhet? Primitive tider*. Oslo, s. 19-36
- Petersen, J. 1919: *De norske vikingesværd. Det Norske videnskabsakademi i Kristiania skrifter II hist-fil. Klasse 1919:1*. Dybwad. Kristiania
- Petersen, J. 1928: *Vikingetidens smykker*. Dreyers. Stavanger
- Petersen, J. 1940: *British Antiquities of the Viking Period found in Norway. Viking antiquities in Great Britain and Ireland, part V*. Aschehough & Co. Oslo
- Petersen, J. 1951: *Vikingtidens redskaper*. Dybwad. Oslo
- Petersen, J. 1955: *Vikingetidens smykker i Norge: katalog over utstillingen av norske smykker fra vikingtiden*. Stavanger Museum. Stavanger
- Petersen, Jh. 1929: *Undersøkelse av en gravrøys på Lauskarhaugen i Nes herred, Fosna*. Upublisert innberetningsrapport. Topografisk arkiv, NTNU Vitenskapsmuseet
- Petersen, Th. 1907: *A Celtic Reliquary Found in A Norwegian Burial-Mound. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1907*. No.8. Trondheim
- Petersen, Th. 1929: *En nyfunnen irsk ringspenne i en norsk kvinnegrav fra eldre vikingetid. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab Forhandlinger* BD. I, Nr. 55
- Petersen, Th. 1943: *En gravplass fra vikingetiden på Vernes, Stjørdal. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab Forhandlinger* BD. XVI, Nr. 17. Trondheim, s.61-64
- Petersen, Th. 1946: *Beretning om gravundersøkelse på Finsås, Snåsa*. Upublisert innberetningsrapport. Topografisk arkiv, NTNU Vitenskapsmuseet
- Redmond, A. 2007: *Viking Burial in the North of England. A study of Contact, Interaction and Reaction between Scandinavian Migrants with Resident Groups, and the effect of Immigration on Aspect of Cultural Continuity*. BAR British Series 429. Oxford
- Rosendahl, E. 1994: *Vikingernes verden*. Gyldendal. København
- Ryan, M. 1989: *Church metalwork in the eight and ninth century*. I: Youngs, S (red.) *The Work of Angels. Masterpieces of Celtic Metalwork, 6th-9th centuries AD*. British Museum Publication Ltd. London, s. 131-145
- Rygh, K. 1879: *Faste fornlevninger og oldsagfund i Nordre Trondhjems amt*. Trondhjem
- Rygh, K. 1880: *Faste fornlevninger og oldsagfund i Søndre Trondhjems amt*. Trondhjem

Rygh, K. 1882: Fortegnelse over oldsager ældre end reformationen, indkomne i 1891 til Videnskabselskabets samling i Trondhjem. I: *Årsberetning for 1891 / Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring*. Kristiania

Rygh, O. 1885: *Norske oldsager ordnede og forklarende*. Cammermeyer. Christiania

Shetelig, H. 1927: Stamnes-Ringen. Et irsk importstykke fra vikingetiden. *Bergen Museums Årbok* 1927. Historisk antikvarisk rekke 3. Bergen

Shetelig, H. 1933: *Vikingeminner i Vest-Europa*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: forelesninger. Aschehough & Co. Oslo

Shetelig, H. 1944: Smykker av jet i norske vikingtidsfunn. I: *Bergen museums årbok* 1944. Historisk antikvarisk rekke Nr. 1. Bergen, s. 1-14

Sjøvold, T. 1946: Et vesteuropeisk bronsebeslag fra Troms. *Stavanger Museums Årbok* 1946. Stavanger, s. 86-91

Sogness, K. 1988: *Sentrumsdannelser i Trøndelag. En kvantitativ analyse av gravmaterialet fra yngre jernalder*. Riksantikvaren, utgravningskontoret i Trondheim. Trondheim

Solberg, B. 1985: Social Status in the Merovingian and Viking Periods in Norway from Archaeological and Historical Sources. *Norwegian Archaeological Review*, Vol. 18, Nos.1-2. Universitetsforlaget AS. Oslo, s. 61-76

Solberg, B. 2003: *Jernalderen i Norge*. Cappelen Akademiske Forlag. Oslo.

Speed, G. og Rogers, P.W. 2004: A Burial of a Viking Woman at Adwick-le-Street, South Yorkshire. *Medieval Archaeology*, Vol. XLVIII. The Society for Medieval Archaeology. Maney Publication. London, s. 51-90

Staecker, J. 1997: Legends and Mysteries. Reflections on the evidence for the early mission in Scandinavia. Visions of the Past, Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology. I: Anderson, H., Carelli, P., Ersgård, L. (red.). Lund Studies in Medieval Archaeology 19. *Riksantikvarembetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter nr 24*

Stalsberg, A. 1991: Women as Actors in North European Viking Age Trade. I: Samson, R (red.) *Social Approaches to Viking Studies*. Cruithne Press. Glasgow, s.75-83

Stenvik, L.F. 1994: Samfunnsstrukturer i Trøndelag i jernalder. I: Gullberg, K. (red.) *Järnåldern i Mittnorden: ett symposium kring nye arkeologiska och ekologiska forskningsrön*. Vasa, s. 183-194

Stenvik, L.F. 2001: *Skei – et maktsenter frem fra skyggen*. Vitark 2. NTNU Vitenskapsmuseet. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim

Stylegar, F.A. 2009: Kaupangs omland og urbaniseringstendenser. I: Brendalsmo, J., Eliassen, F.E., og Gansum, T. (red.) *Den urbane underskog: strandsteder, utviklingssteder og småbyer i vikingtid, middelalder og tidlig nytid*. Novus Forlag. Oslo

- Sveian, H. & Solli, A. 1997: Fra hav til høgfjell-landskapet. I: Dahl, R., Sveian, H. & Thoresen, M.K. (red.) *Nord-Trøndelag og Fosen-Geologi og Landskap*. Trondheim
- Sørheim, H. 2010: *Sentralsted, tettsted, knutepunkt, by. Bosetningshierarkier og sentraldannelser på Vestlandet fra jernalder til middelalder*. Upublisert doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen
- Sørheim, H. 2011: Three Prominent Norwegian Ladies with British Connections. *Acta Archaeologica* vol.82, 2011, s. 17-54
- Tainter, J. 1978: Mortuary Practices and the Study of Prehistoric Social Systems. I: *Advances in Archaeological Method and Theory*, Vol 1. New York, s. 105-141
- Trotzig, G. 1984: *Gefässe aus Kupfer und seine Legierungen*. Stockholm, s. 203-245
- Trotzig, G. 1991: *Craftmanship and Function. A study of Metal Vessels found in Viking Age Tombs on the Island of Gotland, Sweden*. Statens Historiska Museum. Stockholm
- Wamers, E. 1985: *Insularer Metallschmuck in wikingerzeitlichen Gräbern Nordeuropas. Untersuchungen zur skandinavischen Westexpansion*. Karl Wachholtz Verlag. Neumunster
- Wamers, E. 1998: Insular Finds in Viking Age Scandinavia and the State Formation of Norway. I: Clarke, H.B., Ni Mhaonaigh, M., og O'Floinn, R. (red.): *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age*. Four Courts Press. Dublin, s. 37-72
- Wamers, E. 2010: Continental and Insular Metalwork. I: Skre, D (red.) *Things from the Town. Artefacts and Inhabitants in Viking-age Kaupang*. Aarhus University Press. Aarhus, s. 65-98
- Wik, B. 1982: Hovedlinjer i bosetningsutvikling og naturtilpasning i Trøndelag i det første tusenåret e.Kr. *Viking XLV*. Oslo
- Wilson, D. 1964: *Anglo-Saxon ornamental Metalwork 700-1100*. The British Museum. London
- Wilson, D. 1965: Some neglected late Anglo-Saxon Swords. *Medieval Archaeology*, vol. 9. The Society for Medieval Archaeology. Maney Publication. London, s. 32-54
- Wilson, D. 1973: The bowls and miscellaneous silver: form and function. I: Small, A., Thomas, C., Wilson, D. (red.) *St Ninian's Isle and its Treasure*. Oxford University Press. Oxford, s. 106-124
- Winther, T. 2011: *Fra grav til samfunn. En studie av sosial lagdeling og maktforhold i Stjørdal i yngre jernalder*. Upublisert mastergradsoppgave. NTNU, Trondheim
- Wiessner, P. 1983: Style and social information in Kalahari projectile points. I: *American Antiquity*, Vol 48, No. 2, s. 253-276

Wobst, M. 1977: Stylistic behaviour and information exchange. I: Cleland, C. L. (red.): *For the director: Research essays in honour of James B Griffing*. Museum of anthropology Papers in Anthropology, no 61. University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, s. 317-342

Zwilgmeyer, V. 1996: *Vikingkvinnen. Liv, lov, virke*. Tiden Norske Forlag. Oslo

Internettressurser:

Norges Geologiske Undersøkelse (NGU) løsmassekart:
<http://www.ngu.no/no/hm/Kart-og-data/Losmasser>

Norrøn kvinnegrav på Gurness, Orkney:
<http://canmore.rcahms.gov.uk/en/details/1214944>

Forkortelser brukt i oppgaveteksten og appendiks B:

Ab.= Årsberetning for foreningen til Norske Fortidsminde-merkers Bevaring. Oslo

D.K.N.V. S Tv. = Det Kongelige Norske Videnskapers Selskaps tilvektskatalog. Trondheim

VM Tv. = NTNU Vitenskapsmuseets tilvektskatalog

Appendiks A: Oversiktstabell over lokaliteter med insulære funn

Funnr.	Lokalitet	Kommune	Gjenstandstype	Kjønn	Gravtype	Datering
C4032	Ryum	Vikna	Drikkehornbeslag	Kvinne	Gravhaug	900-tallet
C1740	Ryum	Vikna	Skålvekt	Kvinne	Gravhaug	850-900 AD
T2148	Rørvik	Vikna	VektSkål	Usikkert	Usikkert	Vikingtid
T6373	Varø	Nærøy	Drikkehornbeslag	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T1293	Bjørnes Nedre	Overhalla	Skålvekt	Mann	Båtgrav i gravhaug	900-950 AD
T7364	Bjørnes Nedre	Overhalla	Stang til skålvekt	Usikkert	Båtgrav i gravhaug	Vikingtid
T1184, T1187	Voll	Overhalla	Drikkehorn, Skålvekt	Mann	Steinkiste i gravhaug	900-tallet
T6576, T8144	Melhus	Overhalla	Bronsebeslag, Relikvieskrin	Kvinne	Båtgrav i gravhaug	Ca 800 AD
T10651	Klingen	Namsos	Jetperle	Kvinne	Trekiste i gravhaug	900-950 AD
C758	Ukjent gård	Snåsa	Ringspenne	Kvinne	Usikkert	900-tallet
T16407	Finsås	Snåsa	Beslagstykke	Kvinne	Steinkiste, flatmarksgrav	800-tallet
T16054	Heggestrøa	Steinkjer	Del av sverd, type L	Mann	Gravhaug, mulig båtgrav	800-tallet
T18027	Øksnes	Steinkjer	Bronseøse	Mann	Flatmarksgrav	900-tallet
T12337	Ås	Steinkjer	Bronsebeslag	Mann	Gravhaug	850-900 AD
T16336	Tessem	Steinkjer	Bronsebeslag	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T1342	Egge	Steinkjer	Bronseskål	Kvinne	Kremasjon	Vikingtid
T1342	Fossem	Steinkjer	Ringspenne	Kvinne	Gravhaug	Vikingtid
T22798: 14, 15	Lø	Steinkjer	Skålvekt, ringnål	Mann	Båtgrav i gravhaug	900-950 AD
T23217: 1	Lø	Steinkjer	Sølvknapp	Usikkert	Kremasjon i båtgrav	920-960 AD eller senere
T18981	Lø	Steinkjer	Bronseskål	Usikkert	Båtgrav i gravhaug	900-950 AD

Funnr.	Lokalitet	Kommune	Gjenstandstype	Kjønn	Gravtype	Datering
T2841	Bjerkem	Steinkjer	Ringnål	Mann	Gravhaug	Vikingtid
T20913	Skei	Steinkjer	Beslag, bøtte, øse, hengekar	Kvinne	Steinkiste i langhaug	Ca 775 - 800 AD
C5335	Dalem	Steinkjer	Bronsebeslag	Mann	Gravhaug	Vikingtid
T2060	Tanem	Steinkjer	Bronsestykke	Mann	Gravhaug	Vikingtid
T4213	Smolan	Steinkjer	Ringspenne	Kvinne	Gravrøys	800-tallet
T14329	Kolset	Stjørdal	Seletøybeslag	Mann	Brannflak	900-tallet
T566	Sundnes	Inderøy	Sverd, type L	Mann	Gravhaug	Vikingtid
T19010	Haug	Verdal	Skålvekt	Mann	Båtgrav i gravhaug	800-tallet
T17514	Rosvold	Verdal	Sverd, type L	Mann	Usikkert	Vikingtid
T265, T266	Storborg	Levanger	Skålvekt	Kvinne	Flatmarksgrav	800-tallet
T6418	Salthammer	Levanger	Bronsebeslag	Kvinne	Flatmarksgrav	850-900 AD
T21080	Gjeite	Levanger	Bronsefat, 2 drikkehornbeslag	Kvinne	Kremasjon i gravhaug	Ca 800 AD
T12745	Alstadhaug	Levanger	Bronseskål	Mann	Mulig båtgrav	900-tallet
T497, T503	Halsan	Levanger	Bøtte, 2 bronsebeslag	Kvinne	Gravhaug	Vikingtid
T968, 969	Island	Frosta	Drikkehornbeslag, 2 bronsebeslag	Usikkert	Gravhaug	800-tallet
T6028	Steinvik	Stjørdal	Sverd, type L	Mann	Enkeltfunn	Vikingtid
T1474	Alstad	Stjørdal	Bronsebeslag	Kvinne	Steinrøys	800-850 AD
T9591, T9595	Fasteraunet	Stjørdal	Drikkehornbeslag, bronsebeslag	Kvinne	Steinkiste med indre trekiste	850-900 AD
T1680	Re	Stjørdal	Sølvbeslag	Kvinne	Usikkert	800-850 AD
T16136	Vernes	Stjørdal	Bronsebeslag	Kvinne	Gravhaug	850-900 AD
T14431	Moksnes	Stjørdal	Skålvekt	Mann	Båtgrav i gravhaug	Ca 900 AD
T4485	Bjørken	Stjørdal	Sverd	Mann	Kremasjon i gravhaug	850-900 AD
T2588	Hofstad	Stjørdal	Bronsebeslag	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T15077	Kongshaug	Stjørdal	Bronseøse	Kvinne	Gravhaug	800-tallet

Funnr.	Lokalitet	Kommune	Gjenstandstype	Kjønn	Gravtype	Datering
T912	Fulset	Stjørdal	Angelsaksisk spenne	Kvinne	Usikkert	900-950 AD
T18301	Hoset	Stjørdal	Bronsebeslag	Kvinne	Brannflak gravhaug	900-950 AD
T15312	Husby	Stjørdal	Bronsebeslag	Kvinne	Båtgrav under flatmark	800-850 AD
T13168	Tårnes	Åfjord	Ringnål	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T1047	Tønnøl	Bjugn	Skålvekt, vektlodd	Mann	Gravhaug	900-tallet
T4621-25	Steinvik	Bjugn	2 bronseøser, bronsekjele, 2 hankebeslag	Mann	Båtgrav i gravhaug	Vikingtid
T37111	Nes	Bjugn	Ringspenne	Kvinne	Gravrøys	800-850 AD
T17384	Uthaug	Ørland	Bronsebeslag	Kvinne	Flatmarksgrav	800-850 AD
T17739	Grande	Ørland	Bronsebeslag	Kvinne	Trekiste, flatmarksgrav	Ca 800 AD
T20381	Kystad	Trondheim	Ringnål	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T8525, 8533, 8540	Huseby	Skaun	Bronsebeslag, drikkehornbeslag	Kvinne	Flatmarksgrav	800-tallet
S17343	Midtlyngen	Melhus	Bronsebeslag	Usikkert	Usikkert	Vikingtid
T456	Gravråk	Melhus	Skålvekt	Mann	Gravhaug	800-tallet
T212	Vigdal	Skaun	Vektarm	Mann	Gravhaug	Vikingtid
T14551	Nerrian	Skaun	Bronsebissel	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T15774	Klemmetsmo	Orkdal	Ringnål	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T3213	Solstad	Skaun	Vektlodd	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid
T3341	Vang	Oppdal	Bronsebeslag	Mann	Usikkert	800-tallet
T21291	Vang	Oppdal	Bronsebeslag	Mann	Gravhaug	900-950 AD
T21339	Vang	Oppdal	Bronsebeslag	Kvinne	Gravhaug	900-950 AD
T15003	Strand	Oppdal	Bronsebeslag	Usikkert	Usikkert	Vikingtid
C646	Rise	Oppdal	Bronsebeslag	Kvinne	Usikkert	900-950 AD
T3197	Risegjerdet	Oppdal	Ringnål	Usikkert	Enkeltfunn	Vikingtid

Appendiks B: Illustrert katalog over insulære funn i Trøndelag. Arrangert etter stigende museumsnummer

NT = Nord-Trøndelag

ST = Sør-Trøndelag

Museumsnr: C646

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1834

Sted: Rise, Oppdal kommune, ST

Kontekst: Grav, gravtype ukjent

Beskrivelse: Beslaget måler 6.5 x 3 cm og viser en engel, med et sverd hengende fra beltehøyde. Rester av forgylling, to naglehull nederst på beslaget. Har sannsynligvis vært festet på et relikvieskrin. Beslaget blir ofte omtalt som "Rise-engelen" og er et internasjonalt kjent funn.

Funn fra samme kontekst: Antagelig funnet sammen med en skålspenne

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-950 AD (Jfr. Wamers 1985:93)

Kilder: Petersen 1951, Rygh 1885, Youngs 1989, Wamers 1985

Museumsnr: C758

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1800-tallet, ukjent år

Sted: Ukjent sted, Snåsa kommune, NT

Kontekst: Grav, gravtype ukjent

Beskrivelse: Ringspenne av sølv med sterkt forgylte partier på oversiden. Rester etter innfattede steiner, muligens av blått glass og rav. Nålen foreligger separat fra ringen (C759).

Spennens største tverrmål er 9 cm, mens nålen måler 14 cm.

Funn fra samme kontekst: 3 ovale spenner (R657)

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-tallet (Jfr. Wamers 1985:111)

Kilder: Petersen 1940, Petersen 1951, Rygh 1885, Glørstad 2010, Wamers 1985

Museumsnr: C1740b

Type: Skålvect

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1800-tallet, ukjent år

Sted: Ryum (Gnr. 12), Vikna kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Fragmenter av en skålvect i bronse. Tinnbelagt med gravert dekor.

Funn fra samme kontekst: Muligens funnet sammen med 2 ovale skålspenner

Kjønnsvurdering: Muligens kvinnegrav

Datering: 850-900 AD (Jfr. Petersen 1940:164)

Kilder: Jondell 1974, Petersen 1940

Museumsnr: C4032

Type: Drikkehornbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1800-tallet, ukjent år

Sted: Ryum (Gnr. 12), Vikna kommune, N-T

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Munningsbeslag til et drikkehorn. Laget av tynt bronseblekk. Ca 8.5 cm lang og 2.5 cm i diameter. Dekorert med tre parallelle bånd bestående av parallelle linjer. Innlagte sølvtråder langs beslagets underkant. I den ene enden er munningsbeslaget lukket av en mindre sylinder hvor det er festet en bevegelig hempe av bronsetråd.

Funn fra samme kontekst: 3 ovale skålspenner (R652), 2 sirkulære fragmenter av bronseblekk.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-tallet (jfr. Petersen 1951:400)

Kilder: Ab.1867, Petersen 1951, Wamers 1985

Museumsnr: C5335

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1871

Sted: Dalem (Gnr. 63), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Bruddstykke av et dekorert bronsebeslag med forgylt overside. Ca 4.8 x 4 cm. På den ene siden er det plassert to hull gjennom beslaget. Disse hullene er boret tvers gjennom dekorasjonen og har åpenbart ikke vært del av det opprinnelige beslaget.

Funn fra samme kontekst: Sverd (ikke innlevert til museet), nål til en ringspenne

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1871, Petersen 1940

Museumsnr: T212

Type: Vektarm til skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1872

Sted: Vigdal (Gnr. 25), Skaun kommune, ST

Kontekst: Gravhaug

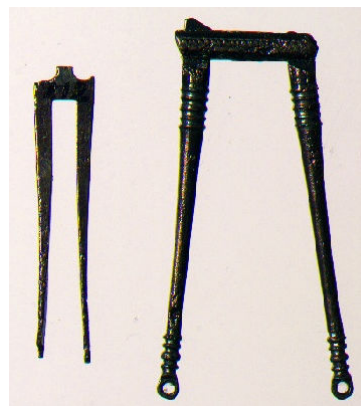
Beskrivelse: Vektarm av bronse, sammenleggbar

Funn fra samme kontekst: Muligens funnet sammen med et sverd og en spydspiss

Kjønnsvurdering: Mann

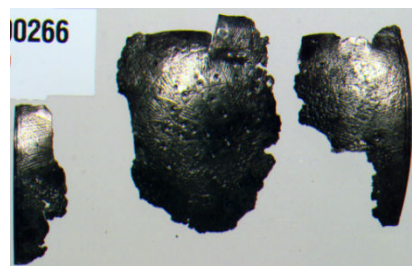
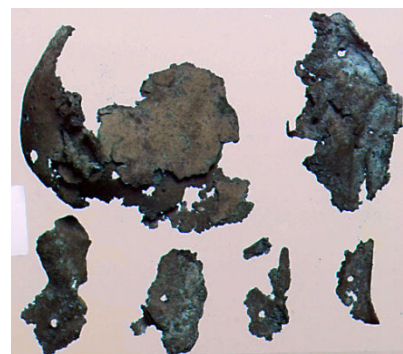
Datering: Vikingtid

Kilder: Jondell 1974

Museumsnr: T265, T266**Type:** Bronselokk, del av vektskål (evt.oppbevaringsboks)**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1858**Sted:** Storborg (Gnr. 268 Bnr. 5), Levanger kommune, NT**Kontekst:** Skjelettgrav funnet på 2m dybde under små steinheller**Beskrivelse:** T265: Rundt lokk av tynn bronse tilhørende en oppbevaringsboks til en skålvekt. Ca 7.3 cm i diameter. Dekorert med geometrisk nettmønster. T266: 3 fragmenter av en vektskål (evt. oppbevaringsboks til en skålvekt) av bronse.

Tinnbelagt. Dekorert med geometrisk nettmønster

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R647), 3 hengesmykker i sølv, 2 forgylte bronsesmykker, 22 perler, 1 sylindestykke av jern**Kjønnsvurdering:** Kvinne**Datering:** 800-tallet (Jfr. Petersen 1951:400)**Kilder:** Jondell 1974, Petersen 1940, Petersen 1951**Museumsnr: T456****Type:** Vektskål**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1864**Sted:** Gravværk (Gnr. 86), Melhus kommune, NT**Kontekst:** Gravhaug**Beskrivelse:** 6 fragmenter av en vektskål i bronse. Spor av organisk materiale (skinn, tekstil?) på yttersiden av vektskålen. Ingen synlig dekorasjon**Funn fra samme kontekst:** Sverd, kniv, gaffelformet jernredskap, jernsaks**Kjønnsvurdering:** Mann**Datering:** 800-tallet (Jfr. Petersen 1940:164)**Kilder:** Jondell 1974, Petersen 1940, Jondell 1974**Museumsnr: T497, 503****Type:** Bøtte, bronsebeslag**Funnår evt. tilvekstår (TV):****Sted:** Halsan Østre (Gnr. 312), Levanger kommune, NT**Kontekst:** Skjelettgrav i gravhaug**Beskrivelse:** T497: Trebøtte av barlind dekket av tynne dekorerte bronseplater. Ca 11 cm i tverrmål, og 11cm høy.

T503: Flere deler av 2 dekorerte, forgylt bronsebeslag. Flere sekundære hull på begge beslagene. Det største beslagstykkets opprinnelig lengde: ca 15.4 cm og bredde på 2.6 cm. Det andre beslagstykket (i midten på bildet) har vært ca 6.4 cm langt og 2.8 cm bredt.

Funn fra samme kontekst: 1 treskål, 1 glasstykke, 11 perler**Kjønnsvurdering:** Kvinne**Datering:** Vikingtid**Kilder:** Ab.1869, Petersen 1940, Bakka 1965, Wamers 1985

Museumsnr: T566

Type: Sverd, type L

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1847

Sted: Sundnes (Gnr. 9), Inderøy kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

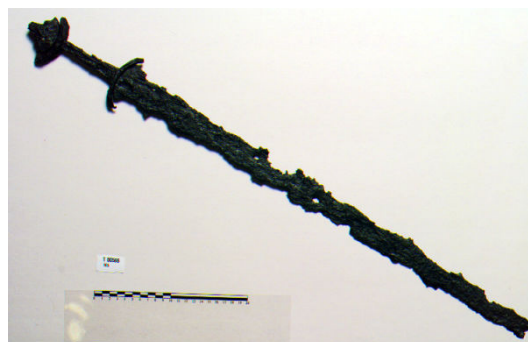
Beskrivelse: Tveegget sverd av jern. Noe avrustet på sidene. Trekantet knapp i avsatser. Spor av gullbelegg på hjaltene.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab. 1871

Museumsnr: T912

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1871

Sted: Fulset (Gnr. 225), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Ukjent gravtype

Beskrivelse: Angelsaksisk spenne. Sirkulær form, men to av hjørnene er noe skadet. Stykket er av tynt, forgylt bronse, ca 6.3 cm i tverrmål. Dekorasjonen består blant annet av 4 gjennombrutte sirkler. Innenfor disse sirklene er det dannet korsformer. To synlige rader med naglehull, hvorav den ene rekken synes å være tilføyd sekundært.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (P51)

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-950 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: Ab. 1871, Bakka 1963, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T968, T969

Type: Drikkehornbeslag, 2 bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1872

Sted: Island (Gnr. 103), Frosta kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: T968: sylinderveformet endebeleg av drikkehorn, 2.5 cm lang og 1.7 cm på det bredeste. Innfurede konsentriske sirkellinjer og tinnbelagt. T969: 2 sirkulære bronsebeslag som har tilhørt to ulike gjenstander. Fra kanten på det ene beslagstykket utgår det tre dyrehoder. Det andre beslaget har ikke spor etter slike, men har et stykke på siden hvor bøylene av en rem holder (?) er plassert. Begge beslagstykkene har vært forgylte.

Funn fra samme kontekst: Jernringle, rembeslag, jernredskap av ukjent funksjon.

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: 800-tallet (Jfr. Wamers 1985:116)

Kilder: Ab. 1872, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T1047

Type: Skålvekt, vektlodd

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1872

Sted: Tønnøl, Bjugn kommune, ST

Kontekst: Ubrent båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: Velbevart skålvekt i

bronse. Armen er sammenfellbar med et

8-sidet tverrsnitt. Skålene måler 6 cm i diameter, og er dekorert med et geometrisk

nettmønster. Til vekten hører det også med en oppbevaringsboks av bronse, med hengsler og

lås. Lokket til denne oppbevaringsboksen er også dekorert med geometrisk nettmønster. Et av

vektloddene (1047_8) fra samme kontekst er påfestet et tynt bronsebeslag som opprinnelig

har vært del av et insulært bronsestykke.

Funn fra samme kontekst: Skjoldbule, større mengder båtnagler, armring i sølv, bryne, 2 vektlodd

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 900-tallet (jfr. Petersen 1940:162)

Kilder: Ab. 1872, Jondell 1974, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T1184, T1187

Type: Drikkehorn, skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1873

Sted: Voll (Gnr. 67), Overhalla kommune, NT

Kontekst: Skjelettgrav i hellekiste med innvendig trekiste. Gravhaug

Beskrivelse: T1184: Drikkehorn med bronsebeslag formet som et fuglehode.

Bronseknapp med hull festet på hver ende som

muligens har fungert som festebeslag til et

kjede/oppheng. T1187: Skålvekt av bronse.

Sammenfellbar vektarm med rundt tverrsnitt. Selve

vektskålene måler ca 6.5 cm i diameter og er

dekorerte med geometrisk nettmønster.

Funn fra samme kontekst: Sverd, 2 spyd, øks,

kløvernål i sølv, gjenstander av tre, kam, hengselås, syl, saks, fil, hein, rester av tøy og skinn

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 900-tallet (Jfr. Petersen 1940:71)

Kilder: Ab.1873, Jondell 1974, Wamers 1985, Petersen 1940

Museumsnr: T1293

Type: Deler av skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1874

Sted: Bjørnes Nedre (Gnr. 53), Overhalla kommune, NT

Kontekst: Båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: Deler av skålvekt i bronse. Av

balansestangen er de 2 ytre ledd bevart, samt en del av

det sekssidede midtstykke som er dekorert med små

sirkler. Deler av holderen av jern er tilstede. Små

fragmenter av selve vektskålene dekorert i geometrisk nettmønster er også bevart.

Funn fra samme kontekst: Sverd, spydspiss, et trefat med skinn og tekstilrester, sverdknapp, blylodd, glassperle, spiker samt flere mindre jernfragmenter av ukjent funksjon.

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab. 1874, Jondell 1974

Museumsnr: T1342

Type: Bronseskål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1873

Sted: Nedre Egge (Gnr. 23/24), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Kremasjonsgrav i gravhaug.

Beskrivelse: Flere sammenbøyde, smeltet og halvsmeltete rester og klumper av en bronseskål.

Funn fra samme kontekst: Hvalbeinsplate, perler, 2 knivblad, teten, jernbeslag, stekepanne, spiker, jernkrok, lenke, ringspenne

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1874, Petersen 1951

Museumsnr: T1471

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1875

Sted: Alstad (Gnr 52/54), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Gravrøys

Beskrivelse: Forgylt, angelsaksisk beslagstykke i bronse (bokbeslag). Ca 5.7 cm langt og 3.2 cm bredt. Et naglehull som antagelig er påført sekundært.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner, 128 perler, hein, flintstykke, bronsefragment, båndformet glassring.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-850 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: Ab.1875, Bakka 1963, Bakka 1965, Wamers 1985

Museumsnr: T1680

Type: Sølvbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1881

Sted: Re (Gnr. 113), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Grav, ukjent type

Beskrivelse: Angelsaksisk beslagstykke i sølv, 4.7 cm langt og 2.3 cm bredt. Beslaget har små 4 hull som antagelig er påført sekundært. Spor av forgylling.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner, bronsekjede, tøyfragmenter, 75 glassperler, sølvblikkeslag, knivblad, flere jernfragmenter

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-850 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: Ab.1875, Wamers 1985, Bakka 1963

Museumsnr: T2060

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1878

Sted: Tanem (Gnr. 66), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Grav, ukjent type

Beskrivelse: Bronsestykke i keltisk stil, med 4 gjennombrudte hull. Ca 2.3 cm i diameter. I toppen av stykket er det bevart rester av en jernnagle.

Funn fra samme kontekst: terning, rembeslag, hein og våpen (ikke innlevert til museet)

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1878

Museumsnr: T2148

Type: Vektskål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1876

Sted: Rørvik (Gnr. 10), Vikna kommune, NT

Kontekst: Muligens gravfunn

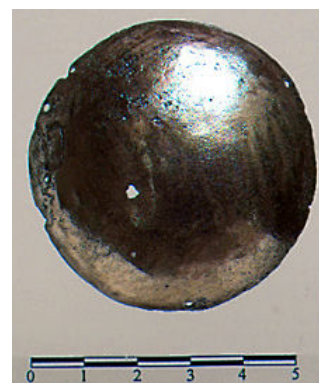
Beskrivelse: Vektskål av bronse, ca 5.5 cm i diameter. Ingen dekorasjon. 3 hull ved kanten på skålen

Funn fra samme kontekst: Muligens funnet sammen med en skålspenne, spydspiss og en dopsko til en sverdslire

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Usikkert

Kilder: Ab. 1875, 1876, Jondell 1974

Museumsnr: T2588

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1881

Sted: Hofstad (Gnr. 271), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Korsformet beslag, ca 12.5 cm langt og 9.2 cm høyt. Beslaget skal ha vært komplett da det ble funnet. Da det ble innlevert til museet i 1881 manglet imidlertid den ene korsarmen, og en annen var avbrukket. Den ene korsarmen viser et menneskehode, mens de to på sidene viser to utstrakte hender. Rester av forgylning. I midten av beslaget er det 4 mindre hull fylt med jernrust som er påført sekundært.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1881, Petersen 1940, Rygh 1885, Wamers 1985

Museumsnr: T2841

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1882

Sted: Bjerkem (Gnr. 135), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Ringnål av bronse. Selve nålen er 12 cm lang, mens ringen måler 2 cm i tverrmål. På utsiden av ringen fremspringer tre firedelte knopper.

Funn fra samme kontekst: 2 øksblad

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1881, Petersen 1940

Museumsnr: T3197

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1883

Sted: Rise (Gnr. 52), Oppdal, ST

Kontekst: Enkeltfunn

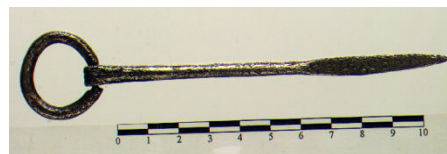
Beskrivelse: Ringnål av bronse. Selve nålen er 12 cm lang, rund oventil og flat nedentil. Dekorert med lengdefurer og sirkler. Selve ringen er 3 cm i tverrmål.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1883

Museumsnr: T3213

Type: Vektlodd

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1884

Sted: Solstad Nedre (Gnr. 60), Skaun kommune, ST

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Vektlodd av bly og bronse, 4.3 cm i tverrmål og 1.2 cm tykt. Oversiden av bronseplaten er rikt dekorert. Forgylt.

Bronseplaten er svært likt et beslag som er festet på fremsiden av et relikvieskrin fra Tully, Fermanagh i Irland (O'Floinn 1989: 137, fig 130b). Mulig at bronseplaten som er festet på blyloddet opprinnelig har hatt samme funksjon.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1884, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T3341

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1885

Sted: Vang Prestegård (Gnr. 271), Oppdal kommune, ST

Kontekst: Grav, ukjent type

Beskrivelse: Rektangulært bronsebeslag, ca 5.5 cm lang og 2 cm bred. Rester av forgylling. Den dekorerte oversiden omfatter et halvrundt felt i hver ende, en sirkel i midten innlagt i en rombisk ramme. Tre sekundære hull med rester etter jernnagler. Beslaget kan opprinnelig ha vært fra enden (lokkhengsel) av et husformet relikvieskrin.

Funn fra samme kontekst: Sverd (type K), 2 pilspisser, perle, jernbissel

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 800-tallet (Jfr. Wamers 1985:93)

Kilder: Ab.1885, Bourke 1993, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T4213

Type: Ringspenne

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1891

Sted: Smolan Vestre (Gnr. 43), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Gravrøys

Beskrivelse: Ringspenne av bronse.

Ringens tverrmål er på ca 6 cm, mens nålens lengde er 11.5 cm. Ringen er oval med flat bakside og hvelvet framside. Endeplatene er sirkelformete og sentralt plassert, med innfatning til stein på hver side. Nålen er trolig sekundært påsatt.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R647), 3 glassperler, klinksøm, flere jernbiter av ukjent funksjon

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-tallet (Jfr. Wamers 1985:111)

Kilder: Ab.1891, Petersen 1940, Wamers 1985, Glørstad 2010

Museumsnr: T4485

Type: Sverd, type L

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1892

Sted: Bjørken (Gnr. 126), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Gravhaug, mulig kremasjon

Beskrivelse: Tveegget sverd av jern i 3 stykker, tilsammen 85 cm. langt. Mangler et stykke av odden. Klingens oventil er 4,5 cm bred.

Funn fra samme kontekst: Øksblad, pilspiss, skiferhein

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892

Museumsnr: T4621-25

Type: 2 bronseøser, bronsekjele, 2 hankebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1894

Sted: Steinvik (Gnr. 7), Bjugn kommune, ST

Kontekst: Båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: T4621: Langskaftet bronseøse. Skaftet er ca 28 cm langt og 1.5 cm bredt. Selve skålen er 12 cm i diameter.

T4622: Kortskaftet bronseøse. Skaftet er ca 15 cm langt og 5 cm bredt. Skålen måler ca 20 cm i diameter.

T4623: 3 bruddstykker av en tynnvegget bronsekjele, 38-40 cm lange og 8-10 cm brede. Kjelen har antagelig vært av betydelig størrelse.

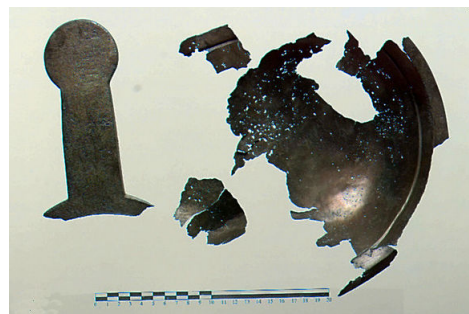
T4624-25: 2 hankebeslag av bronse som opprinnelig har tilhørt en trebøtte. Rustne naglerester i festehullene. På det ene hankebeslaget er det bevart et tynt stykke av dekorert bronse.

Funn fra samme kontekst: Sverd (ikke innlevert til museet)

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892, Petersen 1951, Wamers 1985

Museumsnr: T6028

Type: Sverd, type L

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1900

Sted: Steinvik (Gnr. 44), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Tveegget sverd av jern, Petersen type L. Klingen, som er svært forbøyet, er ca 42 cm lang og 5,5 cm bred.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Mann?

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1900

Museumsnr: T6028

Type: Drikkehornbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1901

Sted: Varøy (Gnr. 25), Nærøy kommune, NT

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Munningsbeslag av bronse, ca 9.9 cm lang. Formet som et dyrehode. To naglehull nederst. Rester av hornmasse i beslaget.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Ab.1901, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T6418

Type: Beslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1900

Sted: Nedre salthammer (Gnr. 256), Levanger, NT

Kontekst: Mulig flatmarksgrav

Beskrivelse: Skadet bronsebeslag med forgylte partier. Opprinnelig diameter oventil har antagelig vært ca 5.5 cm. Nederste tverrmål er ca 2 cm. Høyde ca 3 cm

Funn fra samme kontekst: Fragment av en oval skålspenne (R647)

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 850-900 AD (Jfr. Wamers 1985:91)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T6576, T8144

Type: Bronsebeslag, relikvieskrin

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1902, 1906

Sted: Melhus (Gnr. 68), Overhalla kommune, NT

Kontekst: Ubrent båtgrav (dobbelgrav) i gravhaug

Beskrivelse:

T6576: 2 fragmenter av et forgylt bronsebeslag, antagelig omgjort til en spenne. Ca 6.5 cm langt og 4.3 cm bredt. Rester etter rust på baksiden, sannsynligvis etter en nål. Små levninger av dyrehår/skinn i rustpartiet.

T8144: Lite husformet relikvieskrin av tre (barlind). Opprinnelig har skrinet antagelig vært dekket av tynne bronseplater, men dette er kun bevart på forsiden og lokket på dette skrinet. På bronsebelegget har det blitt festet 3 sirkulære, dekorerte plater av tinn. Selve skrinet er ca 11.5 cm langt og 8 cm bredt.

Funn fra samme kontekst: Hvalbeinsplate, spyd, saks, bøyleformet spenne, 2 ovale skålspenner (R643), 137 perler, 2 spyd, skjoldbule, spinnehjul, vevsverd av hvalbein, båtnagler.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Ca 800 AD (Jfr. Wamers 1985:91)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1902, 1906, Petersen 1907, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T7364

Type: Del av skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1905

Sted: Bjørnes Nedre (Gnr. 53 Bnr. 1), Overhalla kommune, NT

Kontekst: Båtgrav i gravhaug (sterkt plyndret)

Beskrivelse: Bruddstykke av en balansestang i bronse til en skålvekt, ca 4.5 cm lang

Funn fra samme kontekst: Enkelte bruddstykker av jern

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Usikkert

Kilder: Ab.1904, D.K.N.V.S Tv. 1904

Museumsnr: T8525, T8533, T8540

Type: Bronsebeslag, drikkehornbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1908

Sted: Huseby Søndre (Gnr. 10), Skaun kommune, ST

Kontekst: Mulig flatmarksgrav

Beskrivelse: T8525: 2 beslagstykker av tykt bronse fra samme gjenstand. Baksiden er fordyppet og i denne fordypning er det bevart rester av lær. Oversiden er sterkt forgylt og dekt med dyreformer. T8533: Endebeslag av et drikkehorn i bronse, ca 3.3 cm lang. Ene siden er noe innsmalnet. Rester av hornmasse på innsiden. T8540:

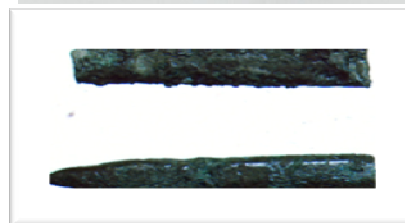
Opprinnelig registrert som flere biter av jern. Konservering har vist at dette er en konisk bit av et drikkehorn i bronse.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R657, forgylte og dekorerte med tykke, flettede sølvtråder), trefliket hengesmykke i sølv (karolingisk), fragmenter av et sølvkjede, 3 mindre sølvringer, 2 bronsenøkler, jernsaks, sigdblade, knivblade, jernnagler, samt flere ubestemmelige jernfragmenter

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 850-900 AD (Petersen 1940:171)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T9591, T9593

Type: Bronsebeslag, drikkehornbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1911

Sted: Fasteraunet (Gnr. 39 Bnr. 2), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Skjelettgrav, mulig flatmarksgrav?

Beskrivelse: T9591: Flere stykker og fragmenter av munnings- og endebeslaget til et drikkehorn, med rester av selve hornet. Munningsbeslaget er helt dekket av fine inngraverte båndslygninger. Naglehull øverst på endebeslaget.

T9593: Flere stykker av et angelsaksisk beslag av gjennombrutt, forgylt bronse. Noe skadet, men har hatt en omtrent kvadratisk form, ca 5-5,5 cm i tverrmål. To sekundære hull.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R647), 158 perler, bronsering, synål, 2 spinnehjul, rester av tøy og dyreskinn, to jernringer, ildflint, 2 pilspisser

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 850-900 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1911, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T10651

Type: Jetperle

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1913

Sted: Klingen (Gnr. 25), Namsos kommune, NT

Kontekst: Dobbeltgrav i trekiste i gravhaug.

Beskrivelse: Flat, noe ujevn perle av jet. Del av et perlekjede bestående av 39 perler.

Funn fra samme kontekst: Kvinnen: 2 ovale skålspenner (R652), spinnehjul, sort glasstykke, ringspenne. Mannen: sverd, spydspiss, øks, hammer, tang, 3 pilspisser, fil, sigdblade, skiferhein, ubestemmelige stykker av jern.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-950 AD

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1913

Museumsnr: T12337

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1921

Sted: Ås (Gnr. 414), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Forgylt bronsebeslag. Ca 6.5 cm langt, 1.6cm bred. Stykket har en avlang, svakt buet form med en flat underside og profilert overside.

Funn fra samme kontekst: Sverd, knivblad, 2 spiker, skiferbryne

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 850-900 AD (Jfr. Wamers 1985:91)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892, Wamers 1985

Museumsnr: T12745

Type: Bronseskål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1923

Sted: Alstadhaug (Gnr. 19), Levanger, NT

Kontekst: Mulig flatmarksgrav

Beskrivelse: Tynnvegget bronseskål, ca 12.5 cm i diameter og 7.5 cm høy. Større partier av skålen er forvitret, men skålen kan sees å ha hatt en utoverbrettet kant dekorert med et glatt bånd mellom to skrådde linjer

Funn fra samme kontekst: Spydspiss, båtsaum

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 900-tallet (Jfr. Wamers 1985:114)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1892, Petersen 1940 og 1951, Wamers 1985

Museumsnr: T13168

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1925

Sted: Tårnes (Gnr. 3), Åfjord kommune, ST

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Ringnål av bronse. Ytterste partiet er avbrutt eller borttrisset, men ringnålen er ellers i komplett tilstand. Nåleens nåværende lengde er 9.7 cm. Nålhodet har to tverrgående furer på den ene siden og derover to omgående lengdefurer. Selve ringen måler 2.4 cm i tverrmål og har tre tilspissede kubiske knopper som utgår fra yttersiden av ringen.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1925-26, Petersen 1940

Museumsnr: T13711

Type: Ringspenne

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1928

Sted: Nes (Gnr. 10 Bnr. 12), Bjugn, ST

Kontekst: Skjelettgrav i gravrøys

Beskrivelse: Lukket ringspenne av bronse, med et tilnærmet rundt tverrsnitt på ca 7.2 cm.

Overgangen mellom ring og endeplater er markert med innfatning til stein, hvorav den ene steinen av rav fortsatt er på plass. En mindre bit av den øvre delen av spennen mangler.

Funn fra samme kontekst: 3 ovale skålspenner

(R647, R650), jernbeslag, 3 perler, 2 spinnehjul, fossil av sjøpinnsvin, vevskje, kniv

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-tallet (Jfr. Wamers 1985:111)

Kilder: D.K.N.V. S Tv.1928, Glørstad 2010, Petersen 1940, Petersen, T. 1929, Wamers 1985

Museumsnr: T14329

Type: Samling av seletøybeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1931

Sted: Kolset (Gnr. 47), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Kremasjon, steinlegging

Beskrivelse: Samling av dekorerte seletøybeslag. Bestående av to runde beslag mellom 2.7-4.8 cm i tverrmål, et kvadratisk beslag 3.8 cm i tverrmål samt stykker av to dobbelte rembeslag av bronseblekk. Beslagene på de to dobbelte rembeslag er ca. 5,8 cm lange og består av et ca. 1 cm bredt bånd sammenholdt med to bronsenagler oventil. To og to beslag har vært leddet inn i en bøyle på hver side av et avlangt midtparti. I tillegg hører det også til tre bronseklumper hvorav den ene inneholder rester av rødbrunt lær.

Funn fra samme kontekst: Sverd (Type M), spydspiss, bissel, brente ben

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 900-tallet (Jfr. Petersen 1940:68, Wamers 1985:91)

Kilder: D.K.N.V.S Tv. 1931, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T14431

Type: Skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1930

Sted: Moksnes Søndre (Gnr. 63), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: Fragmenter av en skålvekt. I bronseirret på den ene skålen er det bevart fragmenter av tekstil, tre og muligens fjær (?)

Funn fra samme kontekst: Tveegget sverd, spydspiss, øks (R561), skjoldbule (R562), knivblad, kelt (R401), hammer (R394), smedtang (R389), ljàblad, skiferbryne, beltespenne

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Ca 900 AD (Jfr. Wamers 1985:112)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1931, Petersen 1940, Jondell 1974

Museumsnr: T14551

Type: Bronsebissel

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1931

Sted: Nerrian (Gnr. 155), Skaun kommune, ST

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Enkeltleddet bisselmunnbit av bronse. Ca 14,2 cm lang med ringer festet til bittets ender. Disse ringene måler 4,7 cm i ytre tverrmål og har et ovalt tverrsnitt. Den ene av ringene er ufullstendig. Selve bittet består av 2 deler, hver med tykke ringformede ender, som innbyrdes er forbundet med 2,8 cm lange stenger med rundt tverrsnitt og tykkest på midten.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1931, Petersen 1951

Museumsnr: T15003

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1934

Sted: Strand, Oppdal kommune, ST

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Kvadratisk bronsebeslag, muligens fra et relikvieskrin. Måler 6.6 x 6.4 cm. Rester av forgylling. Beslaget bærer preg av å ha vært brent.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1934, Petersen 1940, Wamers 1985

Museumsnr: T15007

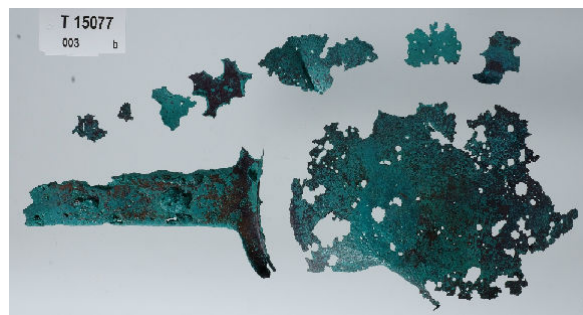
Type: Bronseøse

Funnår evt. tilvekstår (TV): TV 1934

Sted: Kongshaug, Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

Beskrivelse: Flere fragmenter av en bronseøse. Skålen har hatt en utover brettet kant. Skaftet, som står loddrett på skålens kant, har vært omtrent 2,5 cm bredt med lett oppbøyde kanter.

Funn fra samme kontekst: Skålspenne (R647), klinknagl

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-850 AD (Jfr. Petersen 1951:386)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1934, Petersen 1951, Wamers 1985

Museumsnr: T15312

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1936

Sted: Husby (Gnr. 13), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Skjelettgrav i båt under flatmark.

Beskrivelse: Beslaget har en sirkulær form, ca 10 cm i tverrmål. Hele oversiden har vært forgyldt og er dekket av ornamenter. På kanten av beslaget er det boret 4 hull som synes å være opprinnelige. Derimot synes 4 mindre hull som er anlagt parvis nærmere kanten å være sekundære, ettersom disse er anlagt uten hensyn til dekorasjonen.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R650), bronseholk, flere mindre rester av tøy og skinn, nøtteskall, slaggstykker.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-850 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1936, Petersen 1940, Wamers 1985, Bakka 1963

Museumsnr: T15774

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1940

Sted: Klemmetsmo (Gnr. 13), Orkdal kommune, ST

Kontekst: Flatmarksgrav

Beskrivelse: Ringnål av bronse. Ringnåleens totale lengde er 12 cm, og ringens diameter er på 2.4 cm. Nålhodet har samme dekor som den insulære ringnålen fra Tårnes, med to tverrgående furer på den ene siden og derover to lengdefurer.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1940

Museumsnr: T16054**Type:** Del av sverd, type L**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1942**Sted:** Heggestrøa, Hegge Østre (Gnr. 226), Steinkjer kommune, NT**Kontekst:** Båtgrav i gravhaug. Skjelettgrav**Beskrivelse:** Tveegget sverd av jern.

Nedrehjaltet er rett, 12,5 cm langt av Petersens type M. Øvrehjalt, knapp samt et stykke av grepet er imidlertid av Petersens type L i Trehiddle stil, med oppsvunget hjalt, tretunget knapp og dekorert med sølvbeslag.

Funn fra samme kontekst: Spydspiss, økseblad, 6 klinknagler (muligens båtsaum)**Kjønnsvurdering:** Mann**Datering:** 800-tallet (Jfr. Wilson 1965:37).**Kilder:** D.K.N.V. S Tv. 1942, Wilson 1965**Museumsnr: T16136****Type:** Bronsebeslag**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1942**Sted:** Vernes (Gnr. 107/108), Stjørdal kommune, NT**Kontekst:** Gravhaug, antagelig skjelettgrav**Beskrivelse:** Kvadratisk beslagstykke av bronse, 5,7 x 5,4 cm. Ene siden noe skadet. Rester av forgylling. Omgjort til spenne hvor nåleskjeden av bronse er i behold. Et løst fragment av nålefestet bevart. Tre sekundære hull.**Funn fra samme kontekst:** 2 ovale skålspenner (R657), 18 perler, spinnehjul, båtnagler**Kjønnsvurdering:** Kvinne**Datering:** 850-900 AD (Jfr. Wamers 1985:92)**Kilder:** D.K.N.V. S Tv. 1942, Petersen 1943, Wamers 1985**Museumsnr: T16336****Type:** Bronsebeslag**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1946**Sted:** Tessem (Gnr. 425), Steinkjer kommune, NT**Kontekst:** Enkeltfunn**Beskrivelse:** Angelsaksisk beslag bestående av en dekorert kvadratisk plate, omtrent 5 cm i hver kant. Innenfor kanten reiser det seg en bule som inntar den største delen av midtpartiet. Fra to motsatte sider utgår en 1.5 cm lang, 2.5 cm bred tapp, hver gjennomboret med to naglehull. Fra de to øvrige kanter utgår fire mindre tapper, som alle er gjennomboret**Funn fra samme kontekst:** N/A**Kjønnsvurdering:** Usikkert**Datering:** Vikingtid**Kilder:** D.K.N.V.S Tv 1946, Bakka 1963, Wamers 1985

Museumsnr: T16407

Type: Sølvbeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1946

Sted: Finsås (Gnr. 68), Snåsa kommune, NT

Kontekst: Steinkiste med indre trekiste. Flatmarksgrav

Beskrivelse: Forgylt kvadratisk beslagstykke av sølv, ca 4.5 x 3,9 cm. Det er brukket ut av et større stykke og danner et hjørne av dette. Ytterst i hjørnet sees det gamle originale feste i form av et hull midt i et udekorert parti. I tillegg er det tre små sekundære festehull. I to av dem sitter rester av mindre jernnagler.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R649, JP fig.37 variant F 10-11), emaljestykke, knivblad, sigdblade, spiker.

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800-tallet

Kilder: D.K.N.V.S Tv 1946, Petersen 1946

Museumsnr: T17384

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1953

Sted: Uthaug (Gnr. 74), Ørland kommune, ST

Kontekst: Flatmarksgrav

Beskrivelse: Trearmet bronsebeslag som opprinnelig har vært brukt som seletøybeslag. Av samme hovedform som enkelte av beslagene i det store funnet fra Soma, Høyland i Rogaland. Et svært likt eksemplar har også blitt funnet i nærheten av Navan, Meath i Irland (O'Floinn 1989:117, fig. 113). To hull som antagelig er sekundære. I den ene av de to rektangulære armene sitter rester av en jernnagle. Stykket har vært prydet med forgylt ornamentikk som delvis preges av komposisjoner dannet av små, nedfelte, triangulære felter, mens den tredje arm dessuten har en spiral på hver av avrundingene. Størrelse 4.1 x 2.7 cm.

Funn fra samme kontekst: Bronserør, 2 ovale skålspenner (R648), 22 perler, vevskje av hvalbein, spinnehjul, jernsigd, kniv, nøkkel, jernkrok, jernbeslag, skjelettresten av hund

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 800- 850 AD

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1953, Digre 1953

Museumsnr: T17514

Type: Sverd, type L

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1953

Sted: Rosvold (Gnr. 113 Bnr. 1), Verdal kommune, NT

Kontekst: Mulig flatmarksgrav

Beskrivelse: Sverd av jern av J.

Petersens type L, men uten ornamenterte sølvplater på knappen eller hjaltene. Sverdets nåværende lengde er på 43 cm.

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V.S Tv. 1953

Museumsnr: T17535

Type: Ringspenne

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1954

Sted: Fossem (Gnr. 172), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Gravhaug

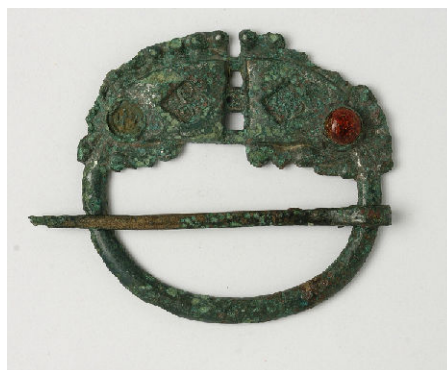
Beskrivelse: Spenne av bronse, med rester av forsølving/tinning. Ringens største tverrmål er 8.5 cm, nålens lengde er 9.8 cm. Overgangen mellom ring og endeplater er markert med en innfatning til stein på hver side, hvorav den ene steinen av rav fortsatt er på plass.

Funn fra samme kontekst: Spinnehjul, skiferbryne, spiker

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V.S Tv 1954, Wamers 1985, Glørstad 2010

Museumsnr: T17739

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1956

Sted: Grande (Gnr. 64/24), Ørland kommune, ST

Kontekst: Trekiste under flatmark

Beskrivelse: Forgylt beslag av bronse bestående av en 4,5 cm lang plate med innbuede ender og et nedsenket forgylt felt med båndfletningsmønster i relieff. Fra den ene kant utgår to avrundete armer med ornamentikk i samme stil som på platen. Nær hver ende av platens bakside sitter et nålefeste. Har opprinnelig vært et seletøybeslag før det har blitt omgjort.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R640), 2 bronsenøkler (JP 263, 265), 4 spinnehjul, hvalbeinsplate, 3 perler, kam, sigd, kniv, nagler av et skrin, spiker, små tekstilrester

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Ca 800 AD, muligens tidligere (Jfr. Wamers 1985:93)

Kilder: D.K.N.V.S Tv 1956-57, Møllenus 1956, Gaut 2001, Wamers 1985

Museumsnr: T18027

Type: Bronseøse

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1953

Sted: Øksnes Vestre (Gnr. 240 Bnr. 2), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Mulig flatmarksgrav

Beskrivelse: Øse av bronse med kort skaft. Det meste av den skålformete delen og en liten del av håndtaket mangler. Skålens tverrmål har antagelig vært omtrent 14 cm og håndtakets lengde ca 11 cm.

Funn fra samme kontekst: Bruddstykker av to sverd (1 ubestemmelig type, 1 type H), 3 perler, ildflint, jernbeslag

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V.S Tv. 1958

Museumsnr: T18301

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1964

Sted: Hoset (Gnr. 203 Bnr. 1), Stjørdal kommune, NT

Kontekst: Brannflak i gravhaug

Beskrivelse: Korsformet beslag av bronse som består av et sirkelformet midtparti og korte armer som har opphøyete kanter og er svakt krummet nedover. To av de motstående armer er like lange (1.7 cm). Den lengste arm måler 2.1 cm, men er noe beskadiget ytterst. Den korteste armen er 1 cm lang.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R652), jernring

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: 900-950 AD (Jfr. Wamers 1985:92)

Kilder: D.K.N.V.S 1964, Wamers 1985

Museumsnr: T18981

Type: Bronsefat

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1969

Sted: Lø Vestre/Nedre (Gnr. 96), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Ubrent båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: Tynnvegget bronsefat, kun

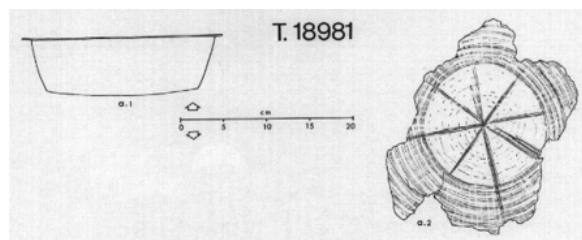
bevart i fragmenter. Midt under bunnen er det innrisset en åttedelt sirkel. På innsiden av bunnen er en like stor sirkel oppdelt i romber ved hjelp av 10 kryssende linjer. I metallet sees dreiestriper. Indre diameter ca 21 cm. Høyde på fatet ca 6,5 cm

Funn fra samme kontekst: Jernkjele, 3 karneolperler, kjede av jernringer, munnbitt, skrinhanke, hein, jernbeslag, spiker, sølvblikkplate (knapp?), smalt sølvbeslag, 3 mindre sølvtråder, saks (R443)

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: 900-950 AD (Jfr. Farbregd 1974:12)

Kilder: D.K.N.V.S 1969, Farbregd 1974

Museumsnr: T19010

Type: Skålvekt

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1969

Sted: Haug (Gnr. 24 Bnr. 8), Verdal kommune, NT

Kontekst: Ubrent båtgrav i gravhaug

Beskrivelse: Skålvekt av bronse. Vektarmene består av en hel, ikke sammenleggbare stang og endene er formet som dyrehoder. Under hvert av disse er festet en liten ring til opphengning av skålene. En skål (udekorert) er bevart. Langs kanten har den 3 opphengningsringer. I skålen lå en

ca 6 cm lang rest av en grov snor. Vektstangens lengde: 11.8 cm. Skålens diameter 6.2 cm.

Funn fra samme kontekst: Sverd (type E, sølvdekor og Ulfberth-klinge), spydspiss, smedtang, saks, kantbeslag, ravperle, stykker av sigd/ljåblad, to jernteiner, hein, nålebryne

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 800-tallet (Jfr. Farbregd 1974:18)

Kilder: D.K.N.V. S Tv.1970, Farbregd 1974, Jondell 1974, Wamers 1985

Museumsnr: T20381

Type: Ringnål

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1982

Sted: Kystad (Gnr. 104 Bnr. 2), Trondheim kommune, ST

Kontekst: Enkeltfunn

Beskrivelse: Ringnål av bronse. Nålen er svakt bøyd i midtre del av stammen, samt kraftigere bøyd og deformert i nedre del av stammen. Nåleens hode er polyedrisk og med et gjennomgående hull hvor ringen er festet. Ringen har et firesidig tverrsnitt. Nålehodet og ringen er dekorert med innstemplede punkter. Nåleens totale, nåværende lengde 11.9 cm, hvorav nålestammen 10.1 cm. Selve ringen måler 1.4 cm i tverrsnitt

Funn fra samme kontekst: N/A

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: D.K.N.V. S Tv.1982

Museumsnr: T20913_1, T20913_2, T20913_3, T20913_5 (illustrasjoner på neste side)

Type: Hengekar, bronseøse, trebøtte med bronsebeslag, bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1986

Sted: Skei (Gnr. 86 Bnr. 1), Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Skjelettgrav i steinkiste med indre trekiste. Langhaug

Beskrivelse: T20913_1: Trekantet hengekar av bronselegering. Karet har skrånende sidekanter, og smalner av fra rand til bunn. Innvendig, halvsirkelformet sil i ett hjørne, opprinnelig festet med to nagler på hver side mot karets rand. En bevart nagle av jern, samt korrosjonsrester rundt denne, indikerer muligens at silen på ett tidspunkt er blitt reparert eller festet på nytt. 3 fugleformede festebeslag med ringer plassert ved randen, midt på hver langside. Ene hjørnet av karbunnen er reparert med tynn metallplate, naglet til selve karet. Dimensjoner: 40,5 cm x 41 cm x 41,5 cm, dybde ca 13 cm.

T20913_2: Kortskaftet øse av bronse. Skålens diameter: 17,5 cm, skaftets lengde: 14,5 cm, skålens dybde: 8,5 cm. Innrissede skipsfigurer og runer på baksiden av skaftet.

T20913_3: Trespann av barlind med bronsebeslag og hank. Sideflatene dekket av tre omgående bånd av bronse med insulær dekor, mellom 5.2cm – 6.2cm brede. I tillegg har bøtten et bunnbeslag, ca. 1,3 cm bredt, dekorert med en enkel geometrisk dekor.

Hankefestene er trekantede med sirkulære avslutninger. Høyde på spennet: 16,5 cm, indre diameter ved randen: 14 cm – 17.7 cm, indre bunn diameter: 9-12 cm.

T20913_5: Rektangulær spenne av forgylt bronse. Spennen har et senket, ornert felt i front, bestående av en kraftig relieffornamentikk med knutemønster av insulær type. På baksiden ses en utplattet, flat stift av bronse, hvis bunn trenger gjennom spennens front. Rester av en mulig annen stift av jern ses mot beslagets endekant. Beslagets lengde: 5.5 cm, bredde: 2 cm, tykkelse: 0.4 cm.

Funn fra samme kontekst: Bronsespenne (Bardaltype 1A), Hvalbeinsplate, bissel, seletøybeslag, hjulformet spenne, 7 perler, bronsebeslag av uvisst funksjon

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Ca 775-800 AD (Jfr. Stenvik 2001:40)

Kilder: D.K.N.V. S Tv.1986, Hagland og Stenvik 2009, Stenvik 2001, Graham-Campell

2001

Museumsnr: T21080_1, T21080_7-10

Type: Bronsekar, Endebeslag og munningsbeslag til 2 drikkehorn

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1987

Sted: Gjeite Østre (Gnr. 276 Bnr. 12), Levanger kommune, NT

Kontekst: Kremasjonsgravlegging (båt) i gravhaug

Beskrivelse:

T21080_1: Tynnvegget kar av kobberlegering/bronse. Meget deformert og oppløst, men har sannsynlig vært lik Petersen 1951, fig. 208.

T21080_7-10: 2 munningsbeslag og to endebslag som har stammet fra to drikkehorn.

Endebeslag T21080_8 er relativt komplett formet som et drage/dyrehode, ca 5.8 cm lang. Det andre endebslag T21080_9 foreligger derimot i 21 mindre fragmenter.

Funn fra samme kontekst: 2 ovale skålspenner (R652), rester av et flettet sølvkjede, 88 perler, kam, nøkkel, kniv, rester av (utstyrs?) kiste, fragmenter av fjær, strå og skinn, en rekke mindre gjenstander av jern, bly og kopper av ukjent funksjon, båtnagler

Kjønnsvurdering: Kvinne

Datering: Ca 800 AD

Kilder: D.K.N.V. S Tv. 1987, Herje 1989

Museumsnr: T21291**Type:** Bronsebeslag**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1981**Sted:** Vang, Oppdal kommune, ST**Kontekst:** Brannflak, gravhaug

Beskrivelse: Sirkulært bronsebeslag, ca 10 cm i diameter. Form som en halvkule med fire små runde utspring med innbydes lik avstand. Rester etter nålfeste på undersiden. Fire sekundære jernagler i fire runde utspring på utkanten. Stykket har antagelig blitt brukt som beslag to ganger før det ble omgjort til en spenne. Opprinnelig har beslaget sannsynligvis vært festet på et relikvieskrin.

Funn fra samme kontekst: Sverd (type I, Ulfberht), spyd, øks, skjoldbule, 9 glass/karneol perler, nålhus, saks, 2 kniver, 2 sigder, 2 bissel munnbitt.

Kjønnsvurdering: Mann**Datering:** 900-950 AD (Jfr. Farbregd 1993b: 70)**Kilder:** Farbregd 1993b, Bourke 1993**Museumsnr: T21339****Type:** Bronsebeslag**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 1990**Sted:** Vang, Oppdal kommune, ST**Kontekst:** Brannflak, gravhaug

Beskrivelse: Beslagstykke i bronse som opprinnelig kan ha vært armen av et større korsformet beslag (seletøybeslag). Lengde 5.5 cm og bredde 1.7 cm. Spor etter forgylling. Nål og nålefester bevart på baksiden. Beslaget er skadet etter å ha vært brent.

Funn fra samme kontekst: Kniv, kroknøkkel, sledekrok, ulike beslag av jern, hestemunnbitt, skålspenne, 2 perler. Utenfor området av brannflaket ble det i tillegg funnet et sverd og hestebein.

Kjønnsvurdering: Kvinne**Datering:** 900-950 AD (Jfr. Farbregd 1993b:75)**Kilder:** Farbregd 1993b, Bourke 1993**Museumsnr: T22798_14, T22798_15****Type:** Skålvekt, Ringnål**Funnår evt. tilvekstår (TV):** 2003**Sted:** Lø (Gnr. 96 Bnr. 16), Steinkjer kommune, NT**Kontekst:** Ubrent båtgrav i toppen av eldre gravhaug

Beskrivelse: T22798_14: Skålvekt i bronse av type R476. Skålene er dekorert med tre konsentriske sirkler i bunnen og på undersiden. I bunnen av begge skålene finnes en femdelt passerrose i midten av sirklene samt små, triangulære stempelinntrykk i passerrosens ulike felter. T22789_15: Ringnål av bronse / kobberlegering. Nålen er meget korrodert, men foreligger som helt eksemplar. Ringen har kvadratisk tverrsnitt, festet i nålens ombøyde og fortykkede hode.

Under hodet ses rester av dekor i form av to horisontale linjer, kun delvis synlig grunnet korrosjon.
Funn fra samme kontekst: To skjold, øks, sverd (type H med sølvdekor), spyd, kogger med pilspisser, bryne, kniv, ildstål, ildflint, tre glassperler, fragmenter av blått glass

Kjønnsvurdering: Mann

Datering: 900-950 AD (Jfr. Ellingsen og Grønnesby 2012:26)

Kilder: Grønnesby og Ellingsen 2012, Ellingsen og Grønnesby 2012

Museumsnr: T23217:1

Type: Knapp av tvunnet sølvtråd

Funnår evt. tilvekstår (TV): 2001

Sted: Lø, Steinkjer kommune, NT

Kontekst: Kremasjon, lagt i ubrent båt

Beskrivelse: Knapp av tvunnet sølvtråd, ca 18mm i diameter og 9mm høy. Flettet av tynne sølvtråder med 7 tråder i bredden. Knappen er antagelig fra De britiske øyer og den eneste av sitt slag som er funnet i Skandinavia

Funn fra samme kontekst: Kniv, bronsebeslag som kan ha vært festet på lærarbeid

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Ca 920-960 AD eller senere (Jfr. Ellingsen og Grønnesby 2012:26)

Kilder: Grønnesby og Ellingsen 2012, Ellingsen og Grønnesby 2012

Museumsnr: Statens Historiska Museum, Stockholm 17343:1570

Type: Bronsebeslag

Funnår evt. tilvekstår (TV): 1800-tallet, ukjent år

Sted: Midtlyngen, Skaun kommune, ST

Kontekst: Gravfunn, ukjent type

Beskrivelse: Forgylt bronsebeslag, 8.6 cm lang og 2.3 cm bred

Funn fra samme kontekst: Muligens funnet sammen med perler, men dette er svært usikkert

Kjønnsvurdering: Usikkert

Datering: Vikingtid

Kilder: Wamers 1985

Bemerkninger: Alle foto i appendiks B er tatt av NTNU Vitenskapsmuseet, med unntak av C646, C758, C4032, C5335 og Stockholm 17343:1570 som er hentet fra www.unimus.no